

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politic'
ZATVORENIK

GODINA XXII. - SVIBANJ 2012. CIJENA 15 KN

BROJ **242**

Kaznionica u Zenici

JOŠ KOJA RIJEĆ O BLEIBURGU

Ovih dana izgovoreno je puno riječi o Bleiburgu, pa neka to bude dopušteno i nama, pošto među našim članovima ima još nekoliko „mladića“ koji su se polovicom svibnja 1945. probili na Bleiburško polje, zatim u jednom danu, trčeći, kako bi spasili glavu, stigli u Maribor i uz Božju pomoć ostali do danas živi nakon Križnog puta, logora Prečko, Kanala i kaznionice Stare Gradiške.

Svakomu imalo upućenijem Hrvatu je jasno, da Bleiburg ne spominjemo kao mjesto stradanja, već kao simbol svih patnji i masovnih pogubljenja koja su uslijedila nakon Bleiburga. Da je u poslijeratnim godinama uspostavljena demokratska vlast, potomci žrtava sigurno bi odabrali kao simbol stradanja jedno od stratišta Križnog puta. No, kako je komunistički režim u bivšoj Jugoslaviji zabranjivao i osuđivao na zatvorske kazne one koji su se drznuli o tome govoriti, iseljena Hrvatska odabrala je Bleiburg kao početak i simbol svih poratnih stradanja - mjesto gdje su mogli slobodno doputovati i odati počast nevinim žrtvama Hrvati iz čitava slobodnog svijeta.

Bleiburg je tako postao simbol patnji i stradanja Hrvata nakon završetka Drugoga svjetskog rata. Po broju žrtava, to je vjerojatno najveća tragedija u povijesti hrvatskoga naroda. No, Bleiburg je ujedno i simbol najvećega komunističkog zločina poslijeratne Europe. Duž tisuća kilometara Križnih putova ostala su stratišta i masovne grobnice (Kočevski Rog, Teharje, Crn Grob, Tezno, Huda Jama, Mostec, Macelj, Lug, Dravska šuma, Virje Otok, Jazovka, Ruševi, Crni Potok, Crveni Pijesci, Sesvete, Gračani, Daksa itd.), gdje je komunistička metodologija ubijanja toliko unaprijeđena, da su nadmašili svoje nacističke prethodnike.

Nakon počinjenog zločina slijedilo je 45 godina muka, zločinci su ozakonili zavjet šutnje, a gotovo da nije bilo hrvatske obitelji koja nije izgubila nekog svoga. Na primjer, u Bosanskoj Posavini generacije učenika nakon rata nisu imale oca, ni strica, niti ujaka.

Ostvarenjem neovisne Hrvatske počelo se pisati i govoriti o počinjenim zločinima nad bespomoćnim zarobljenicima, dok su falsifikatori povijesti ponavljali kao što i danas govore o ubijenim vojnicima. Ubijeni su razoružani vojnici, a po svim međunarodnim konvencijama to su civilni s kojima se trebalo humano postupati. Onima koji su bili krivi trebalo je suditi, a ne provoditi masovna smaknuća bez prava na grob i zatrvi trag njihova imena. Stoga sve žrtve Bleiburga odnosno Križnih putova možemo smatrati nevinim žrtvama.

Odgovorna osoba za taj strašni zločin - Josip Broz Tito - očito nije tako mislio, jer je koncem svibnja 1945. u Ljubljani rekao sljedeće: „Likvidirali smo dvjesto tisuća bandita, a još toliko smo ih zarobili. Stigla ih je ruka naše pravde.“

Na našu sramotu Broz još i danas ima svoje ulice i trgove.

Donoseći odluku o pokroviteljstvu, Hrvatski sabor kao nositelj hrvatske suverenosti odavao je godinama počast Bleiburškim žrtvama s porukom, da se nikad ne smije zaboraviti što se dogodilo, da se više nikad u glavi nekakvog Broza ne rodi zapovijed masovnog ubijanja, jer narod koji zaboravlja svoju prošlost osuđen je ponoviti ju.

A oni koji su ukinuli pokroviteljstvo Hrvatskoga sabora, nakon dvadeset godina prenemaganja pokazali su pravo lice, žele zapravo ostvariti komunistički plan da njihov zločin padne u zaborav i da se žrtve njihova zvjerstva zaborave. U konačnosti radi se o sljednicima bivšeg režima koji se još uvijek ne mogu pomiriti s nestankom Jugoslavije!

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički
ZATVORENIK
GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA
PREDSJEDNIK DRUŠTVА
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

NA RUBU PROVALIJE

Razvitak događaja u Hrvatskoj demokratskoj zajednici pokazuje zašto je ta stranka poodavno hrvatski problem, a ne formula rješenja. Višemjesečna kampanja koja je prethodila stranačkim izborima održanima 20. svibnja, i posljednjim je naivčinama zorno pokazala intelektualna i ideološka ograničenja naizgled suprotstavljenih kandidata koji su na svakom koraku demonstrirali da im, osim govornički impotentnog i politički sterilnog, upravo papagajskog ponavljanja o povratku na *tuđmanizam*, nedostaje duhovne svežežine, političke invencije i državničke vizije.

To je, dakako, posljedica sad već dvodesetljetne negativne selekcije u samoj stranci, ali i europske odnosno globalne strategije koja upravljanje nacijama i državama – odnosno onim što je od njih ostalo – u budućnosti što je već počela, kani povjeriti tehnokratima, a ne političarima, zanatlijama, a ne ideolozima, obrtnicima, a ne vizionarima. Odgovornost za sudbinu nacije tako preuzimaju ljudi kojima je nacionalna politika način zaradivanja mjesecne plaće, a ne pitanje identifikacije, osjećaja i razuma. Takvima se, naravno, lakše upravlja, jer neprecizno je reći kako oni svoja uvjerenja mijenju češće od košulja, budući da politička uvjerenja zapravo ni nemaju. Oni su tu da odrade poslove za koje su plaćeni, da ispune zadaće, da posluže svrsi koju im je netko nami-jenio.

Sve smo to već vidjeli, sve se to ponavlja i ovih dana.

Unatoč njegovim slatkim, posve očekivanim, uobičajenim i oticanim frazama u prvim satima nakon pobjede, izbor Tomislava Karamarka nipošto nije jamstvo da će doći do zaokreta u profiliranju Hrvatske demokratske zajednice i njezinu repozicioniranju na hrvatskoj političkoj pozornici. Vlast, čije se tehničko obnašanje realno očekuje na sljedećim parlamentarnim izborima – budući da vladajuća koalicija zbog vlastitih ideoloških ograničenja, a i zbog objektivnih prilika u društvu – objektivno ima malo izgleda osvojiti idući mandat (ako uspije dovršiti i tekući!), previše je jak mamač da bi se taj zaokret dopustio. Čopor se može *klati* iznutra, mogu se mužjaci natjecati za položaj vođe, ali se u čopor ne će priupustiti nikoga tko bi mogao nametnuti nova pravila igre. Slijedi, dakle, podjela stranačke vlasti, oslobađanje od balasta, amputacija dotrajalog tkiva, ali: ne će biti nikakvih promjena.

Dakako, u predstojećem razdoblju, kad bi nezadovoljstvo katastrofalnim gospodarskim prilikama i osjećaj nacionalnog poniženja mogli dovesti do jačanja nacionalističkih (ne: desničarskih) grupacija, taj čopor će zavijati tonovima koji će imati povišenu nacionalnu boju. Time se sprječava odrastanje i sazrijevanje nedoučena naroda.

Red Bleiburga, red lustracije, red jeftinih domoljubnih poskočica: to je ono što prosječan Hrvat voli, i što ga prijeći da otvori oči i shvati kako se baš ništa nije promijenilo i kako između Hrvatske demokratske zajednice, Socijaldemokratske partije Hrvatske i ostalih tzv. velikih stranaka nema baš nikakve razlike. Jedina je razlika što jedni prodaju maglu na splitskoj rivi ili na *štandovima* koji su urešeni licitarskim srcima, a drugi su partijske barjake zamijenili modrom zastavom s dvanaest žutih zvjezdica, prometnuvši se tako od zaljubljenika u Moskvu u slijepu sljedbenike Bruxellesa. Kad bi Hrvatska bila velesila, i kad bi mogla dijeliti masne honorare, bili bi oni i Hrvati.

A svi ostali prilagodit će se tom stroju koji melje identitete i uništava osobnosti. I Crkva, dakako, jer crkvenim poglavarima imponira kad ih se časti u prvim redovima, kad im se dijele počasni doktorati, kad im se vrati poneka kurija i plati *lemozina*. Formula je poznato poodavno: Bogu Božje, caru carevo, jedino Hrvatskoj – ništa!

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

PONIŽAVANJE NARODA.....	4
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
KISELJAK: 67. OBLJETNICA KOMUNISTIČKIH ZLOČINA NA CRVENOJ STIJENI	9
<i>Ana POPOVIĆ</i>	
ŠESTI VELIKI JAVNI PROSVJED KRUGA ZA TRG	10
PROPOVIJED ŠIBENSKOGA BISKUPA ANTE IVASA U BLEIBURGU	12
RAĐANJE EUROPE (XVIII.)	17
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (5).....	20
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
SAVJET LIJEČNIKA.....	20
<i>Dr. med. Drina BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ</i>	
UDBINA 2012.	22
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
«STRUGAO SAM MAMIN MOZAK PROSUT PO LEDU....».....	28
<i>Pero TADIĆ ĆESRIJA</i>	
BOŽE JELIĆ - SUDIONIK STALJINGRADSKE BITKE	29
<i>Ivana KARAMATIĆ</i>	
NI HVALA MU NISAM MOGAO REĆI	31
<i>Ivan HAJDINJAK</i>	
ZLOČINSTVA ČETNIKA, SRBOKOMUNISTA I JUGOSLAVENSKIH PARTIZANA U BILAJU	33
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
O TUĐMANU, UZ DLAKU AKADEMSKIM PODUZETNICIMA I POLITIČKIM TRGOVCIMA (II.)	37
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XIV.)	40
<i>Mladen KALDANA</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESER AUSGABE	48

VERBA VOLANT...

ILI JUGOSLAVIJA, ILI – NIŠTA!

«Znam da je ovo vrlo nepopularno u Hrvatskoj, ali ja smatram da je bila velika greška što smo rasturili Jugoslaviju.

Prvo, zašto bi se Srbi i Hrvati nešto specijalno tukli? Imamo isti jezik, razumijemo se. Da smo ostali zemlja od 25 milijuna stanovnika, bili bi malo jači. Mi sad ništa ne možemo, nerazvijeni, mali, nemamo tržište, ništa. Ono je bila jedna relevantna država. Da smo ostali zajedno, mogli bi se suprotstaviti i reći - Jugoslavija je jedna neutralna zemlja, mogli bi plivati s tim tržištem. Pogledajte Makedoniju i sukobe koji se tamo događaju.

Kažu da je Juga bila loša ideja, ali ja mislim da je to bila jedina dobra i prava ideja na Balkanu. Kad smo već izmiješani, pa zar to nije realnost? Ja sam bila član UJDI-ja i smatrali smo da promjenom saveznog ustava treba uvesti slobodne izbore i formirati jugoslavenski parlament, pa ako bi bilo razdvajanja, da tu budu neki legitimni predstavnici.

Ali mi smo zahvaljujući **Miloševiću** najviše, **Tuđmanu** i drugima, otišli smo u potpunu božju mater, rasturili se i postali nejaki. Što će Slovenija s dva milijuna stanovnika osim da bude ništa kojoj će se reći da radi to i to? Kakvu vanjsku politiku možete imati? Hrvatska mora raditi sve što joj EU kaže.»

(**Vesna Pešić**, u razgovoru s Anom Benačić, www.danas.hr, 4. svibnja 2012.)

*

JER, SVAKA JE HRVATSKA ZLOČIN...

«...U Zagrebu sam 10. travnja 2012. sudjelovao u HTV-ovoј emisiji Otvoreno koju je vodila Hloverka Novak Srzić, a čiji su gosti bili povjesničari **dr. Ivo Banac** i **dr. Igor Graovac** te nakladnik **Slavko Goldstein**. Potonji se gledateljima predstavio i kao 'stariji brat' povjesničara i pisca **Danijela Ivina**, raspravljaо o otvorenom pismu koji je 'mladi brat' uputio predsjedniku Sabora Borisu Špremu. U pismu je od Sabora zatražio da opozove svoju odluku o pokroviteljstvu nad obilje-

žavanjem Dana sjećanja na žrtve Bleiburga i Križnoga puta.

Ponovno prema očekivanjima, 'stariji brat' i Igor Graovac zdušno su i gorljivo podržavali poslanje i zahtjeve iz pisma Danijela Ivina, dok smo Ivo Banac i ja pokazali kako bi odustajanje Sabora od pokroviteljstva nad osudom partizanskih i komunističkih zločina Lijepu Našu vratilo u mračno ili 'svileno' (**Bakarićevo**) doba komunističkog i partizanskog nijekanja strašnih zločina počinjenih nad ratnim zarobljenicima i civilima nakon završetka Drugog svjetskog rata. (...)

Da prošlost može doista biti veliki, vječni, sablasni tamničar ili 'bezdušna krmača koja proždire vlastitu djecu', možda najbolje pokazuje primjer braće Slavka Goldsteina i Danijela Ivina. Ta dvojica vazda aktivnih i dežurnih javnih intelektualaca, svojevrsnih policajaca politički podobnoga duha (doduše: Danijel Ivin zakratko se bio odmetnuo u istinske disidente titoizma), već više od pola stoljeća sebi samima, ali ni nama Hrvatima i Hrvatskoj, ne dopuštaju da se pomirimo ili barem načas odmorimo o tegobne i turobne hrvatske, balkanske i europske prošlosti XX. stoljeća prepune osvajačkih i zločinačkih ratova, krvavih diktatura, sabornih logora, državnih pogroma i masovnih zločina, holokausta i genocida.

Nakon što je stariji brat Slavko objavio knjigu '1941. - godina koja se vraća' u kojoj stalno povlači usporednice između Nezavisne Države Hrvatske i njezinih zločina 1941.-1945. i Republike Hrvatske i Domovinskog rata 1991.-1995., na scenu je stupio njegov mlađi brat Danijel Ivin sa svojim Otvorenim pismom predsjedniku Hrvatskog sabora Borisu Špremu u kojem zahtijeva da Sabor više ne bude pokroviteljem obilježavanja sjećanja na sve poratne žrtve partizanskih i/ili komunističkih pogroma kojima je Bleiburg simbol. (...)

Ključna je teza te medijski i politički slavljenje knjige kako se u procesu uspostave, stvaranja i obrane Republike Hrvatske 1991. - 1995. godine zapravo dogodila 'modificirana inkarnacija' ili 'vraćanje' procesa uspostave, stvaranja i obrane Ne-

zavisne Države Hrvatske iz razdoblja 1941. - 1945.

Da se doista radi o skandaloznom, javno prešućenom i opasnom povijesnom revizionizmu, nije mogao sasvim zanjekati ni poznati liberalni političar i enciklopedist **dr. Antun Vujić** koji je u prigodnom, apokrifnom tekstu 'U povodu osamdesete obljetnice rođenja Slavka Goldsteina' na samom početku napisao: 'Kad sam prvi put vidio naslov knjige 1941. Godina koja se vraća, pomislio sam - zašto naslov nema barem upitnika, zašto nas Goldstein straši tisućudevetstočetrdeset-prvom? Doduše, zapazio sam da Goldstein kaže da se ta godina vraća, a ne da se ponavlja. Obično se kaže - povijest se ponavlja. Ali ta godina, ona se vraća! Valjda je u tome neka razlika, barem takva koja izbjegava banalnost izraza povijest se ponavlja. Međutim, i izraz vraća donosi tjeskobu: vraćaju se udarci, zlo se zlim vraća. I zaista, u prvom čitanju teksta, čitatelj će na više mjesta zapaziti paralele između razdoblja 1941. - '45. (godine usataškog režima i NDH) i 1991. - '95. (godine Domovinskog rata i stvaranja RH).'

Iako je i njegov tekst naručen i osmišljen kao jedna od niza apologija liku i djelu 'velikoga intelektualca' Slavka Goldsteina (prigodne govore i tekstove u kojima se veliča slavljenika pripravili su i **Vesna Pusić**, **Andrea Zlatar**, **Marko Grčić**, **Predrag Matvejević**, **Nenad Popović**, **Denis Kuljiš** i **Ivo Škrabalo**, a objavljeni su u časopisu *Književna republika*, broj 11-12, 2008.), dr. Antun Vujić ipak nije želio prihvati zastrašujuću tezu o RH kao 'modificiranoj inkarnaciji' NDH....»

(**Slaven Letica**, «**Nasilni povratak Hrvata u mračnu prošlost 1941. i 1945. godine**», *Hrvatski list*, Zadar, 2. svibnja 2012.)

*

NEMA KOD DODIKA ODLIČJA ZA BADAVA!

Banjalučki biskup **Komarica** u izjavi za beogradsku "Politiku": (...) je naveo da je, prema popisu iz 1991. godine, "u BiH bilo oko 820.000 katolika, uglavnom Hrvata, a da ih je danas, prema podacima ka-

toličke crkve, 440.000". Prema njegovim riječima, na teritoriji današnje Republike Srpske "do rata je bilo 220.000 Hrvata, a sada ih je nešto manje od 12.000".

On je odluku Srba da omoguće evakuaciju Hrvata iz Travnika i Vareša preko teritorije Republike Srpske, kada ih je u ljeto 1993. godine napala bošnjačka Armija BiH, ocijenio kao gest kršćanskog milosrđa.

"Bio je to gest kršćanskog milosrđa. Ne mogu ni danas dovoljno zahvaliti Srbima što su tada spasili tisuće nevinih Hrvata", rekao je biskup Komarica.

(www.otvoreno.ba – internetske novine, 1. svibnja 2012.)

*

MOŽDA JE SVE ZBOG TZV. KRŠĆANSKOG MILOSRĐA?

«Banjalučki biskup upozorio je da ništa manji problem nije ni činjenica da vlasti RS-a svih poratnih godina nisu ništa poduzele da bi se sankcionirali odgovorni za zločine počinjene nad katolicima i svećenstvom tokom proteklog rata.

"Mi smo žalosni što naši kompetentni sugrađani i suvremenici, koji predstavljaju službeni vlast, ništa do sada nisu učinili da se ovo nasilino uništavanje života i imovine Katoličke crkve u nesretnom ratu, i to na području Banje Luke gdje nije bilo ratnih djejstava, sankcionira. Da se zna ko je to uradio i kakve su posljedice za onog ko je to uradio, ili na svoju ruku, ili po nečijem naređenju. Ko je taj ko je naredio da se ubijaju nevini ljudi, jer je na području Banjalučke biskupije ubijeno osam svećenika i veliki broj vjernika katolika", istaknuo je Komarica. (...)

Banjalučki biskup je dodao da vlast RS-a o zločinima šuti i ne distancira se od zločinaca.

"To je zabrinjavajuće i stalno se pitam kada će se početi ovdje graditi pravna država. Ovdje su počinjeni zločini. Kao građanin i vjerski službenik, imam pravo pitati vlast, koja je tu, imam li pravo na istinu. Jer bez toga, sutra na red da budu ubijeni mogu doći neki drugi. Ta država neće uspjeti, ta država ne valja. Odobravanje zločina je kažnjavanje žrtve", zaključio je biskup Franjo Komarica. (Dnevnik.ba/Fena).»

(<http://dnevnik.ba>, 14. svibnja 2012.)

«JA SAM ČETNIK I OPET BIH TO BIO...»

Činjenica da su braća Srbi za predsjednika izabrali Tomislava Nikolića, čovjeka koji se diči time što su ga nekad uspoređivali s Ratkom Mladićem i koji ne krije da je četnik, i da bi to u ratu opet bio, za pristojna je Hrvata uglavnom beznačajna: samo oni drugi hine da uočavaju razliku između strateških ciljeva

pretekstu za formalnu integraciju «Regije».

No, budući da su vladajuće strukture i u Hrvatskoj i u Srbiji tek namjesnici tzv. međunarodne zajednice, realno je očekivati da će već u bliskoj budućnosti i Nikolić učiniti retorički zaokret, napuštajući izgubljenu stvar na jednoj (kosovskoj)

Tomislav Nikolić

Tome Grobara i naizgled uglađenog Boris Tadića, najdražeg prijatelja predsjednika Republike Hrvatske.

No, ipak će Josipoviću biti nešto teže pozvati Nikolića u Dubrovnik – grad koji je od nepoznatoga i neimenovanog napadača «nastradao u ratu», a s obzirom na potporu koju je Tadiću pružio drugi predsjednikov prijatelj, Milorad Dodik zv. Mile Štakor, vjerojatno će se privremeno stinjati izljevi ljubavi koje naš drug predsjednik uporno upućuje prema Banjaluci i Trebinju, u nadi da će tim tek djelomice uzvraćenim provalama osjećanja pridonijeti sveopćem pomirenju kao

strani, u nadi da će – uz pomoć hrvatskih saveznika – kompenzaciju dobiti na drugoj (bosansko-hercegovačkoj) strani.

Bit će zanimljivo vidjeti strast s kojom će tada hrvatski antifašisti braniti suradnju i savez s bratskim srpskim narodom. A ne će ni Miljenko Jergović niti Boris Dežulović zalupiti vrata za beogradskim tezgama. Jedino je otvoreno pitanje, tko će na svoje jasle priputstiti Denisa Kuljiša, uvjek podatnog Dodikova listonošu koji se skrasio na «hrvatskim» stranicama jednoga zagrebačkog bezgrešnog dnevnika. On spremno čeka, samo: tko će odriješiti kesu... (K. L.)

PONIŽAVANJE NARODA

U subotu, 12. svibnja imali smo prigodu vidjeti i čuti snagu duha i istine kao i bijedu i niskost aktualne hrvatske politike. Riječ je o Bleiburgu, odnosno o bleiburškoj komemoraciji žrtava Križnog puta 1945. godine. Snaga duha i istine očitovala se u svetoj misi i antologiskoj propovijedi šibenskog biskupa **msgr. Ante Ivasa**. Skup od oko 8.000 ljudi nije bio skup uzdignutih pesnica i zapjenjenih usana, nego skup mirnih ljudi skopljenih ruku prožetih emocijama, promišljanjem i molitvom za nevine žrtve. Biskup u svojoj propovijedi nije podijelio žrtve na „naše i njihove“. Molio je za sve.

Aktualna hrvatska politika nije čula taj glas i u svojoj reakciji na bleiburšku komemoraciju potvrdila je ne samo svoju nedemokratičnost i bezosjećajnost za žrtve, nego je iskazala i totalno političko sljepilo i raskorak s većinskim osjećajem vlastitog naroda.

Vlast koja se je brutalno odrekla ove najveće hrvatske komemoracije, potpuno je zasluzno zadobila atribuciju nenarodne vlasti. Bleiburška misa i naknadne reakcije snažno su potvrdile duboke podjele u hrvatskom društvu. U propovijedi biskupa Ivasa mogla se jasno iščitati snaga duha hrvatskog naroda koji je opstao baš zahvaljujući takvim svojim sinovima koji su vodili vjekovnu borbu za očuvanje bogoljubla, domoljubla i čovjekoljubla.

Te univerzalne vrijednosti ne poznaje niti priznaje aktualna vlast. Hrvatskom premijeru Bleiburško polje je toponim, a ne simbol biblijskog stradanja hrvatskog naroda. On preuzima na sebe i svoju vlastu da brani ono što se ne može obraniti. Pletonice otkrivene u Hudoj jami krasile su lica mladih djevojaka. Njihova presuda izrečena je na Bleiburškom polju. Jesu li one bile ustaše? Mogu li one biti ustaše čak i u zlobnoj interpretaciji moralnog patuljka **Stipe Mesića** ili ortodoksnog boljševika kalibra jednog **Ivana Fumića**.

Je li moguće da se danas, u deklarativno slobodnoj demokratskoj hrvatskoj državi uvažavaju komunističko-boljševička podme-

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

tanja u interpretaciji osoba moralne razine jednog Mesića, Fumića i njima sličnih? Nije tragedija što takve osobe daju takve izjave. Tragedija je što se njihove izjave službeno uvažavaju. One korespondiraju sa službenom hrvatskom politikom. A politika nažalost ima instrumente moći. I to je put, i ne samo put nego i stvarna podjela hrvatskog naroda.

Metaforički rečeno, većina hrvatskog naroda, što iskreno vjerujem, pripada duhovnom obzoru iskazanom na Bleiburškom polju, a manjina je zacementirana u boljševičkom mentalnom sklopu. Oni se tog svjetonazora ne mogu odreći. To je, kolokvijalno rečeno, „Mesićeva Hrvatska“. Oni, nažalost, drže poluge vlasti. Njihov svjetonazor je njihovo političko polazište za svekoliko obnašanje vlasti. Zato i njihove odluke koje objavljaju mediji imaju sadržaj koji je bliži crnoj kronici nego racionalnim političkim odlukama koje su na korist narodu.

Ljudi su u svojoj nemoći postali totalno apatični. Više se ni ne bune. Radnici na ulicama propalih tvrtki više nisu vijest. Nije osobita vijest niti kad ih policija tuče ili privodi u policijske postaje. Vlada fun-

kcionira po modelu rakove djece. Svaki ministar hoda kuda hoće, radi što hoće i izjavljuje što hoće. Jedan dan se najavljuje neki veliki projekt, sutradan se više ne spominje. Brijuni-rivijera danas jesu, sutra više nisu. Nizinska pruga Botovo-Rijeka danas je, sutra više nije. Danas su investitori Kinezi, sutra Amerikanci, prekosutra Nijemci, a sljedeći dan – nitko. Zagreb na Savi, vlada na Savi. To je kao gotova stvar. Postojeći vladini prostori, njih oko 150, iznajmit će se. Vjerojatno pekarima, slastičarima ili kladioničarima.

Kaj košta „Zagreb na Savi“? Ma, nije to važno. Nije to beznačajan projekt kao npr. Pelješki most. Ljudi trebaju uzeti u obzir činjenicu koliko će vlada u novom prikladnom prostoru biti inventivnija i koherentnija. Današnja njihova neusklađenost vjerojatno je posljedica prostorne razjedinjenosti. Kada je u pitanju sudbina Pelješkog mosta, to je u tren oka prvi nastupni dan „riješio“ novi ministar prometa, pomorstva itd. **Siniša Hajdaš Dončić**. Njemu su vjerojatno pokazali na karti gdje je ta lokacija i on je to odmah „riješio“. Ljudi sa sjevera Hrvatske će putovati kroz BiH zatvorenim koridorom, a stoka po hrvatskom kopnu i moru.

Ostaje jedno otvoreno pitanje, hoće li u tom „genijalnom“ rješenju biti svi zadovoljni, tj. građani BiH, putnici, Pelješčani, Dubrovčani, Konavljani, EU, pa čak i – stoka?

No, novi ministar ne ostavlja dojam zabrinuta čovjeka. Ako mu propadnu sve ideje, on s političkim pedigreeom koji ima, i nastupnom izjavom da je drug **Tito** turistički brand Hrvatskog zagorja koji treba njegovati, uvjek ima mogućnost voditi obiteljski seoski turizam u Hrvatskom zagorju. Osobno mislim da bi mu ta funkcija, s obzirom na temu doktorata koji sprema i dojam koji ostavlja, bila – najprikladnija.

Na časopis izlazi jednom mjesечно. Mjesec dana je prepun događaja o kojima bi bilo vrijedno progovoriti. Te događaje objektivno ili subjektivno bilježe dnevni mediji. Ali, kako god ti događaji bili interpretirani, oni potiru nadu i produbljuju pesimizam.

Nema dobrih vijesti. Nema trunka optimizma. Nema ni političkog bunda, nema sindikata, nema oporbe. Stranka

PREDSEDNIK STJEPAN MESIĆ NA 63. OBILJEŽNICI 3. ZASJEDANJA ZAVNOH-a: „Hrvatsku utemeljili partizani, Hrvati i Srbi“

Povjesna zgrada ZAVNOH-a srušena je do temelja u Domovinskom ratu, pa su lokalni čelnici pozvali na međunarodni obnovu do 2009.

Foto Mati Pilar

TOPOLCI - Župan Šime Šeks, predsjednik Stjepan Mesić i Vlado Bošnjak, predsjednik Domovinskog pokreta, učestvovali su u povodu obnovljenja ZAVNOH-a na Topolcu. Na fotografiji: Bošnjak, Šeks i Mesić u predvorju zgrade konstituirajuće hrvatske države, a u pozadini slični temelji zgrade zgrada u Topolcu i u sredini srušeni obnovljivi objekti.

Bošnjak je ugovorio s sportskim i kulturnim županima Šibensko-kninske županije i Šibensko-kninske županije, da poslijeratko obnovi zgradu ZAVNOH-a na Topolcu, kada će se u njoj 2009. godine obnoviti 65. obljetnica povijesnog zagrljaja ZAVNOH-a.

Srušavanje slobode

Stjepan Mesić je mogao da je učestvuje u ceremoniji obnovi zgrade ZAVNOH-a, ali je oduzimajući se u sredini srušenih temelja ZAVNOH-a, učestvovao u srušavanju slobode, a hrvatski put u slobodu.

Prezident Stjepan Mesić položio je vijence kod spomenika boraca NOB-i i antifašista u Topolcu

Učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode.

Prezident Šeks, učestvujuci u obnovi, je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode."

Prezident Šeks je izjavio: "ZAVNOH je učinkoviti obnovljivi gradnjičari ZAVNOH-a ne sumo da se slavi vazio dugnjeg, nego da ih se izgodi rješiti zadržati stima koji su prethodno prevrnuti u srušavanja hrvatske slobode

koja je ostvarila hrvatsku državu, tj. HDZ, stranka koja bi trebala biti oporbena perjanica, koja dnevno dobiva „na tone“ materijala za „udar“ – šuti. Zabavljeni su međusobnom borbom za lidersku poziciju. Umjesto da su zajedno, „da se vidi da ih ima“, oni medijskim skojevcima daju *štofa* da ih ovi *trančiraju* po vlastitom ukusu.

A na tom području imaju spomenuti mediji osobito istančan njuh. Nanjušili su favorita za čelnu funkciju HDZ-a koji je, kako izgleda, najkvalificiraniji da razotkrije blefere crvene falange. Nanjušili su **Tomislava Karamarka** kao tobožnju „desnu“ opasnost i na njega vješaju „sve grijeha ovog svijeta“. HDZ, ako bude pametan, treba izabrati lidera na aksiomu: onog kandidata kojeg **Jelena Lovrić** i pridruženi joj istomišljenici proglose najgorim kandidatom, dotičnoga treba izabrati. Velika će šteta biti ako to HDZ ne uvidi, a šteta je već počinjena njihovim međusobnim nametanjima i podmetanjima na čemu crveni-egzistiraju.

S druge strane, njihovi miljenici nisu zahvalna tema. **Milanovićeva** „izborna pobjeda“ na unutarstranačkim „izborima“ kojoj je Hrvatska televizija posvetila skoro 15 minuta *Dnevnika*, ipak je jednokratni događaj. Taj događaj je indikativan i zanimljiv jedino u korelaciji s Bleiburgom kojem je Dnevnik posvetio jndnu minutu.

Mediji postupno gube „masnu kost“ u predmetu „Sanader“. Naime, ta trakovica postaje dosadna. Osim toga, ljudi su izgubili nadu da će tužiteljstvo konačno pronaći svjedoka koji nije i sam kradljivac ili barem optuženik. No, medijska iznenadenja ipak postoje. Eto, doživjeli smo konačno da i najpopularniji hrvatski „forenci“ i bivši predsjednik države Mesić osvane na naslovnici dnevnih novina u USKOK-ovoj istrazi „nestanka“ nekakvih 100-tinjak tisuća dolara donacije australskih Hrvata koje je bivši predsjednik „zagubio“ na putu od Australije do Hrvatske.

Narod je vičan strpljenju, čekat ćemo da Mesić možda pronade „zagubljene“ čekove, a možda se s vremenom uz to prisjeti tko mu je pozajmio 2 milijuna kuna za kupnju dva stana pod Sljemenom. No, uvijek ostaje neko pitanje otvoreno. Kao npr. – što je hrvatsko pravosuđe u slučaju „Mesić“ čekalo 20 godina? Nažalost, to nije jedino pitanje...•

PREDSTAVLJENA KNJIGA ŽIVA GLAVA

UZagrebu je 9. svibnja predstavljena nova knjiga **Julienne Eden Bušić** „Živa glava“. Predstavljanje je okupilo niz uglednih osoba iz javnog i društvenog života. Tema knjige je već aktualna romansirana teška ratna i poratna drama silovanih žena u velikosrpskoj agresiji na Hrvatsku. Do danas su ti zločini nad hrvatskim ženama ostali neprocesuirani, a žrtve se i danas suočavaju sa svojim zločincima koji slobodno šeću ili još groznije – rugaju se žrtvama ili su po nacionalnom ključu u odorama hrvatske policije. (Tekst i fotografije: **Damir BOROVČAK**)

Mnogobrojna publiku na predstavljanju knjige

Autorica i predstavljači

PISMA IZ ISTRE

Mnogo vike ni za što!

Desetog travnja ove godine, na pulskome mornaričkom groblju, okupilo se, kako piše u "Glasu Istre", desetak ljudi. Koji su, o strahote, o katastrofe, položili vijence, zapalili svijeće na spomenik domobranima.

I? U čemu je problem? Jer je to bilo baš za 10. travnja? A možda je trebalo te vijence i te svijeće postaviti... 29. studenoga?

Uglavnom, tresla se brda, rodio se miš, od svega skupa ... niš!

E, ali! Tomu istom dogadaju, koji su, kako se naglašava, organizirali marginalci, podružnica HČSP-a iz Pule, bombastičan naslov: "Pula je i to doživjela: obilježen dan NDH na mornaričkom groblju!". Pa se javili razni povjesničari i pseudopovjesničari sa svojim komentarima. I svi oni u zboru komentiraju nešto što je moglo proći i bez komentara. Ako je to nešto nevažno, marginalno.

U članku, člancima, punim "netočnih navoda", napaljeni, zapjenjeni komentatori u tome svom (a što drugo!) govoru mržnje i netolerancije, nisu u stanju do kraja pratiti niti sami sebe. Pa tako na početku članka stoji da je obilježavanje 10. travnja "neočekivano", da bi se nastavilo: "I ranijih su godina na taj spomenik, na taj isti datum postavljeni vijenci, no ta su obilježavanja u javnosti prošla nezapaženo." Pa mogla su i ovaj put, zar ne! I čemu onda naslov: "Pula je i to doživjela!"

Raul Marsetić, povjesničar (ili pseudopovjesničar!) iz Rovinja, misli da je katastrofalno što se je dopustilo da se spomenik domobranima uopće stavi u Puli. A u istom članku se navodi da je spomenik postavljen 2005., na zahtjev udruge ratnih veteranova Hrvatski domobran. Uz dozvolu grada Pule i pozitivno mišljenje konzervatorskog zavoda. Dakle, za razliku od vrlog Marsetića, grad Pula nije smatrao da je taj spomenik "katastrofa".

Idemo dalje! U svom osvrtu povjesničar (doista pseudopovjesničar!) bivši partizan **Herman Buršić** više: "Nikada u Istri nije bilo ustaša! Oni nikad nisu došli u

Istru! **Pavelić** je Istru i Dalmaciju prodao Talijanima, on nikad nije bio u Istri..." I tako dalje. Naravno da ih nije bilo. Ali je zato bilo fašista, druže Buršiću! I to domaćih! S često i hrvatskim (potalijančenim!) prezimenima. Kako ste ih zaboravili, kad su vas svojedobno izmatali!

Druže Buršiću, dokle ćete vi i vaši istomišljenici ponavljati, lupetati iste laži, floskule, da je Pavelić prodao Istru i Dalmaciju Talijanima. Moram li vas ja učiti da su Talijani dobili Istru stvarno, odmah

i dan-danas sanjare o nekakvoj autonomiji Istre, na ničem zasnovanoj, ima onih koji su po zidovima ispisivali: "Istra-država!", koji su na svoje kongrese "Istrijana" pozivali talijanske iredentiste, neofašiste, a koji ih potiču i bodre (autonomija Istre je tek prvi korak, kažu!!!) i tako dalje. E, pa štor Kajin (ili Chainni), ti i takvi, dakle vi i vaši, za mene i moje su upravo to: "ludaci kojima u njihovoј zatupljenosti nema pomoći!"

Pardon! Ispravljam se! Kajin je dokazao da nije ludak! Da nije ni mona, ni štupido! Kad je ono otišao u mirovinu na deset minuta! Pa si osigurao i saborsku mirovinu i plaću! Eeeeeee! Di bi meni bio kraj da si mogu naći takvog poslodavca, koji bi me debelo (predebelo!), plaćao za to da ga pljujem, blatim, vrijeđam, potkazujem! A bit će da spadam u one koji su mone i štupidi! Pa da!

Kažu da je Pavelić bio zločinac. Kažu da je i Tito na listi 10 najvećih zločinaca novije povijesti. Ja nisam za to da se zločinci slave. Ali, koliko vidim, u Hrvatskoj nema ni jedne ulice Ante Pavelića, ali je ulica i trgova maršala Tita na pretek! Dokle god je onih koji hodočaste u Jasenovac, bit će onih koji će hodočasti u Bleiburg. Dokle god je onih poput Kajina koji tvrde da u NOB nije baš sve bilo idealno (ali ipak!), bit će i onih poput Miljka koji tvrde da je Jasenovac bio... radni logor (I ništa više!).

po završetku Prvoga svjetskog rata, a i formalno nakon Rapaljskog ugovora iz 1920. I da su nakon Rimskih sporazuma iz 1924. pripojili i Rijeku. Pa su se pod Italijom našli Istra, Rijeka, Cres, Lošinj, Lastovo i Zadar. Ne vjerujem da to ne znate, nego to politikantski prešućujete!

A što se Dalmacije tiče, što je drugo mogao Pavelić, u ono vrijeme i u onim okolnostima, nego je prepustiti Italiji. Jer tko s đavolom tikve sadi, o glavu mu se razbijaju! Ali se prešućuje i činjenica da je taj isti Pavelić, tu istu Dalmaciju vratio u okrilje hrvatske države čim je to mogao, odmah po kapitulaciji Italije.

I može li to proći bez **Damira Kajina**, istrijanskog vrlog sina! Naravno da ne može! Kaže on: "Ima svakavih ljudaka, ali oni koji to čine nisu drugo nego bolesnici, kojima u njihovoј zatupljenosti nema pomoći!"

E, pa sad! Ja bih vrlo rado tu Kajinovu ocjenu posudio. I stavio je ispred moje ocjene njegove stranke! Jer! Ima onih koji

Po meni je demokratski i mudro nikome ne braniti da slavi što god hoće. Uz, dakako, budnu pozornost da se iz tih redova ne izrodi jedan Breivik! Ili Bin Laden! Ili onaj Ramirez, Šakal, kako li se je sve zvao. Pa će politički skupovi, političkih marginalaca biti tek dio bezazlenog političkog folklora. To i ništa više!

Komedija je finila!

Hihihih ... hahahaha ... ma ki se ne bi smjia! Aj, majko moja mila! Prvi svibnja, praznik rada! I radnika! Koji su, barem na ti dan, tribali pokazati zube lopovima – poslodavcima! Namisto tega, oni su zube iskesili na... pijate besplatnega fažola,

Bundesarchiv, Bild 101I-049-1553-11
Foto: Gruber, Dr. | 1943 September - Oktober

graha, to jest! Pak su se okolo fažola, majica, karanfila i potukli! A nike dvi žene, da su navalile z Zubima jena na drugu i zo, se gristi okoli karanfila!

Hahaha ... hohoho ...! Zašto se smijen? A zašto ne bin! Kad je sve smišno, groteskno, tragikomično! I ... sramotno, prije svega! A moglo je biti zasvin drugače. Moglo je biti ozbiljno. I dostoјanstveno! Tribalo je samo demonstrativno ignorirati sve te besplatne pizdarije! Jer! Ja bin prije ud gladi krepa, nego uza pijat fažola iz ruke Radomira Čačića!

Jer, pijat more služiti i za to ... da ne dižeš glavu!

Kako kad je uni Zagorec u svojoj kleti ulija gostu vino u pijat! Jer da mu je da čašu, bi diga glavu i pod gredami vidija ... kobasicice i pršute!

E, moj narode! Kako si samo krotak! Kako si dobar! A dobar i lud su rođena braća! E, moj narode, radnici hrvacki! Namisto da za guše zgrabite bandu lopovsku na vlasti, njihove štićenike, uzurpatore, a vaše tlačitelje, vi se zmrež sebe za guše zgrapate! Radi pijata fažola! Zato van i je, tako kako van je i će van biti, unako kako će biti! I kad van se tako smijen i kad van se rugan, iman razloga!

Kad san bija mali, smo slavili Prvi maj. "Budi se Istok i Zapad ...", "Podignimo u vis čela ..., mi robovi rada svog ...", pak vojne parade, govori, narodno veselje. Prosvjedi? Bože sačuvaj! (I ... ne dao ti Bog, naravno!). Zašto prosvjedovati kad imаш svoju, radničku državu! Demagogija? Naravno!

Sada imamo svoju hrvacku državu, pak jope ... ne bi tribalo prosvjedovati!

Demagogija? Naravno! Moreš, doduše, štrajkati glađu. To jest ... nastaviti z gladovanjem! A kad vlast ova tvoja, liva,

radnička to jest, zaključi da njin je dosta, pošalju na te policiju, specijalce, a i vojska je tu, zlu ne tribalo! Sve za obranu demokracije! A to ča ste u školi krivo učili da je demokracija vlast naroda i u to povirovali, ki van je kriv! I uni radnici iz "Jadranskamena" su, brižni, pensali da će policija u pržun zaprati lopove! Pasalo je vrime uličnih borbi i barikada. To je bilo tamo u 19-ten pa i 20-ten viku, kad radnici nisu imali nikakova prava. Pa da, baš nikakova! A ne danas, kad ..., a moga bin stvarno prestati srat!

San se domislija na pokojnega Vladu Gotovca. I na uni njigov veličanstveni govor prid Jugo-armadon, u Zagrebu. E, pa ja bin da se nasrid Markova trga ... jope pročita! I da se nijenega slova ne izostavi.

Vaš Blaž PILJUH

USKRSNI BROJ KARLOVAČKOGLA POLITIČKOG ZATVORENIKA

Pred Uskrs je izšao novi, 44. broju *Karlovačkoga političkog zatvorenika*, povremenika koji objavljuje karlovačka podružnica Hrvatskog društva političkih zatvorenika. Na dvanaest stranica novoga broja objavljena je pregršt zanimljivoga štiva: od rasprave o položaju hrvatskih političkih zatvorenika, preko osvrta na aktualne teme (pa i na Zafranovićev dokumentarac o Josipu Brozu), do žrtvoslova općine Saborsko.

Naime, nakon objavljanja knjige *Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugoga svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji*, ustanovilo se da postoje osobe čija imena nisu spomenuta. Zato KPZ donosi imena 162 ubijene vojne osobe te imena 49 pobijenih civila iz Saborskoga, pridonošći tako dokumentiranju naše narodne tragedije u tom dijelu Domovine... (R. T.)

Karlovački politički zatvorenik

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA KARLOVAČKE ŽUPANIJE

RJEĆ UREDNIKA

RAZMISLIMO

ISSN 1331-8535

Godina XVI Broj 44 TRAVANJ 2012.

*"Kad jednom okeva skrim,
kad od izrađu iz tame,
Nek zaunječ, za sva vremena,
Samoće ostani same..."
Vera Mutak Hauptfeld*

Karlovački politički zatvorenik

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA KARLOVAČKE ŽUPANIJE

RJEĆ UREDNIKA

RAZMISLIMO

Već smo u dvije stjeću i dvanaest godini! Naša organizacija bivših političkih zatvorenika osnovana je 1991. godine, dokle trajemo već više od 20 godina. Pa i ovo našo glasilo, što ga upravo čitaju, izlazi neprekidno već šesnaest godinu.

A tko smo mi, bivši politički zatvorenici? Hrvatski državni Sabor utvrdio je da su to „osobe, koje su zbroj svojih uvjerenja ili političkog otpora i borba za samostalan hrvatsku državu, bili liseni slobodci od 1. prosinca 1910. do 30. svibnja 1990. godine“.

Analiza li se spomenuto razdoblje s našeg stanovišta, uoči će se da se ono može podijeliti na više karakterističnih razdoblja, koja su u najvećoj mjeri utjecala na život Hrvata i Hrvatske.

Prvo razdoblje obuhvaća vrijeme od 01.12.1918. do 10.04.1941., dokle vrijeme Države Srbije, Hrvata i Slovenaca (SHS) 1918.-1929., a zatim: Kraljevina Jugoslavije od 1929. do 1941.

Iza tog, imali smo 1941. do 1945. NDH.

Slijedeće razdoblje je najduže i trajalo je od 15.05.1945. do prosinca 1971. To je vrijeme vladavine i terora komunističke partije na čelu s Titom.

Vrijeme od 1971. do 30.05.1991. poznato je po progonima „hrvatskih proljećara“ i svih drugih neistomišljivih s komunističkim režimom.

Svakog od spomenutih razdoblja imalo je „svoje“ političko zatvorenika.

Osnovano se može pretpostaviti da je najveći broj političkih zatvorenika iz prva dva razdoblja više nego na životu, možda tek pokraj njih stariji.

Takođe se može zaključiti da je najveći broj političkih zatvorenika bilo između 1945. i 1971., dokle u vrijeme najveće komunističke diktature, osobito neposredno nakon Drugog svjetskog rata od 1945. do 1950. godine. Koliko je „hrvatski proljećar“ bilo liseni slobodci nije poznato, ali njihov broj sigurno nije bio izuzetno velik.

Pozivaju se pitanje: koliko je danas uopće živih političkih zatvorenika? Primjerice radi, ako je zatvornik 1945. imao 18. godina, danas ima 65. I to su oni među najmudriji. Najveći broj starijih, aki su još živi, imaju preko 90, pa čak i više godina. Nit ne „pročitati“ nisu više mlađi ljudi. Ako je student 1971. imao dvadeset i dvije godine, danas je već dobro išao u sedamdesete.

Zaključak: priroda neumilno i nemilice gasi naše život, a timo i našu organizaciju bivših političkih zatvorenika.

Pred nama je dilema: pomiriti se sa sudbinom ili revitalizirati našu organizaciju, kako bi se trajno sačuvala uspomena na nezapanične žrtve koji su mnogi od nas podnijeli, na sva ona stradanja i patnje u komunističkom režimu.

Razmislimo o tome.

SUD PREBLAG PREMA TOVARNIČKIM KOLJAČIMA

Vijeće za ratne zločine Županijskog suda u Vukovaru objavilo je 23. travnja 2012. godine prвostupanjsku presudu u postupku protiv **Miloša Stanimirovića** i još 13 osoba, optuženih za kaznena djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava - genocid i ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Optuženici su nakon 20. rujna 1991. godine u tada okupiranom Tovarniku raseljavali, fizički zlostavljali i ubijali civile hrvatske nacionalnosti, te prisvajali ili uništavali njihovu imovinu. Sudi im se u odsutnosti, a glavna rasprava u "slučaju Tovarnik" počela je u travnju 2010. godine.

Na trojicu okrivljenika primijenjen je Zakon o općem oprostu, četvorica su oslobođeni optužbe zbog nedostatka dokaza, a proglašeni su krivima i izrečene su im kazne zatvora: **Milošu Stanimiroviću** (10 godina), **Stevanu Srđiću** (8 godina), **Bošku Miljkoviću** (8 godina), **Dušanu Stuparu** (6 godina), **Draganu Sedliću** (6

godina), **Radoslavu Stanimiroviću** (5 godina), te **Željku Krnjaiću** (6 godina).

Presuda je izazvala veliko nezadovoljstvo Hrvata u Srijemu i istočnoj Slavoniji, ne samo zbog objektivno niskih

kazni, nego i zbog toga što je s optužnice izostavljen velikih broj ljudi za koje je optepoznato da su sudjelovali u pokoljima, a ignorirani su i brojni dokumenti i novinski napisni koji to potvrđuju. (A. I.)

Pokop Tovarničana pobijenih 1991. godine (31. siječnja 1998.)

KOMEMORACIJA ŽRVAMA ĐAKOVŠTINE

I ove smo se godine, u organizaciji HDPZ-a i HOZ-a Jazovka iz Đakova i pod pokroviteljstvom grada Đakova sjetili nevinih žrtava koje su poubijali pripadnici Šeste ličke brigade i Dvadesetprve srpske divizije Jugoslavenske armije. Kao što smo i na ovim stranicama višekratno podsjetili, ulaskom snaga JA u Đakovo počeli su masovni pokolji domaćeg stanovništva. Budući da pripadnici partizan-

skih postrojbi nisu poznavale domicilno stanovništvo popise za likvidacije radili su prokazivači, uglavnom domaći komunisti. Žrtve su iz svojih kuća dovođene do sabirnog mjeseta na lokaciju Malog parka u gradu. To je i prva postaja Đakovačkoga križnog puta.

Kolona kreće u četverorednu u smjeru Požege. Prve likvidacije događaju se kod sela Kondrić, zatim slijede stratišta: Levanjska Varoš, Imrijevci, Sovski Dol i

zadnje najmasovnije likvidacije u selu Ruševu. Po sjećanju svjedoka, ubijalo se vatrenim oružjem, kolcima, nožem, paljenjem živih osoba... Ruševom se osjećao miris krvi, dima i alkohola... Iz Đakova je odvedeno oko 500 osoba: točan broj i imena ne će se nikada saznati.

U ovogodišnjoj komemoraciji sudjelovali su i gradonačelnik **Zoran Vinković**, koji je zapalio svijeću kod spomenika žrtvama komunizma u središtu grada. Komemoracija je nastavljena misom zadužnicom u mjesnoj crkvi u Ruševu, u naznočnosti stotinjak vjernika, uglavnom pripadnika obitelji stradalih. Misu je vodio mons. **Luka Marijanović**, a iza nje je uslijedio mimohod kroz selo. Kod spomen-obilježja prisutnima su se obratili predstavnici HDPZ-a Ivo Tubanović, HOZ-a Jazovka Pero Šola i Hrvatskog domobrana Drago Franić. U nastavku su pročitana sjećanja na ta događanja Ruže Vuglač iz Đakova, čiji je otac ubijen u Ruševu te sjećanja Antuna Potnara iz Ruševa, a onda i imena žrtava koje su poznate, njih 69. (Ivo TUBANOVIĆ & Pero ŠOLA)

KISELJAK: 67. OBLJETNICA KOMUNISTIČKIH ZLOČINA NA CRVENOJ STIJEINI

Misom zadušnicim koja je služena na zavjetnom mjestu „Pod stijenom“ te polaganjem vijenaca i molitvom ispred spomen-obilježja žrtvama jugoslavenskih komunističkih zločina nakon Drugoga svjetskog rata, smaknutima na lokalitetu Crvena stijena iznad Kiseljaka, obilježena je 67. obljetnica zločina nad nekoliko sto-

Lucija Slomo Kustura

tina Hrvata iz Kiseljaka, Kreševa, Fojnice, Busovače, Vareša, Breze, ali i drugim mjestima središnje Bosne.

Prema iskazima članova obitelji pobijenih, komunističke vlasti odvodile su žrtve na saslušanja s kojih se nikad nisu vratili. Svjedoci kažu da su pogubljeni na lokalitetu Crvena stijena, a točan broj žrtava i danas je nepoznanica.

Za grobom svojeg strica **Joze**, ali i saznanjem gdje su tijela još 20-ak mještana sela Voljice u Uskoplju, godinama traga **Lucija Slomo Kustura**:

„Imala sam četiri godine kada mi je odveden stric s još 20-ak ljudi iz Voljica. Nikad nismo doznali gdje su i kako završili. Jedni kažu da su u Hrvatskoj, drugi da su pobijeni ovdje na Crvenoj stijeni. Ja ne odustajem, i dalje ču tragati za istinom, a dotad ču dolaziti ovdje u Kiseljak upaliti

Piše:

Ana POPOVIĆ

svijeću za strica i sve nevine žrtve zločina. Iza svih njih ostala su brojna siročad koja su morala sama snalaziti kroz život“, ispričala nam je Lucija Slomo Kustura.

Više saznanja od Lucije ima **Pero Laštro** iz sela Ravan u općini Busovača;

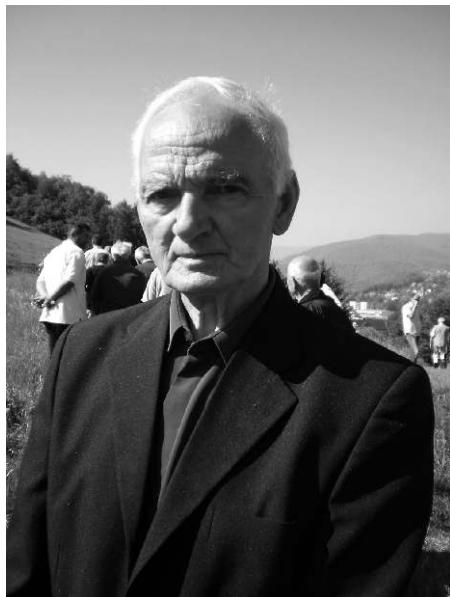
„Imao sam osam, a moja sestra samo godinu kada mi je odveden i ubijen otac ovdje na Crvenoj stijeni, a majka odvedena u zatvor u Kiseljak iz kojeg je puštena nakon tri mjeseca. Ja i sestra bili smo kod strina dok se mater nije vratila. Nismo jedini koji su tad ostali bez očeva ali i majki koje su odvođene u Kiseljak ili u Topole kod Banjaluke. Oko 30 mještana iz sela Ravan odvedeno je i pogubljeno, a mnoge su žene mjesecima tamnovale“, ispričao nam je Pero Laštro koji je na Crvenoj stijeni došao upaliti svijeću i pomoliti se za dušu pokojnog oca, sretan, kaže, što bar zna gdje je skončao i ima mjesto gdje se za njega može pomoliti.

Obilježiti grobna mjesta stradanja Hrvata nakon Drugoga svjetskog rata zadača je koju su sebi postavili i članovi Saveza udruga bivših političkih uznika i žrtava komunizma u BiH. Na čelu Saveza je **Želimir Crnogorac** koji kaže da s obilježavanjem grobnih mjesta u BiH kao i borbom za prava obitelji žrtava u BiH ide teško. No, odustajanja nema dok se dozna istina o komunističkim zločinima, a počinitelji i nalogodavci izvedu predlice prave.

„Naša udruga broji 5,5 tisuća članova. Tamnovali smo ukupno 20 tisuća godina. Jedan od glavnih ciljeva nam je rehabilitirati političke uznike, a žrtvama vratiti dostojanstvo. Želimo li u Europu, to moramo učiniti“, ističe Crnogorac.

Uz obitelji stradalih na Crvenoj stijeni i članove udruga političkih zatvorenika, vijence pred spomenikom na Crvenoj stijeni položili su i članovi udruga prois-

teklih iz Domovinskog rata Kiseljaka, kao i hrvatski politički predstavnici s područja ove općine. Pored odavanja dužne počasti, žrtve komunističkih zločina vape i za istinom i pravdom. Točan popis žrtava na Crvenoj stijeni još nije urađen, a za pravdu na ovom svijetu skoro da je prekasno. Naime, prošle godine preminuo je **Rešad Dizdarević**, bivši načelnik UDB-e, po čijem su nalogu žrtve odvođene na famozna saslušanja s kojih se nisu vratile. Dizdarevićeva smrt u bošnjačkim medijima u BiH opisana je kao smrt partizanskog heroja. Ovaj podatak najbolje govori koliko je teško u bosansko-hercegovačkoj javnosti izboriti se za istinu kako o stradanju Hrvata nakon Drugoga svjetskog rata tako i nakon posljednjega, Domovinskog rata.

Pero Laštro

Do hrvatskog naroda u BiH kao da ne dopire poslovica na koju je ove godine, na Crvenoj stijeni, podsjetio Želimir Crnogorac, a ona glasi: „Ako te tvoj otac nije naučio povijesti, naučit će te tudi!“ Hrvati u BiH definitivno su narod koji iz povijesti nije puno naučio. Inače bi na spomeniku na Crvenoj stijeni bila ispisana imena svih žrtava, a zločinci procesuirani za života...•

ŠESTI VELIKI JAVNI PROSVJED KRUGA ZA TRG

Krug za trg, građanska inicijativa za Hrvatsku bez totalitarističke simbolike, organizirao je 5. svibnja 2012. svoj šesti veliki javni prosvjed pred Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu, ovaj put u suorganizaciji s Hrvatskim helsinškim odborom za ljudska prava. Odluka o suradnji donesena je, sa strane Kruga za trg, nakon dugih razgovora i ozbiljnih dvojbji, budući da nisu zaboravljene višegodišnje problematične selektivne aktivnosti HHO-a. Predstavnici HHO-a Ivan Zvonimir Čičak i prof. dr. Ivo Banac u svojim su govorima međutim pokazali da danas žele braniti Hrvatsku od jugoslavenskoga komunističkog rastakanja.

Pred velikim prosvjednim skupom govorio je također prof. dr. fra Što Šimun Čorić, u ime Hrvatskog svjetskog kongresa te Maja Runje, kao koordinatorica Kruga za trg. Na kraju prosvjeda Ivan Zvonimir Čičak popeo se na ljestve te je na zgradu koja стоји na početku Masarykove ulice postojecu uličnu ploču zamjenio novom, s natpisom „Sveučilišni trg“. Komunalni redari novu su ploču međutim skinuli već nekoliko sati nakon okončanja prosvjeda. (M. P.)

Govor prof. dr. sc. Ive Banca: Zašto protiv Trga maršala Tita?

Danas ne želim govoriti o Titu. Govorit će o samu o tomu što javne počasti Titu, preostale iz njegova izgubljenog vremena, govore o nama danas i ovdje.

Hrvatska politička elita, uz rijetke izuzetke, proizvod je Titova vremena. Ne samo zato što su ti ljudi uglavnom stasali u razdoblju Titove diktature ili u desetljeću raspada diktature nakon Tita, nego zato što se do 1990. godine nikada nisu mogli javno opredijeliti za demokraciju. Međunarodni kolaps komunizma i pritisci iz samog društva prisilili su diktaturu na povlačenje, ali zdanje diktature nikad nije bilo razoren kamen po kamen. Naša poslijetitovska i poslijevugoslavenska Hrvatska stoga je sazdana na kompromisn način, uz prešutni dogovor da se o nekim stvarima uopće ne razgovara.

Taj dogovor je dugo poštovan – toliko dugo koliko su nositelji Titova režima pazili da na sebe ne svraćaju pozornost,

dok su se krili u strahu od odmazde. Govorim ne samo o poznatim imenima nego o kotačićima aparata diktature – sitnim žbirima i utjerivačima straha.

Ali oni su se uzoholili. Iskoristili su teškoće našeg demokratskog poretku, koji, kao svaki demokratski poredak, pati od mnoštva nedostataka, da bi počeli dokazivati prednosti Titova razdoblja, čak prednosti Jugoslavije. A budući da su sa-

mi svjesni da takvih prednosti i nije bilo – osim za glavešine, pokušavaju nam dokazati da Hrvatske ne bi bilo bez Tita, da je Hrvatska nezamisliva bez Tita, da je sve prije Tita prapovijest i srednji vijek.

Da bi to dokazali, sve titovske su proglašili antifašističkim, pa su stoga svi oni što su okusili i osporavali Titovu diktaturu, logore i tamnlice, likvidacije i progone, po logici stvari ništa nego fašisti i neprijatelji ovog naroda. Tko razuman može vjerovati takvim objedima? Mi smo samo svjedoci stradanja ove zemlje, koja se još nije oporavila od straha, tako tipična za Titovo razdoblje. Mi svjedočimo da je titoizam zatirao ljudska prava i ljudsko dostojanstvo.

Što znači pristati na slavljenje straha? Što znači štovanje progonitelja? Što predstavlja kult rušitelja slobode i nacionalne pripadnosti?

Sve je to zapravo vrhunsko poricanje sebe i vlastite posebnosti, svojih prava i svojih traženja. Vrhunac je to hrvatske samomržnje, sluganskog mentaliteta i nihilizma. Jedno je biti zaveden, a nešto sasvim drugo ustrajati u neispunjenoj i izdanoj vjeri. Jedno je biti ponižen, a nešto sasvim drugo tražiti neporecive razloge za takvo stanje. Jedno je biti u krivu, a nešto sasvim drugo ustrajno dokazivati da je sam izvor zablude neupitno dobro.

Tito je simbol svih poraza nekoliko hrvatskih generacija. Njegova je di-

Prof. dr. Ivo Banac

rektiva omogućila Bleiburg i križne puteve, likvidacije razoružanih zarobljenika i odbeglih civila, žena i djece. On je potpisao onih 750 jama evidentiranih u Hrvatskoj, 650 u Sloveniji, 120 u Bosni i Hercegovini, te tko zna koliko drugih od Tise do Vardara.

Njegovo je ime resilo jedini novi logor jugoslavenske diktature: Goli otok, mučilište što ga se s goebbelsovskim cinizmom predstavljalo kao „slobodu okruženu morem“. Njegov je ključ zatvarao ćelije Stare Gradiške, Lepoglave, Zenice, Mitrovice, gdje su godinama robijali najhrabriji pripadnici našeg naroda.

Njegov je humanizam sprovodio klasnu diskriminaciju, uništavao vjeru u Boga, progonio svećenike, branio pristup vjerskom odgoju. Njegovo je pravo otimalo posjede vlasnika i narodno dobro općeni-

to. Njegova je pravda proizvodila tužitelje i suce specijalizirane za nepravdu. Njegova je „radnička vlast“, njegovo je samoupravljanje i propalo gospodarstvo izvozilo stotine tisuća radnika na rad u tuđinu. Njegova je „svijetla budućnost“ stvarala planirano zaostajanje, korupciju i nerazvijenost. Njegovo je nesvrstavanje odrezalo Hrvatsku od zapadnog svijeta, kojemu je oduvijek pripadala. Njegova je nacionalna ravnopravnost bacila hrvatstvo u ilegalu, raspustila Maticu hrvatsku, dovodila u pitanje posebnost hrvatskog jezika, cenzurirala najbolje hrvatske autore, pisce i znanstvenike, propisivala mjeru naše pripadnosti i odbijala i samu pomisao da bi Hrvatska mogla biti samostalna, neovisna i svoja.

Pristajati uz ovakav register tiranije ravno je samouništenju.

Moramo sprati ovaj biljeg srama i poticanja ljudskih prava i sloboda s jednog od najljepših trgova našeg Zagreba i gdje god se to ime pojavljuje diljem naše domovine.

Tražimo promjenu imena ovog Trga!

Tražimo odgovornost naših vlasti – državnih, gradskih, lokalnih – u susobljanju svih tragova diktature i neslobode što su unakazili živote hrvatskih naraštaja!

Tražimo sučeljavanje sa svim ostacima titoizma – u javnom životu, znanosti, kulturi; prestanak marginaliziranja hrvatske borbe za samostalnost i slobodu, za ljudska prava i povijesnu istinu; tražimo konač titoističkog i jugoslavenskog pranja mozgova, što je stvarni sadržaj razglašene priče o povijesnom revizionizmu!

Hrvatska ne će biti slobodna i svoja dok se ovaj posao ne obavi, kolikogod to našem predsjedniku, premijeru, te vrlo utjecajnom dijelu političke elite bilo neugodno. Borba za slobodu i demokraciju neraskidivo je vezana uz detitoizaciju, jer je titoizam model za sve recentne primjere autoritarne vlasti!

Rastat ćemo se u miru, a ovdje ćemo se okupljati u još većem broju dok dva politička brežuljka i gradska vijećnica ne čuju i ne prihvate naša traženja. Budite ponosni što ste se unatoč provokacijama i nerazumijevanju okupili oko ovog cilja!

Doviđenja do idućeg Kruga! •

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine travnja do sredine svibnja 2012., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Tomislav	Cvetnić	Zagreb	240,00 kn
Ivan	Račić	Zagreb	100,00 kn
ukupno			340,00 kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

PROPOVIJED ŠIBENSKOGA BISKUPA ANTE IVASA U BLEIBURGU

12. SVIBNJA 2012.

Stojimo prgnuti pred križevima Bleiburga.

"Smilujte se meni, smilujte se meni, barem vi prijatelji moji... Zašto me progone!? Tko će učiniti da se napišu govor moji i zabilježi u knjige gvozdenom pištaljkom, i na ploču od olova ili dlijetom urežu u kremenu...?!"

Tako je biblijski patnik Job, u svojoj zgaženosti, napuštenosti i osamljenosti, molio Boga i prijatelje. Čujemo li mi danas taj isti Jobovski krik, kojim su ovdje i odavde po cijeloj Hrvatskoj i svemu svjetu, kriknule stotine tisuće hrvatskih Jobova, izdanih, predanih, i poniženih, zgaženih, mučenih i u bezbroj "hudih jama" pobacanih! "Gorko plače noću i suze teku niz obaze njegove, nema tko da ga utješi od svih milih njegovih. Spomeni se, Gospode, što nas zadesi, pogledaj i vidi sramotu našu..."

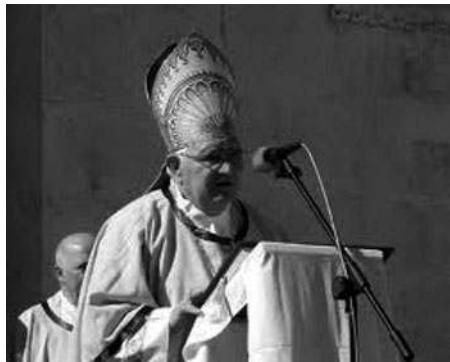
Prepoznajemo li u ovom plaču Jeremije proroka, plač i našega hrvatskog naroda? Čitamo li još pismo ovdje izdanih, ojađenih, nestalih? "Pišem ti, mila moja zemljo Hrvatska, ljubavi moja vjerno voljena. Moja lijepa, među zemljama najljepša. Kroz vjekove ubijana, u vjekovima neubijena. Pišem, vjeran vjernoj: nikad te zaboraviti ne ću! Zbog tebe su mnogi na obraz mi pljuvali, al' ja se ponosim s tobom, o moja časna i ponosna, zemljo moja plemenita. Neka te čitav svijet nijeće, je te nikad zanijekati ne ću... Mi umiremo sa slikom tvojom na srcu. S imenom tvojim na usnama, s vjerom i pokojem u duši da ćeš živjeti vječno, naša besmrtna Hrvatska!"

Mi smo danas ovdje na mjestu, koje je postalo simbol nemilosrdnog zločina nad mnoštvom nevinih ljudi, naše braće i sestara, koji su i prije i nakon Bleiburga ginuli od "osloboditelja", gonjeni kroz pa-kao mržnje razapinjani na "križnim putovima", odavle do Dakse, do Gradiške, od Jasenovca do Golog Otoka i Grgura, do Vukovara i Haaga?

Stojimo ovdje s dubokim poštovanjem prgnuti nad svim križevima, jamama i raka-ma, da se pred Bogom, Ocem i pravednim sudcem, molimo i spomenemo njihovih neznanih imena i sudbina. Sjećamo se ovdje i onih koji još i danas plaču za

mrtvima i nestalima i svih onih izbjeglih i prognanih generacija, koje su na "obala-ma rijeka babilonskih", odavle do Og-njene zemlje, neutješno plakali i čeznuli za svojom izgubljenom domovinom.

Bleiburg – grad olova, zajedničko je ime za stotine tisuća izdanih, predanih, poniženih razmijenjenih, na najgrozniji način mučenih i pobijenih muškaraca, žena i djece svih uzrasta i životnih sudbi-na, svjetonazora i narodnosti, a najviše Hrvata. "Bleiburg i stotine Bleiburga! Gledam te u silnome plamenu do neba. U tisuću požara, na tisuće križeva, na tisuće

Biskup Ante Ivas

vješala. Na tisuću stratišta. Na svima krvariš. Na svima uzdišeš. Na svima umireš! Pravo je čudo što nisi umrla, moja neumrla Hrvatska", pisao je jedan iz kolone.

Mi dolazimo ovdje ne da bismo ikome sudili, prezreli i obezvrijedili bilo koje žrtve, logore ili jame, prekrivali, pravdali bilo koje zločine. Mi smo ovdje zbog povijesne istine da je "narodna vlast" više od 65 godina nijekala da vi postojite, da ste vi ljudi, da zavrjeđujete bilo kakav spomen, osim mržnje i prezira. Ovdje smo, jer se prava istina o vama i zločinu nad vama nije smjela ni znati ni otkrivati, ni prenositi ni govoriti. Još manje o na-redbodavcima i izvršiteljima zločina.

Htjeli smo vjerovati da će Istina pobi-jediti, jer smo vjerovali u Isusovu riječ da će nas "Istina oslobođiti" i donijeti mir. "Iustitia et pax" (Pravda i mir), tijela biskupskih konferencijskih Hrvatske, Slovenije i BiH, 2008. g. su upozorile na "Rezoluciju Vijeća Europe" iz 1996. koja "inzistira da sve žrtve imaju pravo na sućut, razumi-

jevanje, počast i priznanje njihove patnje, pa tako i žrtve komunističkog terora". Komisije su podsjetile da je i Hrvatski sabor 2006. godine donio "Deklaraciju o osudi zločina počinjenih tijekom komunističkog poretka u Hrvatskoj" i upozorio na neosporne povijesne činjenice "da je komunistički režim provodio sustavne i masovne represije nad osobama koje su proizvoljno, bez suda ili obrane, označene tzv. "narodnim neprijateljima i ratnim zločincima."

Komunistička ideologija, temeljena na marksizmu i lenjinizmu, od samog početka je u svoj sustav ugradila "revolucionarni" teror, zločin i diktaturu... "Na svim razinama tijekom cijelog rata, Komunistička partija koja je preuzimala vlast dosljedno je zastupala pravo na obračun sa svima koji nisu bili u suglasju s "revolucionarnim planovima i tekovinama kominterne i NOB-a" i s idejom stvaranja nove socijalističke Jugoslavije, i to po uzoru na sovjetsku Rusiju, obračun sa svima onima koji su se usudili drugačije misliti, pogotovo s onima koji su htjeli samostalnu hrvatsku državu a ne novu "jugoslavensku tamnicu". Milost, milosrđe i oprost su bili znak slabosti i kukavičluka, "reakcionarne" i zato nemilosrdno kažnjive pojave. Pobjeda se dozivala i nazivala kao konačni "čas odmazde!"

Povijesna je Istina da je ovdje počeo taj strašan, konačan "čas odmazde". "U komunističkoj državi će naši neprijatelji svjetlost dana gledati samo toliko dugo koliko traje put do najbliže jame", rekao je **Tito** ovih dana svibnja 1945.

Komunistički pokret koji je sebi prisvojio naziv antifašistički, za razliku od zapadne Europe, u Hrvatskoj je (i u istočnoj Europi), nakon 1945. "crni teror fašizma, zamjenio terorom komunističke "crvene zvijezde". I to po uzoru na velikog "učitelja **Lenjina** i druga **Staljina**", čije su knjige postala obvezatno "sveto štivo", a djela uzor koji je trebalo slijepo slijediti: "Najbolji đubar koji je svijet dao je ljudska krv iz koje će procijetati cvijeće novoga roda za pravedniji svijet", reče Staljin. I poteče more nevine krvi do danas ne osušene, neoprane. Dok su mnogi narodi nakon završetka II. svjetskog rata odah-

nuli od terora fašizma i nacizma, nažalost, umjesto u razdoblje slobode, hrvatski je narod ušao u drugo teško razdoblje osvete, masovnih likvidacija, zločina, smaknuća, deportacija. Ušao je u beskrajni ocean stradanja. Nevinost ili krivnjuk pojedinaca i čitavih skupina proglašavali su politički komesari, sekretari, često puta kriminalni tipovi, šverceri, dezterteri, učijenjeni špijuni i Jude. Bez dokaza, suda i obrane. I to ne samo stvarnih, nego i mogućih "neprijatelja naroda". A to su među ostalima bili i popovi "klerofašisti", kulači "kapitalisti", "trula inteligencija", "buržui" i mnogi koji su dosljedno svjedočili i živjeli svoju vjeru i kršćanski humanizam i svoje nacionalno hrvatsko domoljublje.

Te bleiburške godine **Bakarić** poručuje Fronti: "Popovi su nam neprijatelji. Katolička Crkva je pripremala i odgajala sve što je ustaško i nezdravo u narodu. Budno pazite na svaki njihov korak i tražite intervenciju..." Osobno, kao dijete pamtim pjesmu skojevaca: "Nosim kapu sa tri roga ja se borim protiv Boga!" Komunizam kao i nacizam i fašizam, vodili su se mržnjom prema Bogu, vjeri i prema čovjeku. Rezultat je bio strašan: 1800 do sada otkrivenih grobišta u bivšoj Jugoslaviji. 900 u Hrvatskoj, 600 u Sloveniji, 200 u Srbiji, 100 u BiH. Kočevski rog, Tezno, Macelj, Jazovka... Masovna grobišta. Mnoga od njih uništena, preorana, pretvorena u gradilišta ili smetlišta, do danas neotkrivena. Bez imena i spomena! I nitko za to do danas nije kriv, ni odgovoran. Kao da se radi o bajkama nekim ili dječjim igračkama!

Znamo da je strijeljano 385 svećenika, od toga su 355 ubili partizani. Na tisuće svećenika, redovnika i redovnica stjerano je u zatvore i logore, među njima i blaženi nadbiskup Stepinac. Mnogi su bili pod trajnom prismotrom i izvrgnuti javnom ruglu i linču, poput šibenskog biskupa Banića i drugih "nepodobnih i opasnih". Prema ozbiljnim procjenama, broj žrtava komunizma u svijetu penje se na 100 milijuna ljudi, a komunistički režimi u Europi tijekom prvi deset godina nakon rata pobili su oko milijun ljudi. Ali, još uvijek traje zavjera šutnje, falsificiranje istine i opasno neznanje, gotovo kod svih uzrasta, navlastito kod mlađih naraštaja. Eto, i zato smo ovdje danas. Bog sigurno zna njihova imena i grobove i pravu istinu o njima i svima nama. Zato se Bogu danas za sve njih i za sve nas, molimo, za pokoj njihovih duša Misu slavimo i u Bogu im

iskazujemo ovo sjećanje i počast, molitvu i zahvalnost.

Čuli smo nedavno izjavu da "u školskim udžbenicima još nije napisana puna istina o II. svjetskom ratu". Da, ne samo da nije napisana, nego je u mnogima cijelovita istina falsificirana. Istina je da su se školski udžbenici punili samo jednostranom "komunističkom i istinom". Ali, i sve drugo, i školske knjižnice i svjetske biblioteke. Školska djeca, pioniri i omladina i vojska su bili na "trajnom moralno-političkom vaspitanju", na preodgađanju i "pranju mozgova!" bezočnim kri-votvorenjem povijesti pokušavalo se prebrisati tisuću godina državnosti hrvatskog naroda... Njegova kultura, ime, jezik, njegova književnost, vjera, kršćanska tradicija, cijeli vrijednosni sustav i identitet. Povijest su nam pisali u Moskvici i Londonu, „po šumama i gorama“, u Beogradu, Oplencu i Karađorđevu. Htjeli bi danas i u Haagu. Druga strana istine se nije smjela ni spominjati, nego samo napadati i izrugivati. Ništa nije smjelo stajati na putu te jedine partiske (socijalističke) istine. Za to su postojali etiketiranja, progoni, zatvori, mučenja, tajne službe, do-ušnici, debeli udbaški i policijski dosje, OZNA, UDBA, javni i tajni planovi i "načrtanja" SANU.

Komunizam je svuda po svijetu uspostavljao ropstvo nove vrste, sustavno trovao duh, dušu i srce, i hrvatskoga naroda, neograničenim količinama prezira i mržnje na sve vrijednosti bogoljublja, čovjekoljublja i domoljublja. Neograničenim moćima Partija je nametala i širila "revolucionarni moral i istinu" u sva područja života. Nitko nije tako prisiljavao ljudе ubijati istinu o sebi i drugima, izdavati i gaziti svoju savjest i uvjerenja, lažno svjedočiti protiv najbližih, gaziti

svoje dostojanstvo do ludila i gađenja samima sebi.

Sada nam se agresivno, gotovo kao temeljna teza, podmeće i nameću tvrdnje da su sva zla hrvatskoga naroda započela tek 1990. godine, kad je, kako neki javno kažu, neki misle, a sud u Haagu presuđuje da je ova Hrvatska stvorena s "opasnim namjerama i zločinačkom akcijom". A velika većina hrvatskog naroda vjeruje da je ova Hrvatska država plod tisućljetne čežnje, ljubavi do mučeništva i nadasve molitava hrvatskog naroda za Božjim darom slobode u slobodnoj državi. Da je ona djelo hrvatskih branitelja, junaka, pobednika. Ona nije produkt bilo kakvih ideologija, ponajmanje totalitarnih ni fašističkih, ni komunističkih. Smije li itko zanijekati hrvatskom narodu da je imao pravo na svoju samostalnu državu kao i drugi narodi u Europi i svijetu. Da je to pravo imao i 39., i 40., i 45 i 90. i da ga ima i dana?! Ne po mjeri i diktatu nikakvih Unija ni moćnika, njihovih interesa i kapitala, nego po mjeri Božjoj i ljudskoj.

Ovdje smo zato jer je sve očitije da nijekanje i nekažnjavanje zločina komunizma opet stječe "pravo građanstva". Namjerno prešućeni povijesni događaji su postali "crne rupe" hrvatske povijesti, upozorava Komisija "Iustitia et pax" HBK 2009. godine: "Ponovno se javljaju glasovi nijekanje masovnih zločina i njihovih totalitarnih korijena. Zabrinjavaju nas pojava negacionizma, nijekanje komunističkih i inih zločina nad Hrvatima i u drugom svjetskom ratu i u poraću (što je i bio uzrok da se mnogi zločini ponove i u Domovinskom ratu). Totalitarni komunizam je usprkos obećanog "raja" i parola o "bratstvu i jedinstvu, o "slobodi i pravdi" bio samo licemjerni brat blizanac rasističkom nacizmu. Upravo su komunisti progonili i

likvidirali (mnoge) uvjerene anti-naciste i anti-komuniste. Mnoga svjedočanstva izričito kazuju da se radilo o provođenju stava i odluka političkog vrha KPJ, političkih komesara, partizanskih sekretara i partizanskih zapovjednika na čelu s Titom.

Još nam mučnije danas pada sve vidljivija i glasnija činjenica da se zločini i zločinački komunistički sustav opet javno brani i opravdava. Da se pojavljuju apologije i apologeti zločina, unatoč istini da su to bili zločini političke mržnje i slijepi osvete. Treba priznati istinu da se ovdje dogodio zločin i onih koji su naredili povlačenje stotina tisuća hrvatskih vojnika i civila, prepustajući obezglavljenu vojsku i izbjeglice njihovo predviđljivoj sudbi-

način, jedan sustavan proces zatiranja i smrti, koji je trajao skoro 45 godina! Nije to tek "namah"! I danas neki ponavljaju, draga braće i sestre mučenici, da su vaše smrti zasluzene kazne, da su opravdane, razumljive. One koji su vas hladnokrvno mučili i ubijali nazivaju herojima, a njihova djela herojska, da oni zavrjeđuju odlikovanja i spomenike. Mnoštvo spomenika. Da vi ne spadate u one iz "povelje UN o ljudskim pravima". Da ste bili na krivoj strani!

Nažalost, do danas nije mogla u Hrvatskoj zaživjeti ni "Državna komisija", niti "Ured za istraživanje i obilježavanje grobova žrtava komunističkih zločina". One moguće se da djeluje slobodno, neovis-

izjednačavaju žrtve i agresore, ukidaju krivnje pogađaju se i "trguju!".

U isto vrijeme se predlažu i donose vitalno važni zakoni za pojedince i čitav narod, "po hitnom postupku", bez prave javne i demokratske rasprave: i to o životu, o obitelji, o začeću i rađanju, o odgoju o školi i vjeronauku. Opet nova zaduženja, rasprodaje, stečajevi, nezaposlenost, bujanje cijena i troškova života. I opet "u ime naroda" ali mimo naroda "odnarođeno". Kao da nam opet naviru **Matoševe** riječi: "Jer, Hrvatsku mi moju objesiše, ko lopova, dok njeni ime briše, za volju ne znam kome, žbir u uzama!"

Kome to treba, i kome to na volji ili zapovijed!? Takva pitanja muče tihu hrvatsku većinu!

Mi danas ne želimo Bleiburg kao zastavu mržnje prema bilo kome... Skidamo te zastave mržnje i razdora. Molimo Boga da ih svi možemo skinuti! Želimo razviti jedino onaj hrvatski barjak pod kojim su se, uz Božju pomoć i Gospin zagovor kroz dugu i slavnu povijest borili naši branitelji i mučenici, koji su vjerovali da "na vek on živi ki zgine pošteno, za krst časni i slobodu zlatnu". Barjak pod kojim su uz podršku većine hrvatskog naroda, darom Božjim, ostvarili tisućljetni san: slobodnu hrvatsku državu. Mi ovdje iskreno žalimo sve žrtve, sve ljude koji su đavolskom mržnjom i lažima pretvoreni u bezimeno smeće, koje je trebalo ukloniti.

"Žalimo žrtve Jasenovca, ali se ni Bleiburg ne može i ne smije preskočiti, poručio je predsjednik HBK nadbiskup **Marin Srakić**, otvarajući međunarodni znanstveni skup: "Hrvatski mučenici i žrtve iz vremena komunističke vladavine". Tom skupu naši tzv. slobodni mediji, ni tiskovni ni elektronski nisu posvetili gotovo ni malo prostora. Dakako, ne slučajno!

Mi smo ovdje dolazili i dolazimo ne kao sumnjivi tipovi, niti kao provokatori nego kao iskreni tragači za istinom. "Istraživanje istine nije prevrtanje suhih kostiju, nego izraz humanosti i pijeteta prema članovima naše obitelji, prijateljima i poznašnicima. Ne dolazimo kao zarobljenici povijesti i prošlosti, nego kao zaljubljenici neiskriviljene povijesti našega naroda." To je i naša kršćanska vjernička obveza.

Mi se na ovoj svetoj misi susrećemo sa našim Uskrslim Isusom Kristom, Učiteljem, Bogom i jedincatim Spasiteljem ljudskoga roda i povijesti. On je za sebe rekao: "Ja sam Put, Istina i život!" I danas smo ga slušali kako pred sucem Pilatom govoril: Ja sam se zato rodio i došao na

ni. Ovdje se dogodio i zločini onih "sa-vezničkih, političkih i vojnih vođa", koji su (ne poštajući nikakve konvencije) predali stotine tisuća izbjeglih vojnika i civila, iako su znali da će biti izloženi masovnim odmazdama i pogubljenjima. Gotovo je nemoguće povjerovati da smo nedavno mogli pročitati izjavu kako "partizani 1945. na križnim putovima nisu dovoljno poubijali, i da bi nam bilo puno bolje da jesu, jer je to smeće 90-ih samo isplivalo i uništilo sve što je valjalo u onoj državi" (Kat. tjednik, veljača 2012.).

Ovdje smo danas i zbog nesretne i zabrinjavajuće odluke Hrvatskog sabora da više ne bude pokrovitelj ovoga spomena. Jer, kažu da se ovdje nisu dogodile žrtve, nego tek neke vojske. Čuli smo tvrdnju da se ovdje dogodio zločin i križni putovi, tek "namah", kao trenutni izljev mržnje što je tobože uvijek bilo i bit će u ljudskoj prirodi" (**Milanović**). Kao da ovdje nije počeo, ili se nastavio, i to na najstravičniji

no od bilo kakve kontrole vlasti i interesa. Ne vidimo uvjerljivog razumskog obrazloženja, osim da je "došlo naređenje iz štaba." Kao nekad!?

Držimo da sve to nije poruka mira nego nemira. Nije poruka pomirenja nego novih suprostavljenosti i svađa. Ni poruka nove pravednosti nego novih nepravda. Nije lijek nego otrov. Nije poruka Istine nego povratak laži. Nije poruka života nego smrti. Ne znamo kome je u interesu da se opet toliko otrova izlijeva u našu Hrvatsku? Da se opet, za domaću ili vanjsku upotrebu šalju (falsificirane) slike o buđenju ekstremizma, guja. U isto pak vrijeme "neki političari ne pridaju gotovo nikakvu važnost, ili ne vidi, ili se prave da ne vide, da su sve glasniji oni koji se ne mire s ikakvom samostalnom hrvatskom državom, i oni koji imaju i teritorijalne pretenzije na račun RH pa čak s njima kriomice i surađuju, pregovaraju,

svijet da svjedočim za Istину. Тko je god od Истине, слуша мој глас." Pilat se prestratio Istine, nije se htio s njom suočiti. Prezreo je i osudio Isusa na smrt. За што толико паничан strah i bijeg pred Istom, pitamo i sebe i sve (zainteresirane) ljudi? Ako se cijelovita istina o čovjeku, za koga Biblija veli da je stvoren "na sliku Božju", zanijeće ili sruši, onda je svaki trud da se čovjek i ljudsko društvo učini slobodnim, puka iluzija. Jer, istina i sloboda su ili skupa povezani ili skupa nesretno propadaju", napisao je papa **Ivan Pavao II.** Iz istine raste ljubav i sloboda, iz laži mržnja i ropstvo.

Sve je više izvjesno da nijekanje istine i strah pred istinom, danas poprima oblike novog totalitarizma, kojim se udara u same temelje društva i moralu, na dostonstvo čovjeka (od začeća do smrti), na obitelj i brak, na odgoj i na slobodu savjesti. Istina postaje najveća žrtva današnjega svjetskog poretku na svim razinama. Sve više svjetom kruži sablast besmisla i beznađa, jer su pobrani svi vrijednosni pojmovi istine, ljubavi i slobode. Sloboda bez istine i ljubavi postaje neostvariva i besmislena. Besmislena sloboda bez granica, na kraju postaje za čovjeka i društvo pakao i prokletstvo. Čovjeka postaje neuspjelo stvorene i bitak bez smisla. Kao "kula Babilonska".

"Ne može se govoriti o pravednom društvu bez istine i ljubavi, poručuje papa **Benedikt XVI.** Bez Boga su sve ljudske istine i ljubavi lomne i zloupotrebljive do mržnje i zločina. U strahu pred istinom, moguće je imati priviđenja nekih novih a starih guja, razdora i svađa. Opasnih guja neke nove "genetski modificirane budućnosti". Oko istine se treba truditi pravednim i poštenim sredstvima. Ne nadmoću vlasti, dodvoravanjem, optužbama i prijetnjama koje ubijaju slobodu i demokraciju. Ne bahatošću i s visoka, nego ponizno.

Mi stoga i danas ovdje, molimo i zaklinjemo: Nemojte nas opet svađati, dijeliti i suprotstavljati starim etiketama tzv. "hrvatske krivnje i genocidnosti!" Otvorimo šanse i pomozimo jedni drugima da postanemo novi ljudi, da gradimo bolji svijet. Potrebne su nam trajne duhovne, moralne i etičke vrednote, koje će bolje uskladiti naše međuljudske odnose. Treba nam obnova naših obitelji i temeljiti obiteljski odgoj. Treba nam čvrsto zadanih riječi, vjernosti u braku, iskrenosti u razgovorima i postojanosti u dogovorima. Treba nam novih radnih mjesta, pravedne

plaće i zaslужeni nedjeljni odmor. (Država kojom se ne upravlja pravedno, pretvoriti će se na kraju u veliku lopovsku družinu", rekao je sv. Augustin...). Ne sporimo se tko je najveći, najzaslužniji, najčasniji, nego poslušajmo Isusovu riječ: "Tko želi biti prvi, neka bude poslužitelj svima!" (Mk 9). Tko sije laž, razdor i mržnju žanje vjetar. Đavao, stoji u korijenu laži i razdora. A on je ubojica ljudi od početka". Samo oprostiteljska ljubav Kristova može iščupati i liječiti laž i mržnju.

Treba nam Bog. Ne lažni bogovi-idoli (kakvi se danas nude), nego Bog koji je Ljubav i Istina. Ljubav ispunjena istinom, "caritas in veritate". To nije naš proizvod, nego nam je to dar darovan odozgor, po Isusu Kristu, po njegovu križu, u daru njegova Duha. Kako napisala pjesnik, jedan od ovdje stradalih: "Ima Gospodine i kruha i ruha, al više od kruha nama Gospodine treba tvoga Duha!" Mi zato ovdje i ovom svetom misom molimo Svemođućeg Boga za sve žrtve i za sve zločince. Kajemo se za sve svoje grijeha, za grijeha kršćana i za grijeha drugih koji su ovdje grijesili. Molimo Božje praštanje i milosrđe da bismo i mi mogli praštati. Da bi Božjom milošću zacijelile rane koje još bole. Da bi se očistila naša sjećanja i savjesti. Molimo Božje svjetlo da u njemu prava istina dođe na vidjelo, da istinu prepoznamo i priznamo, svatko u svojoj odgovornosti, ma kako ona bila teška i obvezujuća. Zbog žrtava i njihova dostonstva. Zbog časti našega naroda. Zbog mira bez koga nema prave slobode, napretka ni Božjega blagoslova.

I danas dolazimo našoj Gospici, kao tisuće generacija hrvatskog naroda, kao naši branitelji. Dolazimo s križem naše majke nacije Croatije. Gospa, koju zovemo "Kraljica Hrvata" ponavlja nam: "regnum regno non praescribit leges!" Nikakvi moćnici, ni vlasti ni kraljevi zemaljski, ne mogu donositi zakone iznad (ili protiv) Zakona koje je Bog upisao du-

boko u svijet i srce svakog čovjeka. Zakona Ljubavi koga je Isus Spasitelj potpisao svojom krvlju da ga i mi ispisujemo svojim životom, da bi mogli živjeti "životom u izobilju". Dok je takvog srca, bit će i Croatiae! Tako će nam Domovina bit "lijepa naša", blagoslovjena, poželjna i prepoznatljiva i našoj djeci, mladima, obiteljima i našim prijateljima, u Europi i svijetu.

Ponavljamo riječi svetoga Pavla: "Braćo jačajte se u Gospodinu i snazi njegovoj, da se možete oduprijeti lukavstvima đavolskim. Jer boriti nam se je protiv upravljača ovog mračnog svijeta, protiv zlih duhova po nebesima. Opašite bedra istinom, obucite oklop pravednosti, pripašite noge spremnošću za evanđelje mira. U svemu imajte uza se štit vjere. Njime ćete moći ugasiti ognjene strijele Zloga. Uzmite i kacigu spasenja i mač Duha, to jest Riječ Božju. U svakoj se prigodi u Duhu molite." Ujedinjujemo se ovdje s molitvama svih naših branitelja i mučenika, živih i pokojnih, te zajedno s njima molimo:

*Maranata, dodi Gospodine,
u zemlju Hrvata:
na polja, more i gore,
raspelom tvojim označene,
krvlju i znojem ispaćene,
na zipke i grobove
isplakane suzama
naroda moga.*

*Maranatha, dođi Gospodine
u (ovu) zemlju Hrvata.
I skini sve lažne maske
s lica zemlje moje Hrvatske.*

*Neka zablista slobodom i ljetopom,
"života u izobilju!"*

*Maranatha, dođi Gospodine, brzo
i ostani zauvijek. Amen. •*

STATISTIKA TZV. OSLOBOĐENJA

«...U Hrvatskoj je u poraću (nakon 8. svibnja 1945.) provjerano, progonjeno, zatvoreno, mučeno ili strijeljano više Hrvata nego zajedno građana u 'silama Osovine', u Njemačkoj, Italiji i Japanu, više je strijeljano članova Vlade NDH nego što je, nakon čuvenog procesa u Nürnbergu u Bavarskoj (20. rujna 1945.-1. listopada 1946.) osuđeno na smrt i obješeno prvaka Hitlerova Trećeg Reicha, više je strijeljano i progonjeno novinara nego zajedno u 'silama Osovine', a tako i svećenika.»

(Josip Grbelja, Cenzura u hrvatskom novinstvu 1945.-1990., Naklada Jurčić, Zagreb, 1998., 71.-72.)

ŽUPNI URED SV. JURJA

Đ U R M A N E C

Svibanj, 2012.

Pozivnica

ŽUPNIM UREDIMA
I SAMOSTANIMA

GODIŠNJA SPOMEN-MISA NA MACELJU PRIGODOM 67. OBLJETNICE KRIŽNOG PUTA

NEDJELJA, 3. lipnja 2012. u 17,00 sati

Predvoditelj: msgr. Mijo Gorski, pomoćni biskup zagrebački

Poštovani prijatelji, dragi hodočasnici i štovatelji uspomene na žrtve Križnoga puta!

Prigodom 67. obljetnice Križnoga puta želimo svojom molitvom i spomen-misom iskazati poštovanje i ljubav prema macejškim žrtvama i svim žrtvama Križnoga puta. Među tisućama žrtava su i naši svećenici, franjevci i bogoslovi koji su u noći 4/5. lipnja 1945. mučeni i ubijeni kao "VERI MARTYRES PRO FIDE ET PATRIA"

Program: - *Križni put - Gospodinov i naš (o. Bonaventura Duda)*

Ispovijedanje hodočasnika u crkvi Muke Isusove

17,00 - Ulazna procesija i svećana koncelebrirana spomen-misa

Vjerničko druženje i domjenak za sve hodočasnike

Iskreno Vas pozivamo i ove godine na godišnju spomen-misu, a vaši će autobusi biti smješteni ispod crkve na novom parkiralištu, a osobni automobili na parkiralištu ispod auto-ceste. Lijepo Vas molimo za najavu okvirnog broja hodočasnika radi što bolje organizacije slavlja i prigodnog domjenka.

Unaprijed Vam zahvaljujemo i DOBRO NAM DOŠLI!!!

Kontakt telefon: 049/346-106

mob: 098 374 -753

fra. Vlado Mustač župnik

RAĐANJE EUROPE (XVIII.)

Promatramo li tijek povijesti u Europi u dugom razdoblju od 12. do 16. stoljeća, možemo bez imalo krvanja ustvrditi kako se njezino pučanstvo množilo, društveno i uljudbeno sazrijevalo bez velikih i učestalih unutarnjih napetosti i sukoba. Većina stanovnika bijaše kršćanske vjere, ali oni ne bijahu isključivo europsko stanovništvo.

Po raznim pokrajinama i mjestima bijaše dosta Židova, a pored njih javljaju se i drugi prebivatelji poput Albigenza i Vickenza. Albigenzi bijahu odvojena grupa kršćanskih vjernika s natruhama nekršćanskoga prijezira tvarnoga svijeta te isticanjem moralnih zasada i kršćanskoga siromaštva kao i uzora skromna življenja, što jasno stoji u Isusovu evanđelju i protivi se raskošnu životu pojedinih kršćana. Zato su se odlučno zalagali za ispravnost svoga stava. Skupine tih vjernika bijahu pretežito nastanjene na jugu Francuske, gdje se otvoreno suprotstavljuju crkvenoj i državnoj vlasti. Vikanzi bijahu germancko pleme, tzv. Normani - ljudi sa sjevera, naseljeni u Švedskoj, Norveškoj i Danskoj, a početkom 10. stoljeća naseljavaju se i u Francuskoj. U povijesti se nazivaju Vinkzima, a svoje su granice zaokružili uglavnom u 10. stoljeću u Normandiji, i otada se ustalio naziv Normani. U zajedništvu s Dancima i Norvežanima bijahu bili osvojili i Englesku (1018.-1035.). Sudjelovali su i u stvaranju Kijevske Rusije te bili potporanj kraljevske postrojbe u Carigradu. Početkom 12. st. bijahu osvojili Napulj i Siciliju, ali ih je 1195. porazio njemački car Henrik VI. Normani su se povezali s rimskim papom u doba vladanja pape Nikole II. (1058.-1061.). Normanski vođa Robert Guiscard 1059. sklopio je s papom sporazum, obećao mu vjernost i potporu kardinalima pri biranju novoga pape.

S Valdenzima bijaše stanje drugačije. Oni se izvorno nazivahu "Lyonski siromasi" ili Lioniti. Bijahu sljedbenici laičkog pokreta što se zauzimaše za obnovu crkve. Utemeljio ga bijaše Petar Valdes u Lyonu oko 1175. u nakani lakšega povrata na prvotno kršćanstvo. Ta se skupina zauzimala za izvorno kršćansko siromaštvo. Zbog toga se nazivahu "Kristovim siromasima". U početku vladahu podnošljivo odnosi između njih i Crkve, ali to nije dugo trajalo. Najprije ih je zabranio lyonski biskup, a potom i papa Lucije III. u

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

Veroni 1184. Nakon smrti njihova utemeljitelja Valdesa, njegovi su se sljedbenici podijelili na dvije skupine: na "katoličke siromahe" i "laičku crkvu". Prva se skupina vratila u katoličku Crkvu, a druga se žilavo opirala progonima i nastavila širiti diljem Europe. Pod pritiskom "inkvizicije" sklonili su se u Savoju i Piemont, a po tom su se širili po južnoj Italiji i Americi. Danas ih ima u Italiji oko 30.000, a u Americi oko 20.000.

U onodobnom pak kršćanstvu diljem Europe bijaše živa svijest o jedinstvu kršćanstva i s tim u svezi poimanje kako svako vjersko zastranjivanje predstavlja ugrožavanje jedinstva, što dovodi do pogibelji vjerskih i općedruštvenih, crkvenih i državnih vrijednosti.

Zbog toga je rad na obraćenju krivovjernika smatran izuzetno velikim zadatkom. Nije stoga nikakvo čudo što je povjeravan izabranim pojedincima i zajednicama. U ovom slučaju vrijedna su spomena dvojica utemeljitelja crkvenih redova - franjevaca i dominikanaca, odnosno Franje Asiškog (1181.-1226.) i Dominika (1170.-1221.). Njima treba priključiti i Antuna Padovanskog (1195.-1231.). Sva trojica su jednim dijelom u svom radu bili povezani s navedenim krivovjercima u Italiji i južnoj Francuskoj, nastupali u biti na isti način i bili uspješni. A nastupali su u susretu sa svojim slušateljima (neistomišljenicima) kao ljudi koji nenametljivo iznose one u što sami duboko vjeruju, koji spremno i pažljivo žele saslušati svoje sugovornike i pokušati im razjasniti sporna pitanja. I sve to bez optužbe i osudbe. Susreti se redovito završavaju u ozračju radosti i prijateljstva.

To, dakako, nije dugo potrajal niti je u cijelosti bilo prihvaćeno. Opće stanje u Crkvi, posebice u njezinim vrhunskim ustanovama, nije uljevalo nade u promjenu života sukladno Isusovu evanđelju. Raskošan život i nedostatak ozbiljna uvida u stvarne potrebe vjerske zajednice zamagljivali su pogled na zbilju stvarnoga života i ugušivali su glas bilo čijega prosvjeda i poziva na obraćenje.

Namjesto toga pojačavane su prijetnje koje su vlastodršci upućivali. Zato su im prozivani krivovjernici davali dosta izrav-

nih poticaja. Neki od njih bijahu za državu pogibeljni te se rimski car Fridrik II. obratio javnosti obznanivši zakonske propise:

- Sve koje je Crkva osudila kao krivovjernike, državni sudci trebaju osuditi na smrt;

- Svi koji se iz straha pred smrću budu povratili u krilo Crkve, bit će osuđeni na doživotnu tamnicu;

- Svi koji pomažu krivovjernicima, padaju pod istu kaznu kao i krivovjernici;

- Krivovjernike treba na bilo kojem

Relikvijar sv. Franje Asiškoga

mjestu kazniti, pa i ako su se iselili;

- Krivovjernici koji ponove svoj prekršaj, bez daljnega zasluzu smrtnu kaznu;

- Krivovjernici i njihovi pomagači nemaju prava na priziv...

- Potomci i nasljednici krivovjerača ostaju za dva naraštaja lišeni svih povlastica i javnih časti...

Takvi zakoni bit će u svim europskim državama objavljeni. Za sve krivovjerce nadležna je tzv. "inkvizicija", a to znači temeljiti istražni postupak; to je zapravo sudište koje je papi neposredno podvrgnuto i ono je mjerodavno za sve krivovjernike, Židove, protestante, vještice i sve osumnjičenike.

Svatko ima pravo podignuti optužnicu, a istražni - sudski postupak je tajan. Tko bude na sudu proglašen krivim, biva predan državnim vlastima. Pri ispitivanju na sudu može biti primijenjena prisila; optuženik može biti mučen kako bi se iznudilo njegovo priznanje. Uvid u povijest osuđenika pokazuje kako i nedužni mogu biti osuđeni:

- Ivana Orleanska završila je na lomači, a naknadno je proglašena sveticom;
- Jan Hus bio je živ spaljen dok je istodobno zasjedao crkveni sabor u Konstanzu 1415.;
- Toma Akvinski slavi se danas kao svetac i crkveni naučitelj, a za dlaku je izmakao osudbi zbog krivovjerja;
- Galilea je Inkvizicija osudila na šutnju;
- Svetac i osnivač Isusovačkoga reda, Ignacije, neko je razdoblje pod sumnjom u tamnici;

Od 1231. papa imenuje inkvizitore, a oni su podložni mjesnom biskupu. Od 1233/34. papa je odredio dominikance za tu službu, a oni su mogli biti i tužitelj i sudac. Papin inkvizicijski sud bio je neovisan o biskupskom. Sudovi su uspostavljeni u crkvenim pokrajinama u kojima bijahu prisutni krivovjernici. Redovito su bila dva sudca i prema njihovoj prosudbi stanovit broj svjedoka. Optuženik je odgovarao pod zakletvom. Ako ne bi priznao navode optužnice, na državnim sudištima upotrebljavana je prisila - zlostavljanje, ali bez prolijevanja krvi. Na crkvenim sudištima dopustio ju je papa Inocent IV. 1252. I to je popraćeno neodrživim obrazloženjem:

- Ako bi se dogodilo pa nedužan čovjek bude zlostavljan, njemu će Bog pomoći, i on će izdržati zlostavljanja. Ako ih pak netko ne mogne podnijeti, bit će to pouzdan znak i potvrda njegove krivice.

Sudski postupak vodio se redovito pisorno; postojaо je za to određen zapisničar i, kao posljedica, uredno vođeni spisi. U cjelini gledano, "Inkvizicija" je nastala iz potrebe kako da se unutar kršćanstva raščisti obzorje i vjernim ljudima omogući ne samo miran život nego i međusobna suradnja u jakoj unutarnjoj povezanosti. Stoga su više-manje ostavljena po strani pitanja odnosa prema Židovima i poganim. To se osobito dobro zapaža kad je riječ o "Inkviziciji" u samom Rimu. Ona je osnovana tek 1542., u doba previranja u svezi s protestantizmom. Njom je upravljalo povjerenstvo od 6 kardinala. Kad su se brojna prijeporna pitanja donekle smirila, u žarištu joj bijahu pitanja čistoće vjere. Pored brojnih i gorućih pitanja vjere nametnula su se nepotrebno i pitanja odnosa prema pojedinim znanstvenim područjima. I u tom je "Rimska inkvizicija" doživjela krah, i to s dva izuzetna pitanja Galilea (1616. i 1632.) te osude dominikanskog filozofa i znanstvenika Giordana Bruna (1600.). Od 1908. "Rimska inkvizicija" uključuje se u splet pitanja kršćanskoga vjerovanja i nosi naziv

"Sveti oficij", a poslije II. Vatikanskoga sabora "Kongregacija za nauk vjere".

Za "Inkviziciju" u Španjolskoj bijaše značajna složenost pučanstva: Španjolci, Židovi i Arapi - Mauri, a zatim stranci i useljenici, među kojima bijaše i Slaveni. Kako razvijati i izgrađivati zajedničku državu, raditi i živjeti u miru? Zbog toga "Inkvizicija" bijaše usmjerena prema pojedinim narodnim manjinama i prijepornim pitanjima koja su im otežavali život. Kod Židova bijaše razvijena samosvijest i vjerski i nacionalno; radini i pokretljivi, obitavaju s drugima i u miru obavljaju svakodnevne poslove, ali uvek svoji i nadasve međusobno povezani. Provođenje života u miru s drugim narodima omogućilo im je prodor i zauzimanje vrhunskih položaja u društvu. Još od 7. stoljeća zapaža se kod kršćana težnja kako bi Židove priveli kršćanstvu i tako utirali put do izgradnje velike i moćne države. To im ipak nije polazilo za rukom, ali su žrtve toga neuspjeha uglavnom bili sami Žido-

žuta platna koje su Židovi bili prisiljeni nositi. Kao zbir raznorodnih neprilika buknuli su otvoreni napadi na Židove. U raznim mjestima, ponekad bijahu vrlo krvavi. Spominje se kako je samo u Sevilli tijekom jednoga mjeseca ubijeno više od 4000 Židova. Kratko rečeno: Židovima je ometan, zagončavan i onemogućivan običan redovni život! I više od toga, prijetilo im je istrebljenje. Prisiljavani su nositi posebno odijelo, dugu kosu i bradu. Postajala je sve otvorenijom i naglašenijom prijetnja: izgon ili pomor. I to se dogodilo. Bijaše mnogo prisilno iseljenih, a isto tako i bezrazložno ubijenih. A to se ipak nije odnosilo samo na Židove nego i na protestante i muslimane. Izraziti nosilac ubilačke najezde bijaše veliki inkvizitor dominikanac Tomas de Torquemada (1420.-1498.). Pod njegovim je vodstvom spaljeno na lomači više od 2000 osoba.

I to je bilo tako. Nu teško je reći zašto je to bilo tako!? Povijest nam pokazuje velik broj primjera slične, pa i još gore, nečov-

Spaljivanje Ivane Orleanske

vi. Budući bijahu vrijedni i napose sposobni obrtnici i trgovci, ostajući vjerni svojoj vjeri i kulturnoj baštini, nailazili su na nepredviđene teškoće.

Ozrače se mutilo pristizanjem nepovoljnih vijesti iz drugih europskih zemalja o stjecanju mira i ostvarenju uvjeta za povoljniji život. Pojedine su, međutim, vjerske i državne ustanove na raznim skupovima i društvenima udrugama stvarali nepovoljno ozrače i onemogućivali Židovima bolju budućnost. Nisu posrijedi bili samo vjerski nabrušeni osjećaji nego i važne društvene uloge. Kao zoran znak stanja koje se stvaralo, bijahu i krpice od

ječnosti. Što se ti događaji svestranije proučavaju, ostaje u ljudima nelagodno raspoloženje i odnekle se u njima glasi sumnja: "Je li to moguće!?"

Pri prosudbi potrebno je svratiti pozornost na neka obilježja ljudi i razdoblja u kojima je postojala i djelovala "Inkvizicija": premda su u to doba po svim većim žarištima života - poput većih gradova i biskupijskih središta te istaknutih samostana - postojale dobre onodobne škole, pa štoviše i sveučilišta, veliki dio pučanstva bijaše ipak neškolovan i glede kršćanske vjere slabo poučen. K tomu praznovjerje bijaše veoma prošireno, te je bilo moguće

Sv. Toma Akvinski

u mnoštu neukih i praznovjernih vjernika probuditi strastveno raspoloženje i gurnuti ga u žučljive sukobe.

Povelik broj višega svećenstva, biskupa i napose kardinala pa i papa, življahu raskošno i bez dostatno probudene svijesti odgovornosti za kršćansku vjeru i Crkvu, izrazito pak bez brige za ugrožene i bijedne ljude. Zbog toga oni nisu ni imali ugleda u širim slojevima prijestih i siromašnih vjernika, pa u napetim nesuglasicama i nisu mogli uspješno djelovati i pronalaziti prava rješenja. Nositelji crkvene i državne vlasti bijahu obuzeti brigama za održavanje i napredak svoje vladavine. Njihovi probitci često bijahu isprepleteni, što je dovodilo do međusobnih sukoba ili jednostrane koristi.

Razdoblje u kojem se zbivaju ti nemili događaji bijaše obilježeno veličanstvenim djelima humanizma i renesanse, čiji su nositelji, izvrsni pojedinci, ljudi istinske vjere i vrhunske uljudbe. Premda su bili javni djelatnici, otvoreni i pokretljivi, uzeti za istinsku uljudbu, njihov doprinos za razvoj kršćanskog čovjekoljublja nije u nositeljima društvenoga života našao na pravi odziv i nije ih povukao za sobom te učinio djelatnicima kršćanske uljudbe.

(nastaviti će se)

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Vojnovićeva 15)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svećenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podruž. Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaest proljeće (Uspomene na godine tamovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajice, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilaje i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945. – 1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADICEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hr. političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: "GOVDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora", Zagreb 2012.	120 kn

NAŠ NUTARNJI SVIJET (5)

SNAGA IZ VLASTITE BIOGRAFIJE

Odlučimo li se na široki pogled na vlastitu biografiju, pokazat će se raskoš i bogatstvo života kojim smo prošli. Istina, nije se uvijek lako prepustiti punini sjećanja. Mnoge događaje i razdoblja prizivamo selektivno ili pojednostavljeno, onako kako smo ih jednom ocijenili i navikli gledati. U susretima sa suučenicima ili članovima obitelji koje godinama nismo vidali, iznenadit će nas njihova sjećanja na nas same iz mladosti - neka će potvrditi naše slike, no mnoga će nas podsjetiti na složenije i njansiranije okolnosti.

Pojednostavljeni način gledanja na događaje osiromašuje pogled na biografiju, ali prave teškoće vezane su uz suočavanja s teškim razdobljima. A njih je u svačijem životu bilo. Dio ljudi obično nastoji teška sjećanja brisati iz pamćenja, no drugi dio ih upravo intenzivno priziva. Često se koncentriraju na teške situacije - osobito ako su i u aktualnom životu zaokupljeni opterećujućim temama i osjećajima - te na život gledaju pesimistično. Lako se pozicioniraju u ulogu žrtve, okrivljuju „sudbinu“ i

Piše:

Maja RUNJE, prof.

druge ljude (vrlo često vlastite roditelje), a proživljeno iskustvo patnje prenose na cijeli život i svijet. Ogorčenošću kontaminiraju sve lijepo što im se dogodilo.

Svi poznajemo po koju osobu koju vodi kontaminirajući model sjećanja (i koja nas svojim upornim pesimizmom često veoma optereće!), no srećom je među ljudima ipak više onih koji se bolnih događaja sjećaju tako da - opisujući bol i tugu, primjerice gubitak voljene osobe - vide i kasnije iskustvo oporavka i nade. Psihologija ovu vrstu interpretacije понекad naziva oslobođajućim modelom sjećanja, pri čemu međutim upozorava da i takav pristup biografiju ocjenjuje temeljem proživljenih teškoća. Zreliji način procjenjivanja bio bi ispunjavajući model biografije, kakav u prvom planu ima doživljene darove, postignuća i ponos. Zreo čovjek naime svoju biografiju može zaok-

ružiti u vjeri i povjerenju te može nastojati ocijeniti da je život bio dobar. Svatko će pri tome vjerojatno osjetiti i sumnje te se prisjećati sjena i boli, no načelno će ipak uspjevati duboko vjerovati da je život svetinja, da je u njemu bilo puno dragocjenih trenutaka te da će ih biti još.

Lutanje vlastitom biografijom uvijek uključuje i razmišljanja o vrijednostima i idealima kojima smo se vodili, jer njihovi sadržaji pomažu zadobivanju osjećaja dubine i smisla. U djetinjstvu su nam ideale prenosili roditelji, djedovi i bake, učitelji te drugi ljudi koji su nam bili važni, a kasnije su nas možda nadahnjivala prijateljstva ili knjige. Pojedine niti vodilje polako smo odbacivali, neke su nas pratile tijekom niza godina, a neke su uz nas bile cijelog života. Roditeljske riječi kojih se sjećamo („Obraz, dijete, obraz, samo čestitost i poštenje... i Hrvatska...“), pokazuju otkuda stižemo, kako se kod kuće mislilo, kako se mislilo i u ranijim obiteljskim naraštajima te što smo možda sami predavali dalje, svojoj djeci.

SAVJET LIJEČNIKA

OSJEĆAMO LI SE DOBRO U SVOJOJ KOŽI

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

Obično nismo ni svjesni činjenice da je naš daleko najveći i najteži organ koža. Ona ima bitnu ulogu u ograničavanju našeg tijela prema van i prema unutra, u reguliranju tjelesne topline - radom kapičara i hlapljenjem znoja - te u čuvanju barijere protiv supstancija iz okoliša. Uz to je i najveći osjetni organ - za dodir, bol, temperaturu, vibraciju te za još mnogo toga drugog. Istodobno je i stanište mnogih milijardi bakterija s kojima živimo u simbiozi. One čuvaju prostor, štiteći nas svojom naznačenošću od štetnih uzročnika.

Koža često jasno pokazuje znakove mnogih tjelesnih bolesti, a može razviti i niz specifičnih, kožnih bolesti.

Počnimo s bojom. Bljedoća je tipična kod slabokrvnosti ili šoka, plavkasta boja kod bolesti pluća ili srčanih mana, žutica kod bolesti jetara, smeđkasta boja kod Addisonove bolesti, itd. Stanje tekućine u tijelu također se vidi na koži - u suhom organizmu izazvani nabor ostat će stajati, umjesto da se poravna. Dalje, tu su alergijske reakcije kože u različitim oblicima

- u obliku urticarije i svrbeža, kao lokalna reakcija na kontakt s metalima (kobalt i nikal!) te kao reakcija na kemikalije (deterdženti!). Mnoge zarazne bolesti također se vide prema manifestacijama na koži. To su šarlah (škrlet), rubeola (crljenc), ospice te herpes simpleks na usnicama („groznica“) ili na spolnim organima. Također i vodene kozice, koje se u odrasloj dobi pojavljuju kao herpes zoster, te si-filis, borelioza (nakon ugriza krpelja), trbušni tifus, pjegavac, a i mnoge druge.

Bolesne pojave se pojavljuju kao crvenilo, kao točkaste ili pjegaste promjene (makule), kao ispuštenja (papule i urtike), u obliku mjeđurića (vesikule), u obliku krasta, oštećenja (erosije), krvarenja u kožu ili ekszema, a također i kao ljuštenje, vlaženje, pa i gnojenje. Lokalno bakterijsko oboljenje kože je erizipel

(crveni vjetar), a posljedica je loše prokrvljenošću kože oko ozljeda, osobito kod ulceria cruris („otvorenih potkoljenica“) te kod osoba koje imaju šećernu bolest. Gnojni prištevi i akne također spadaju u grupu bakterijskih oboljenja. Postoje i zraze gljivama, osobito među nožnim prstima, ali ponekad i po tijelu. Češći su pityriasis versicolor, s bijelim, crvenim ili smeđim točkicama, te tinea, koja se može pojaviti na više mjesta, osobito uz nokat.

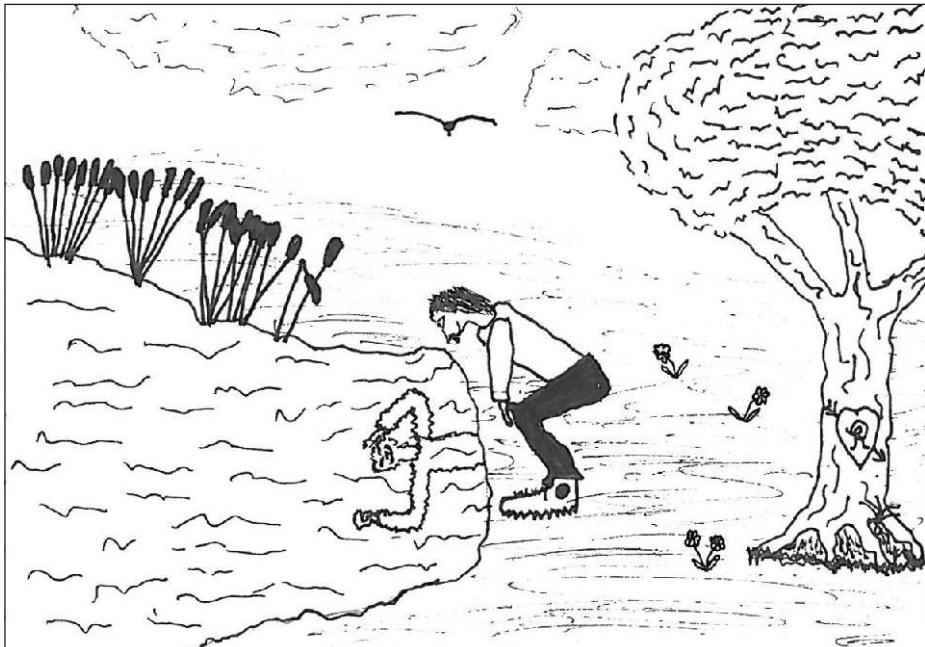
Sistemski bolesti kože su sklerodermija, psorijaza, pa i neurodermitis. Poremećaj kožne pigmentacije i gubitka boje je, primjerice, vitiligo, bolest koja je kozmetički neugodna, no inače bezopasna. Zatim različiti madeži. Funkcionalni poremećaji su seboreja, koja nastaje pojačanom aktivnosti žlijezda lojnice, a također i gubitak kose, koji može biti genetske naravi ili popratna pojava drugih bolesti.

Vratimo se, međutim, našoj normalnoj, zdravoj koži. Da bi takva i ostala, dovoljno se držati nekih jednostavnih pravila. Dnevna higijena je vrlo važna, ali svakodnevno kupanje u kadi isušuje kožu i uzima

Posebno područje svake biografije sva-kako su sjećanja na posramljujuća iskustva, jer svatko nažalost sa sobom nosi doživljaje svojih čina i propusta koji su bili teške pogreške. Posramljujućih iskustava se osobito teško sjećati, pa dijelove biografije često nastojimo preuređiti, sramotu prekrojiti u krivicu – malo je lakše biti *kriv* negoli *prljav* – ili čak ukupne događaje potisnuti i zaboraviti.

Potiskivanjem, naravno, događaj ne će nestati iz našeg života. Suočavanje s posramljujućim epizodama bila bi stoga bolja varijanta, ako je ikako moguće. Kulturu suočavanja poznajemo i iz naše katoličke prakse ispovijedi, kojom mir tražimo upravo posvećujući odgovornost te otvarajući proces kajanja i popravljanja štete. Puno *strašnog* koje smo učinili ili uzrokovali propustom imalo je svoje okolnosti i uzroke. Često nismo znali ili mogli postupiti bolje. Razmišljajući o svim okolnostima trebalo bi nastojati preuzeti odgovornost, a potom si i pokušati oprostiti.

U zrelim godinama je produbljivanje sjećanja na ukupni put kojim smo prošli pravi blagoslov. U čvrstoj mreži vlastite biografije svoje mjesto mogu naći sve naše nesreće, neispunjene čežnje, bolesti, ljutnje, razočaranja, pa i posramljujući događaji, ali, još i intenzivnije, i sve radosti,

svi uspjesi i svi darovi. Moguće se također sjećati da su našu svakodnevnicu ispunjala brojna mala zadovoljstva, kojih niz jest sreća. A bilo je sigurno i velikih i pravih sreća! Bilo je ljubavi, harmoničnih odnosa, sigurnosti, povjerenja, pomaganja, osjećaja da smo veselili druge, učenja, rada, suradnje s drugim ljudima, osjećaja nutarnjeg rasta, osjećaja napretka.

izgradnje vitamina D u koži, ali ne tako veliku kao što si ljudi zamišljaju. Dovoljno je u odjeći izlaziti iz kuće i vitamina će već biti dovoljno. Tijekom ljeta se od ultravioletnog zračenja treba na plaži štititi odjećom i kremama za zaštitu, no jednako tako i tijekom svakog boravka na otvorenom - prilikom rada ili prilikom sportskih aktivnosti. Ništa nije ravno laganoj odjeći s dugim rukavima te šeširu sa što većim obo-dom koji štiti nos, uši, ramena i dekolte. Nije slučajno da su Meksikanci izumili svoj sombrero! Sredstvo za sunčanje treba imati faktor 30, a treba ga nanositi dovoljno debelo, čekati prije izlaska na sunce dvadesetak minuta da se poveže s kožom, te ga obnavljati. Na ljetovanju ga treba koristiti sve do kraja ljetovanja. Svaka sunčana opeklina, osobito ona radi koja se koža ljuštila, sa sobom nosi rizik za razvitak raka, posebno kod djece do 15. godine.

Osim zaštite od sunca i prevencije, preostaju nam i redoviti samopregledi kože te, ako je ikako moguće, i redoviti pregledi kod dermatologa.

Grubo podijeljeno, postoje tri tipa raka kože: bazalom (iz bazalnih stanica), spinaliom (iz pločastog epitela) te maligni melanom (iz melanocita). Prva dva su zdravlja! Da bismo se dobro osjećali u manje agresivna, ne metastaziraju brzo, svojoj koži!•

Želimo biti sporazumni sa svim dijelovima svog života. U svoju biografiju želimo integrirati sve lijepo i sve teško. Mi smo je živjeli i mi smo je stvarali. Sada joj, sjećajući se, nastojimo dati smisao i dubinu. A za njom posežemo i nad njom se naginjemo, kao nad dubokim, nepresušnim bunarom snage za daljnji život. •

no moraju se liječiti - najčešće izrezivanjem te katkada i lokalnim zračenjem. Maligni melanom je veoma opasan jer rano metastazira u udaljene organe, a slabo reagira na kemoterapiju ili zračenje. Jedina stvarna šansa za izlječenje u tom je slučaju rana dijagnoza i operacija.

Ljudi svjetle kože te oni s puno madeža su posebno ugroženi, osobito ako ih imaju više od 50. Madeže treba pomno promatrati - jesu li podjednaki, jesu li različite veličine, rastu li, mijenjaju li boju i oblik. Sumnjivi su: 1) asimetrični madeži - normalni madeži su obično okrugli ili ovalni, 2) madeži koji nisu oštro ograničeni, koji imaju neravne rubove, 3) madeži koji su vrlo tamni, tamniji od ostalih, ili u sebi imaju više boja, 4) madeži koji su veći od 5 milimetara u promjeru te 5) madeži koji su stupnjevito uzdignuti ili u sebi imaju čvorice.

Kod najmanje sumnje treba otici dermatologu, i to radije deset puta nepotrebno, nego li ne ići uopće.

Dakle, čuvajmo svoju dragocjenu kožu - koja se normalno, hvala Bogu, stalno obnavlja – ne samo radi ljepote, nego i radi manje agresivna, ne metastaziraju brzo, svojoj koži!•

UDBINA 2012.

Piše:

Alfred OBRANIĆ

Udbina nas je za dobrodošlicu „počasnila“ prekrasnim, toplim proljetnim danom i dobrotom župnika **fra Nediljka Knezovića**.

Dolazeći iz smjera Zagreba, pri prvom pogledu na udbinsku uzvisinu bljesne svojom bjelom Crkva hrvatskih mučenika, mjesto našega ovogodišnjeg obilježavanja Dana hrvatskih političkih uznika.

Prije dvadeset godina bilo bi nas toliko da ne bismo stali u CHM niti na sve prostore oko crkve. No, sjetimo se, bili su to dani kada nismo ni imali pristup na Udbini, bilo je to okupirano područje iz koga su Hrvati 1991. protjerani i u koju do „Oluje“ nisu imali pristup.

Nakon dva desetljeća obilaska zrinsko-frankopanskih gradova i gradina, ove godine zaustavili smo se ovdje na Udbini, gdje de facto i pripadamo. Ne zato što bismo naše nekadašnje uzničke dane smatrali mučeništвom, nego zato što nam je životna preokupacija, otkad imamo svoju neovisnu Hrvatsku, odavanje počasti svim žrtvama koji nisu imali sreće poput nas doživjeti uskrsnuće vlastite države, koji su skončali u jamama bivše Jugoslavije, koji su trpjeli i umrli u logorima i kaznionicama.

A svaka žrtva jedan je kamenčić u mozaiku iz kojeg se može iščitati povijest o stradanju hrvatskog naroda. Vjerujem da će netko od nas doživjeti dan, kad će u ovom hramu biti objavljena i zapisana imena onih koji 45 godina nisu bili žrtve, koji nisu imali pravo na grob, čija imena su zatrta, a tijela skrivena u rudnicima, špiljama i jamama bivše Jugoslavije.

Crkva hrvatskih mučenika začeta je kao ideja i ostvarena kao veličanstveno zdanje zaslugom preuzvišenog biskupa **dr. Mile Bogovića**, koji više od bilo koga može mjerodavno suditi o stradanju hrvatskog naroda kroz sva povijesna razdoblja. Ne samo kao biskup gospicko-senjski, već prije svega kao povjesničar i znanstvenik. Mi bivši politički uznici počašćeni smo, da je biskup Bogović treću godinu za redom predvodio misno slavlje na Dan političkih zatvorenika, prije dvije godine u Cetingradu, lani u Slunju i evo sada na Udbini.

Možda je to povlastica, jer je preuzviesen na prošlom Saboru naše udruge proglašen počasnim članom ili možda samo zato što se osjeća, da je jedan od nas.

Crkva hrvatskih mučenika zamisljena je kao središnje mjesto odavanja počasti svim generacijama stradalnika hrvatskog

naroda, ali i mjesto gdje će proučavatelji povijesne građe znanstvenim metodama konačno ispisati povijesnu istinu o burnim događajima 20. stoljeća. Podsjecam vas, da smo redovitim izdavanjem našeg mjesečnika „Politički zatvorenik“ u proteklih dvadeset godina prikupili ogromnu građu o stradanju hrvatskih političkih uz-

la je skupina KUD „Kraljica Katarina“ iz Donjeg Lapca, čiji članovi su prognanici iz Bosne – Kraljeve Sutjeske. Oni su našli novi dom u Donjem Lapcu, nekada poznatomu četničkom gnijezdu. Osnivali su svoje kulturno društvo, njegujući pjesme i plesove Hrvata s čitavoga povijesnog područja, ali ipak prije svega iz središnje Bosne od kuda su protjerani, i Like gdje su našli novi dom. Kako je 30. travnja bio radni dan, nisu mogli svi nastupiti, tako da nam se originalnim napjevima, plesom i prekrasnim nošnjama Like i Kraljeve

Predsjednik HDPZ-a uručuje biskupu Bogoviću uvezana godišta našeg časopisa

nika, koja će se, vjerujem, znanstveno obraditi i objektivno valorizirati. U redovima političkih osuđenika bilo je ljudi svih profesija, mnogi od njih su na stranicama „Političkog zatvorenika“ svjedočili o svom stradanju, no ipak je na povjesničarskim objektivizacijama svih tih događaja. Istotako, objavili smo 50-ak naslova posebnih knjiga s istom tematikom.

Nakon mise, a prije predavanja, predsjednik HDPZ-a Alfred Obranić zamolio je preuzvišenog gospodina Bogovića, da primi za knjižnicu CHM-a komplet uvezanih svih godišta „Političkog zatvorenika“, te isto to na CD-u, kao i po jedan primjerak knjiga koje smo objavili. Mislim da taj vrijedni materijal koji smo stvarali kroz 20 godina predajemo u prave ruke i na pravome mjestu.

Poslije predavanja i obilaska kompleksa Crkve hrvatskih mučenika nastupi-

Sutjeske predstavila manja grupa njihovih izvođača.

Budući da se u Donjem Lapcu bore za goli opstanak, a imaju snage održati se radom i pjesmom u ne baš prijateljskom okruženju, to treba posebno cijeniti, te vjerujem da će sudionici našega skupa prenijeti svoje dojmove prijateljima koji nisu bili s nama.

Zahvaljujem svima koji su bili na Udbini, zahvaljujem preuzvišenom gospodinu Bogoviću, biskupu gospicko-senjskom, što nas je kroz propovijed i predavanje o Krbavi obogatio za nova saznanja, zahvaljujem fra Nediljku Knezoviću, udbinskom župniku, na izvrsnoj organizaciji našega skupa kao i članicama župskog zbora koje su uz pjesmu bile na usluzi našim ostarjelim članovima, te još jedanput KUD-u „Kraljica Katarina“, primjeru živave borbe Hrvata za opstanak. •

CRKVA HRVATSKIH MUČENIKA NA UDBINI

(Propovijed biskupa gospicko-senjskog mons. dr. Mile Bogovića hrvatskim političkim zatvorenicima, 30. travnja 2012. na Udbini)

Bliži povod

Mnogi su tražili načina kako na vidljivi način izraziti zahvalnost onima koji su se u prošlosti žrtvovali i stradavali za dobro našega naroda. Simbol toga stradanja bila je Krbavska bitka (tragedija) od 9. rujna 1493., u kojoj je u nešto više od jednoga sata pогinulo gotovo deset tisuća branitelja. Teško je ijednu drugu tragediju u našoj povijesti usporediti s tom na Krbavskom polju. Još je teže shvatiti da to ondje nije ni jednim slovom uklesano ili urezано, da prolaznike podsjeti na ono što se dogodilo.

Biskup propovijeda

Osamdesetih godina prošlog stoljeća propješao sam Liku i Krbavu s Kruhem i Horvatom. Nigdje nismo našli traga Krbavske bitke. Hoće li doći vrijeme, pitali smo se, kada ćemo o svojoj prošlosti moći normalno pričati i pisati?

Dobar povod za takvo razmišljanje bila je 500. obljetnica te bitke (1493. - 1993.)

Nažalost, upravo toga dana, 9. rujna 1993., s udbinske zračne luke mogli su se dizati zrakoplovi s razornim teretom za područja pod vlašću hrvatske države. Krbavsko polje bilo je pod okupacijom, nedostupno Hrvatima. Ipak je toga dana hrvatska vojska uspjela vratiti jedan dio okupiranog područja pod svoju vlast („Medački džep“).

Kada se znade prošlost tega kraja, ne treba se naročito čuditi odnosu prema spomenutoj tragediji. Na sadašnjoj generaciji je da odradi taj dug prema prošlosti, da nas oni koji će iz nas doći ne ok-

rive što smo propustili ono što nismo smjeli, kako bi rekao Šimun Kožičić.

Bolje prilike bile su 9. rujna 2003. godine, kada se navršilo 510 godina od Krbavske tragedije.

Već sama obljetnica potakla nas je na razmišljanje. Ideja da taj izraz naše zahvalnosti i poštovanja prema žrtvama bude na Krbavskom polju, povezana je s Papinom porukom na prijelazu u treće tisućljeće, kada je pozvao cijeli kršćanski svijet da popiše svoje svjedočanstvo vjere, svoje mučenike, kako bi se to kao dragocjeno blago prenijelo preko praga tisućljeća i idućim generacijama poslužilo za uzor.

Vidio je Papa kako je čovjek stvorio jako mnogo sredstava kojima može svome bratu nauditi, jako mnogo eksploziva koji može u novom tisućljeću svijet raznijeti. Potrebno se ugledati na one koji su spremni svoje snage i sami sebe ugraditi da bi nadolazećim generacijama osigurali

bolji i sigurniji svijet. To su prvenstveno oni ljudi koji su bili spremni za svoga bližnjeg, za svoje uvjerenje, za svoju vjeru staviti na kocku i vlastiti život. Tu poruku našem narodu Papa je najjasnije izrazio za vrijeme drugog posjeta (1998.), kada nam je stavio za uzor jednog takvog svjedoka-mučenika, kad je slugu

Božjeg Alojzija Stepinca proglašio blaženim. Govoreći o svjedocima vjere na našem prostoru, nije mislio samo na «etničke Hrvate», nego na sve koji su od sv. Duje pa na ovamo bili spremni radije podnosići žrtvu nego je nametati drugome, prije podnosići nepravde nego ih drugima nanositi.

Uz to je 2004. godine bila 1700. obljetnica brojnih mučenika s našeg područja iz vremena Dioklecijanova progona 304. godine (Duje, Mavro, Stošija, Irenej, Demetrije i drugi).

Mi smo, pogotovo na ovim prostorima, imali tako brojne svjedoke, a možemo reći da se ta spremnost žrtvovanja «za krst časni i slobodu zlatnu» najzgusnutije očitovala upravo 9. rujna 1493. na Krbavskom polju. Taj dan početno smo slavili kao Dan hrvatskih mučenika. Zbog praktičnih razloga poslije smo taj Dan slavili u subotu nakon Male Gospe. Od iduće godine Dan hrvatskih mučenika slavit ćemo zadnje subote u kolovozu, tj. između dana Krbavske bitke (9. rujna) i Dana žrtava totalitarnih režima (23. kolovoza) pa će na taj način još znakovitije biti uključene sve naše žrtve iz vremena komunističke vladavine.

Povezujući, dakle, obljetnicu Krbavske pogibije tisuća branitelja i spomenuto poruku Pape, došli smo na ideju da se upravo na Krbavi (Udbini) podigne jedan memorijalni centar u kojem bi se častili svi oni poznati i nepoznati velikani koji su na cijelome hrvatskom prostoru odlučno i dosljedno svjedočili do kraja svoju ljubav prema Bogu i čovjeku.

Tko su hrvatski mučenici kojima se u čast podiže crkva?

Jasno je da nije samo Krbavsko polje 9. rujna 1493. mjesto i vrijeme kada su za nas na ovim prostorima naši prethodnici ponijeli svoj i naš križ.

Bilo je mnogo drugih vremena i mnogo drugih mjesta gdje se to događalo. Želimo sve njih uključiti i podignuti svima njima zahvalni hram, da ga s Krbavskog polja vide svi koji na njemu žive, svi koji od hrvatskog sjevera putuju prema hrvat-

skom jugu, i obrnuto. Ovdje je, naime, zemljopisno središte Hrvatske.

Ne mislimo pod hrvatskim mučenicima samo one koji su «etnički Hrvati», nego sve one koji su, u duhu poruke spomenutog Pape, živjeli i umrli kao svjedoci vjere, sve tamo od sv. Duje pa do Alojzija Stepinca i današnjih dana kao i za one koji su se borili da ovdje bude više slobode, sloge, mira i zadovoljstva. Ima među tima i onih iz drugih naroda i vjera, Mađara, Srba, Albanaca, Židova, muslimana i drugih. Svi su oni uključeni u tu plejadu hrvatskih mučenika ako su svoj život izložili i založili za dobro ljudi na ovim našim hrvatskim prostorima.

Potrebno će, dakako, u toj budućoj Crkvi razlikovati mučenike koje je kao takve Crkva proglašila, od onih koje je narod takvima prihvatio. Zato ćemo je graditi na dvije razine: bogoslužni prostor i kriptu.

zadovoljstva, među kojima su najbrojniji Hrvati, ali ima ih i iz drugih naroda. Njih je bilo veoma mnogo kroz našu dugu povijest, napose u vjekovnoj borbi s Turcima, u obrani svoje zemlje i svojih ognjišta u Prvome i Drugome svjetskom ratu. Spomenimo neke: Petar Berislavić, Petar Kružić, Nikola Šubić Zrinski, Krsto Franckopan i Petar Zrinski, Eugen Kvaternik, Stjepan Radić, Drinske mučenice i brojni stradalnici u oba svjetska rata i u Domovinskom ratu;

- koji su na ovim prostorima *nevini trpjeli i umrli* od nasilja i terora, a najviše u ratnim u ratnim operacijama, u logorima i zatvorima, a nemali broj stradao je i poslije rata. Stradavali su zbog pripadnosti nekom narodu, vjerskoj ili ideološkoj skupini.

Prisjetimo se i ovdje kršćanskih riječi Petra i Krste. U našoj povijesti Petar i Fran zauzeli su svoje časno mjesto, a mi

svetu ponizil, da se tulikajše mene hoće smilovati, i ja ga budem molil i prosil (kому sutra doći ufam se) da se mi naukupa pred njegovem svetem tronušem u dike vekične sastanemo. Ja sam vse na Božju volju ostavil.“

U pismu ženi Juliji Fran među ostalim piše: „...Preporučam ti se za jednu misu zadušnicu za moju dušu. Nadam se da će ona za nekoliko sati uživati božanski pogled milošću i pomoću Božjom... Ja sam ti na ovom svijetu bio odan muž, a na drugom svijetu bit ću ti najvjerniji posrednik pred Bogom.“

Prije nego će krvnik zamahnuti mače, Petar je zavapio: „Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj!“. Franov zadnji zaziv je bio: „Isuse, Marijo!“

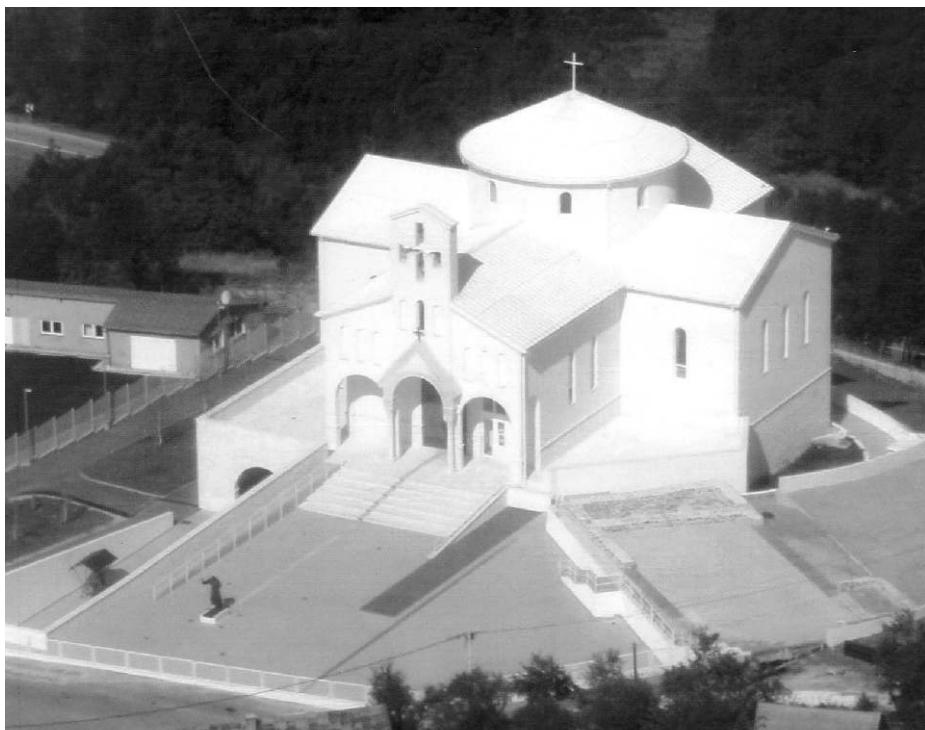
Dodajmo tome da je Petrova kći Veronika prihvatile samostanski život, a tako je bilo i s Franovom suprugom Julijom nakon njegova pogubljenja.

Kako je došlo do realizacije projekta

Već na početku govora o tome, mnogi su dali svoju podršku. Posebno zanimanje pokazao je predsjednik Hrvatskog sabora Zlatko Tomčić. Ideju je prihvatile Hrvatska biskupska konferencija i ključne kulturne i znanstvene ustanove u Hrvatskoj. Stvorene su i druge strukture koje su jamicile uspješan napredak izvedbe projekta. Osjećalo se veliko zanimanje kod naših umjetnika.

Predsjedništvo Hrvatskog sabora prihvatiло je projekt. Sam predsjednik Sabora je supredsjedatelj Glavnog odbora, zajedno s predsjednikom Hrvatske biskupske konferencije. Nakon Tomčića predsjednik Sabora postao je Vladimir Šeks, a nakon njega Luka Bebić. Obadvajica su radio prihvatiли ulogu supredsjedatelja Glavnog odbora. Supredsjedateljstvo u ime Hrvatske biskupske konferencije, nakon izbora za predsjednika 2007., preuzeo mons. Marin Srakić.

Prisjetimo se još nekih ideja i datuma iz povijesti Crkve hrvatskih mučenika. Nakon „Oluje“, Udbinjani, koji su 13. prosinca 1942. bili protjerani iz svoga zavičaja te njihova djeca i unuci, počeše se o blagdanu sv. Marka okupljati oko razrušene crkve Sv. Marka Groba u Podudbinu. Oni su izrazili želju da tu crkvu obnove kao svoj dar za oslobođenje njihova mesta. Budući da su arheolozi otkrili ispod temelja te crkve temelje veće srednjovjekovne crkve (i samostana?), odustali su od obnove crkve, ali su u blizini sagradili crkvu istih dimenzija i posvetili je istome

Crkva hrvatskih mučenika (panorama)

U naslovu crkve, dakle, pojam mučenik shvaća se u širem smislu. U tom smislu možemo ih ovako podijeliti:

- koje je *Crkva kao takve prihvatile ili proglašila*;

- brojni mučenici za vjeru na našem prostoru koji *nisu proglašeni*, ali postoji predaja i svjedočanstvo o njihovoj mučeničkoj smrti, kao što su mučenici iz vremena turskog prodiranja;

- koji su se u našoj povijesti *svjesno izložili i svoj život založili* zato da bi na ovim prostorima bilo više slobode, mira i

možemo tome dodati da su se u teškim prilikama ponijeli kao pravi kršćani. O tome ste već mnogo puta slušali. Ja ću ovdje spomenuti ono što govori o njihovoj vjeri. Nekoliko riječi iz Petrova pisma ženi Katarini:

„Moje drago serce. ... Polag Božjeg do končanja sutra v deseti ore budu meni glavu sekli i ... tvojemu bratcu. Danas smo mi jedan od drugoga srčeno prošćenje uzeli. ... Budu Bog hvaljen, ja sam k smrti dobro pripravan, niti se plašim. Ja sa ufam u Boga svemogućega, koji me je na ovom

svecu. Na tom lokalitetu nastavilo se poslijе obilježavanje Krbavske bitke koja je bila 9. rujna 1493. godine.

Na 510. obljetnicu te bitke, 9. rujna 2003. donesen je na slavlje kamen temeljac koji je blagoslovio Ivan Pavao II. u Rijeci 8. lipnja iste godine za vrijeme soga posjeta Hrvatskoj. Kamen je izvađen iz temelja stare krbavske katedrale.

Dvije godine kasnije, 9. rujna 2005., na lokalitetu bivše udbinske župne crkve sv. Nikole, koja je također srušena a na njezinom mjestu podignut je hotel, kardinal Bozanić je položio taj kamen temeljac za Crkvu hrvatskih mučenika na Udbini.

Na prvom natječaju prihvaćen je projekt Nikole Bašića (tvrtka Marina-projekt) iz Zadra. Po njemu su i početi radovi. Kada se ispostavilo da bi troškovi uvelike premašivali iznos koji je projektant predviđao nakon završenoga glavnog projekta i kada je projektant ultimativno zatražio da mu se dadu slobodne ruke za unutrašnje uređenje, došlo je koncem 2007. do (sporazumnog) raskida s Bašićem i Marina-projektom. Glavni odbor je u lipnju

2008. prihvatio idejni projekt inženjera tvrtke Konstruktor, d. o. o. iz Zagreba. Inženjeri Konstruktora (Marina Balin Fađejev i Siniša Ilić) tijesno su surađivali s idejnim začetnikom projekta (biskup Bogović) i njegovim stručnim suradnikom Ivom Vukićem. Vodilo se računa da se što više spasi od onoga što je izgrađeno i da u daljnjoj gradnji kao nadahnuće služi crkva Sv. Križa u Ninu, što i bila prvo misao idejnog začetnika.

U prvom projektu naglasak je bio na arhitektonskim (i umjetničkim) dometima gradnje, zapostavljajući poruku koja je u temeljima projekta. U drugom projektu naglasak je na ideji i poruci koje izranja i raste iz naše kršćanske ukorijenjenosti. Nije nam, dakle, cilj jedna nova građevina, koja će se natjecati s drugima po svojoj arhitektonskoj posebnosti i umjetničkoj vrijednosti. To, dakako, znači da je o nova građevina, bar u nekim elementima, odraz današnjeg vremena. Smatram da bogoslužni prostori po svojoj naravi moraju davati prednost ideji i poruci. Takav naglasak u hrvatskoj crkvenoj arhitekturi

bio je posebno istaknut u prijelomna vremena, u vrijeme otkrivanja i formiranja vlastitog identiteta, pa je za očekivati da tako bude i u obnovljenoj hrvatskoj državi. Dakako, u projektiranju crkvenih zdanja treba doći do izražaja i osjećaj za suvremene umjetničke i arhitektonske dosege. I o tome smo vodili računa. Koliko uspješno, bit će vremena da se odvagne.

U pozadini ove gradnje stoji idea štovanja svih onih koji su nas na ovim našim hrvatskim prostorima zadužili svojom žrtvom i darivanjem života za druge. Želimo potaknuti današnji naraštaj na zahvalnost i na nasljedovanje tih primjera. To je najbolji oslonac za gradnju sigurnije budućnosti. Tu je ideju lansirao u cijeli svijet Ivan Pavao II. na pragu trećeg tisućljeća. Smatramo da će svojom pojavnosću Crkva hrvatskih mučenika, i kroz svoje arhitektonске oblike, tu ideju buditi i njegovati u našem narodu. Vjerujemo da će to biti hram molitve i zahvaljivanja. Zato smo je gradili!•

PREGLED POVIJESTI LIKE (Predavanje biskupa gospicko-senjskog, mons. dr. Mile Bogovića hrvatskim političkim uznicima na Udbini, 30 travnja 2012.)

Naša historiografija prvoga hrvatskog kneza Bornu smješta u Gacku, jer ga Franački anali 818. nazivaju „knez Gačana“ (dux Guduscanorum). Gačani su stanovnici današnje Gacke na širem području Like. Radoslav Katičić smatra da je dolaskom franačke vlasti franački car (Karlo Veliki) izabrao jednoga od hrvatskih rodovskih čelnika i dao mu ovlasti i sredstva da sebi podvrgne okolne rodovske glavare, i tako je među Hrvatima nastala država franačkoga odnosno rimskoga tipa koja će se poslije razviti u hrvatsku kneževinu pa u kraljevinu.

Budući da se taj daljnji razvoj zbio u vrijeme kada je hrvatski vladar bio južno od Velebita, nije bilo jasno kada je došlo do toga premještanja. U novije vrijeme neki taj problem rješavaju tako da Bornu smještaju odmah na početku južno od Velebita. Tako smo u nedavnoj TV-seriji o hrvatskim kraljevima čuli, da je Guduča jedan potok kraj dalmatinskog Bribira pa se iz toga izvodi da su ondje živjeli Bornini Gačani (Guduscani). Ne vidim dovoljno razloga da se na temelju sličnosti naziva jednoga potočića pravi tako velike povijesne zakrete, tim više što se na rubu Gacke nalazi veliko i masivno brdo sličnoga imena - Godača.

Borna je svakako trebao imati neku redovničku zajednicu (benediktince) jer su vladari u to vrijeme na Zapadu redovito nepismeni (među njima i Karlo Veliki). Benediktinska opatija Sv. Nikole u Otočcu, koja se u

Krbavsko polje

dokumentima javlja kasnije, mogla bi biti ta intelektualna potpora Bornina vladanja. Iz nje bi moglo krenuti „benediktiniziranje“ otoka Krka u vrijeme kralja Zvonimira, o čemu imamo svjedočanstvo na Baščanskoj ploči. Krk je do nedavno bio pod bizantskom civilnom i crkvenom vlašću.

Zvonimir je postao kralj i bivše bizantske Dalmacije i kao papin vazal trebao je onamo uvesti ne samo svoju vlast nego i zapadno (rimsko) bogoslužje i praksu. U vrijeme Zvonimirova posjeta mjestu Sv. Lucija kraj Baške pratili su ga župani s ovoga područja. Lujo Margetić ključnu ulogu u kraljevoj pratišnj u daje krbavskom županu Desili (Desimiru). Bizantski car Konstantin Porfirogenet sredi-

Na toj sinodi određene su granice pojedinih biskupijama, s time da je Kninska biskupija dobila rezidencijalnog biskupa s točno određenim granicama, a osnovana je jedna nova biskupija sa sjedištem u Krbavi. Knin je dobio uz svoju okolicu i cijelu Lapačku dolinu sve do Cazina, gdje će biskup poslije imati svoje dvore. Krbavska biskupija prostirala se skroz do Rječine, obuhvaćajući stare žup(an)ije Krbavu, Bužane, Drežnik, Plas, Modruš i Vinodol. Senjski biskup dobio je Gacku s Otočcem i Brinjem, a ninski Liku južno od Otešice.

Područje današnje Like bilo je u srednjem vijeku dobro naseljeno te gospodarski i kulturno razvijeno. Nakon 1248. ovdje je cvjetala glagoljska kultura,

(latinski Cyriacus, što su glagoljaši čitali Kurjak, kao što su imala Cyrillus čitali Kuril). Od Kurjakovića je najpoznatiji Ivan Karlović, hrvatski ban, kojega je opisao Petar Grgec u svom romanu „Hrvatski Job“, jer je poput Joba imao veliko bogatstvo a onda su mu Turci sve oteli. Umro je kao prognanik i pokopan u Remetama 1531. godine.

Na području Krbavske biskupije bilo je u srednjem vijeku dvadesetak različitih samostana.

Nakon pada Bosne (1463.) Turci su preko Krbave prolazili u pljačku po drugim hrvatskim prostorima. Jednom su ih u Vrpilama (Vrpolju?) dočekali Frankopani i potukli ih a pljeni i roblje spasili. No nije hrvatska vojska bila takve sreće dvije godine poslije kada je 9. rujna 1493. na Krbavskom polju sačekala Jakub-pašu koji se s velikom vojskom vraćao iz pljačke iz Kranjske pa preko Modruša na Krbavu. Tada je na Krbavskom polju palo oko 10.000 branitelja i poginuo „cvijet hrvatskog plemstva“, kako je zabilježio fra Ivan Tomašić. Turska vojska je poslije produžila za Bosnu, ali je hrvatska obrambena moć skršena pa Like i Krbava padaju pod Turke 1527. godine.

U vrijeme turske vlasti stanovništvo se gotovo potpuno promjenilo. Zadnja utvrda prema Turskoj bio je Prozor kraj Otočca. Otočki i brinjski kraj sačuvali su govor i neke tradicije. Dijelovi pod Turcima nisu sačuvali stare naziva brda i naselja, što znači da je prekinut prijenos nazivlja s naraštaja na naraštaj. Nešto se sačuvalo zahvaljujući onima koji su se *poturčili*, a tih je bilo najviše oko Perušića. Tu će biti također najviše pokrštavanja nakon oslobođenja 1689. godine. Iseljavanje domaćeg stanovništva potaknuti su i čestim upadima senjskih uskoka, jer svima koji su s njima došli u kontakt nije bilo više opstanka u Lici.

U vrijeme turskog vladanja naselili su Liku i Vlasi pravoslavne vjere koji su imali ulogu stočara turske vojske. Svoje stočare morala je onda imati svaka vojska, jer nije bilo današnje dostave mesa i mlijeka iz daleke pozadine. Oni će većim dijelom ostati i poslije oslobođenja pa će služiti novog gospodara kao što su služili prijašnjega. Pripadali su Srpskoj pravoslavnoj crkvi koja će ih poslije uključiti i u srpsku naciju.

U oslobođenju Like veliku ulogu odigrao je brinjski župnik Marko Mesić. On će biti ključna osoba u civilnom i crkvenom uređenju cijelog područja. Bio je prvi lič-

nom 10. stoljeća svjedoči da je na tom prostoru bila Banska Hrvatska s tri županije: Likom, Krbavom i Gackom. Car također govori o kasnijem pokrštavanju tih krajeva pa bi to išlo donekle u prilog tumačenju da je Borna imao svoje Gačane južno od Velebita, jer je on zacijelo već bio pokršten.

U crkvenom smislu čini se da je područje današnje Like u 11. stoljeću bilo pod hrvatskim kraljevskim biskupom. Kada je nestalo hrvatskog kraljevskog dvora, nestalo je i kraljevskog biskupa. Budući da nemamo jasnih podataka, moramo se baviti nagađanjima. Čini se da su tada na ta područja proširili svoju jurisdikciju biskupi iz Nina, Raba i Krka. Kada su sredinom 12. stoljeća Rab i Krk došli pod Veneciju, nisu njihovi biskupi mogli vršiti crkvenu jurisdikciju na susjednom kopnu koje je bilo unutar Hrvatsko-ugarskog kraljevstva. Tada se javlja i Senjska biskupija koja se s Ninskem sporila za biskupijske granice.

Pitanjem crkvene jurisdikcije bavila se pokrajinska sinoda u Splitu 1185. godine.

što potvrđuju brojni glagoljski pisci i kodeksi. Iz tog kraja je poznati knez Novak Disislavić od plemena Mogorovića, koji je u Ličkoj Ostrovici 1368. dovršio svoj misal koji će poslije poslužiti kao predložak za naš prvotisak: Misal iz 1483. godine. Ako naš Prvotisak i nije tiskan u Lici, zacijelo su ga za tisak pripremili lički glagoljaši. Njih u to vrijeme nalazimo na istaknutim mjestima u Istri i Krku. S ličko-krbavskog područja su također glagoljski pisci Bartol iz Krbave iz prve polovice 15. stoljeća i Pop Martinac, s kraja istog stoljeća. U istom stoljeću imamo i Dabarski brevir u kojem nam se sačuvalo svjedočanstvo kako je knjiga bila cijenjena na tom području.

Gackom s Otočcem i Brinjem od 13. stoljeća gospodare Frankopani (Krčki knezovi). U Lici je jako poznato pleme Mogorovića od kojega plemena potječe i spomenuti pisac Novakovog misala. U Krbavi su stari posjednici Krbavski knezovi, koji dolaze pod nazivom Kurjakovića, a poslije Karlovića. Ime Kurjakovići dolazi od njihovog zaštitnika sv. Ciriljaka

ko-krbavski arhiđakon, što znači da je bio glavar Crkve na oslobođenom području. Crkvenu jurisdikciju vršio je pod okriljem senjskog biskupa koji je dobio cijelo osvojeno područje pod svoju upravu, iako je njegova jurisdikcija prije Turaka bila mnogo uža. I državne i crkvene vlasti planirale su obnovu nekog crkvenog središta u Lici, ali se sredinom 18. stoljeća od toga odustalo.

Državne i crkvene strukture u turskom naletu brzo su bile slomljene, a tako su se polagano obnavljale poslije oslobođenja. Sporije od državnih vratale su se crkvene strukture tako da je trebalo čekati 2000. godinu dok na tako širokom području nije osnovana nova biskupija – Gospicko-senjska. U državnom smislu oslobođeno područje nakon nekih kolebanja uključeno u Vojnu krajinu u kojoj će ostati do njezinog razvojačenja 1881. godine. Na njezinoj posebnosti i izdvojenosti iz ostalog hrvatskog korpusa neki će u novije vrijeme opravdavati uspostavu tzv. Srpske krajine.

Gospic i Otočac postat će središta Ličko-krbavske odnosno Otočke pukovnije. Gospic kao grad tek tada se javlja. On je od vojnog prerastao i u civilno središte Like.

Početkom 20. stoljeća Lika je bila najnapučenija. Imala je preko 200.000 stanovnika. Tada počinje raseljavanje koje i danas traje. To pražnjenje Like posjepšio je Drugi svjetski rat, kad je mnogo stanovništva stradalo i prognano, napose katoličkog i hrvatskog. Najviše je stradao Udbinski dekanat. Neke župe u njemu ostale su bez vjernika (Boričevac, Bunić, Rudopolje, Palanka, Udbina, Gračac), tako da je u novom crkvenom preustrojstvu 1969. taj dekanat dokinut, a područje pripojeno Gospickom dekanatu.

Kreatori rata devedesetih godina prošlog stoljeća odlučili su prognati i ono Hrvata što je ostalo, ali je oslobođilačkom akcijom „Oluja“ 1995. slomljen njihov plan. O 500. godišnjici Krbavske bitke (9. rujna 1994.) neprijateljski avioni s Udbine su uzlijetali s bombama za Hrvate i područja koja su bila pod hrvatskom vlašću.

Vodeći računa o važnosti Krbave i Udbine, nakon „Oluje“ mnogi su govorili da je došlo vrijeme da upravo na tom mjestu javno izrazimo zahvalnost svima onima koji su se tijekom povijesti borili da osiguraju više slobode i mira na ovim prostorima. Tako se rodila ideja o Crkvi hrvat-

*Hrvatski prognanici iz Srednje Bosne:
KUD Kraljice Katarine iz Donjega Lapca*

skih mučenika, crkvi koja je već izgrađena i u kojoj se danas nalazimo. U povijedi sam rekao kako je ona nastala, a ovdje ću samo dodati što je sve povezano uz nju.

Crkva hrvatskih mučenika nalazi se na kraju uspona od crkve Sv. Marka na krbavskom polju do lokacije bivše župne crkve Sv. Nikole na Udbini.

1. Srce cijelog projekta je sama *crkva (bogoslužni prostor)*. Taj prostor je još prošle godine građevinski bio dovršen, ali je trebalo još dosta toga doraditi. Najprije uočeno da je slaba akustika, što je uspješno riješeno. Preko natječaja dobili smo dosta kvalitetnih rješenja a pri odabiru mnogo su nam pomogli liturgičari dr. Ivan Šaško i dr. Ante Crnčević te povjesničar umjetnosti Rade Bužančić. U sredini, ispod kupole je kopija Višeslavove krstionice (dar HAZU). Glavni oltar, podnože svetohraništa, ambon i škropilnice je prema nacrtu Šaško-Bužančić izradio Stipe Vrandečić iz Pučića (Brač).

2. Prostor ispod crkve ili *kripta* također je građevinski uređen. Tu će biti svojevrsna „učionica hrvatske povijesti“, gdje će naći mjesta poznati hrvatski velikani kao i oni koji su stradavali po raznim stratištima i križnim putovima. Da bi ona odigrala ulogu takve učionice, trebat će još mnogo učiniti. Kombinacijom stalnog i pomicnog postava moći će se zorno prikazati pojedini dijelovi našega povijesnog (križnoga) puta.

3. *Pastoralni centar* se nalazi ispod trga pred crkvom. Osim prostorija za župni stan i župni ured tu je dvorana za vjerouauk i druga za hodočasnike.

4. Uz Centar se nalazi *dnevna kapela*, za molitvu i službu Božju u manjim skupinama.

5. *Muzej* se nalazi ispod trga pred kriptom. U njemu se nalaze sada samo rukotvorine Stipe Božića, kanadskog Hrvata iz Podlapače. Tu je sada izložen, slikom i riječju, put od ideje do ostvarenja Crkve hrvatskih mučenika. Priredio je to Gradski muzej u Senju pod vodstvom Blaženke Ljubović.

6. *Knjižnica hrvatskih mučenika* je također samo građevinski uređena. Imamo već dosta skupljenih knjiga za tu knjižnicu, a vjerujemo da će biti još darovatelja. U sastav te knjižnice već su uključene knjige pokojne Kaje Pereković.

7. *Memorijalni park* sa spomen kamenjem s hrvatskih stratišta, prema nacrtu Ante Pađena, već je pri kraju s uređenjem. Započinje iza temelja crkve Sv. Nikole i ide prema Krbavskom polju. Na ogradnom zidu stavit ćemo spomen kamenje, a u dnu zida bit će mogućnost za paljenje svijeća. Na sredini parka je replika Vukovarskog križa Šime Vidulina. Vukovar je sa svojim križem simbol naših stradanja u vrijeme Domovinskog rata.

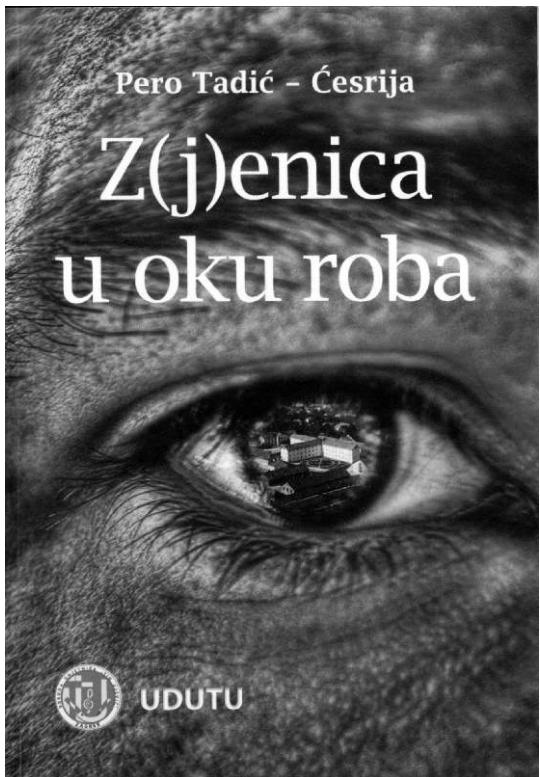
8. Temelji stare crkve Sv. Nikole su sačuvani da se istakne kontinuitet naših stradanja na ovim prostorima. U grobnice na tom prostoru sahranili smo brojne kosti koje su bile u grobnicama stare crkve i u groblju oko nje, a koje su moderni Vandali bagerima zgurali u nasipe. Na prostoru te crkve bit će redovno vanjski oltar na Dan hrvatskih mučenika.

9. Trg ispred crkve obilježen je spomenikom papi *Ivanu Pavlu II.* koji je na pragu trećeg tisućljeća pozvao sve narode da ne zaborave svoje mučenike. Kip je djelo akad. kipara Slavena Miličevića iz Zagreba.

10. *Križni put* s Krbavskog polja do memorijalnog parka. Do sada je napravljeni samo trasa s drvenim postajnim križevima. U planu je raspisivanje natječaja za trajnije i kvalitetnije rješenje.

Bilo bi dobro kada bi se na početku tog križnog puta, uz crkvu Sv. Marka, napravio tzv. *svehrvatski grob*. Valja poticati nadležne državne institucije u tom smislu, ali Crkva sama niti ima prava ni mogućnosti da to realizira. •

«STRUGAO SAM MAMIN MOZAK PROSUT PO LEDU...»

«Moj otac Jozo ostao je u šumi kao hrvatski vojnik, dok je stric Ivica, Ivo, bio mlad dok je trajao rat, a kad rat završi, uzeše ga u prve regrute, te jednog dana dođe pred Božić, na odsustvo. Služio je vojsku, negdje u Valjevu, Srbija, a pred sam Božić 1946. došao je na odsustvo. Ta zima bijaše jaka, hladna, snijeg veliki, poleđica. Jedne večeri zapucaše, a moja majka taman bila večeru zgotovila, kad dođoše u našu staru kuću, te počeše pokojnu majku šamarati i kundacima udarati, ja počeli plakati, tada jedan od njih uze karabin, koji je držao u ruci, te ga uperi u mene i reče: 'Da ubijem to banditsko dijete?!'

Tada pokojna majka stade pred mene i reče: 'Nemojte mi djecu tući, evo mene!' Tada je svezaše lancem što čiste puške i povedoše.

Piše:

Pero TADIĆ ĆESRIJA

Bijaše to pred Božić 1946.godine, moja majka, samo u nanulama, drvenim papučama, a bila je u visokom stupnju trudnoće, trebala a mjesec dana roditi, tako je par puta govorila, kada su je poveli, reče mi: 'Sine, zarezi vrata!', naine, u tim starim kućama nije bilo brave, već samo reza, poslušao sam majku!

Naš susjed, rođak Stjepan, sada pokojni, imaše konja vranca, uzeše i njega sa sobom i konjem, jer je navodno jedan od tih zločinaca bio ranjen, malo okrznut u bedra, te je uzjahao konja kojeg je

Stjepan pred njime vodio. Moja majka je išla za konjem, ruku vezanih pozadi, na leđima, kako bijaše poleđica, ona u drvenim papaučama nije mogla ići brzo, te je onaj, koji je išao za njom, gurne kundakom puške i reče: 'Hodaj brže, Boga ti banditskog!', a majka mu odgovori: 'Ne mogu brže, sad me ubijte!', a onaj s konja zločinac reče: 'Ubij tu kućku, hrvatsku, banditsku!', a ovaj iza nje ju je i ubio!

Pucao je iz blizine, s dva metra, u glavu! Napravio je majci na glavi veliku rupu, lubanju skoro razmrskao, a mozak joj prosuo po ledu!

Kada sam ja ujutro to video, a bilo mi je samo devet godina, tada sam počeo strugati po ledu smrznuti mamin mozak, misleći da će mama moja oživjeti ako vratim u glavu njen mozak...» •

BOŽE JELIĆ - SUDIONIK STALJINGRADSKE BITKE

Moj pokojni prijatelj Bože Jelić (1919.-2008.) slom Nezavisne Države Hrvatske dočekao je kao ustaški poručnik. Premda je njegov gotovo devetdeset-ljetni domoljubni ovozemni put bio često posut trnjem, život je proživio kao uzoran katolik i čestit Hrvat. U borbu proti protuhrvatskoj monarhističkoj Jugoslaviji zauzeto se uključio 1936., kad je pristupio, na Širokom Brigu, domovinskom krilu Ustaškog pokreta. Tijekom obstojnosti NDH, između inoga, bio je sudionik Staljingradske bitke. U ratu je čak četiri puta ranjavan. Kao hrabar bojovnik, dobio je dvanaest odličja. Božjom providnosti, preživio je Bleiburg, Križni put, dvije godine tegobnih križarskih izkustava, komunističke uze, da bi napisljedku 1965. bio primoran napustiti obitelj i emigrirati u Njemačku. U emigraciji se revno borio za slobodnu Hrvatsku. U rodni Široki Brig vratio se 18. siječnja 1992., tri dana poslije međunarodnog priznanja Republike Hrvatske.

Nedugo prije smrti, 2. ožujka 2008., u staroj rođnoj kući na Trnu kod Širokoga Briga, Jelić mi je ostavio, s velikim povjerenjem, rukopisne uspomene cijelogova svog života, koje sam pretočio u knjigu *Trnovita desetljeća korjenitog domoljuba Bože Jelića* (Posušje-Zagreb 2012.).

Proglašenje Nezavisne Države Hrvatske, 10. travnja 1941., Jelić nije dočekao skrštenih ruku. Dapače, djelatno je sudjelovao u Desetotravanjskom ustanku i u konačnoj propasti omražene četničke kreature: protuhrvatske Jugoslavije. U skladu s tim je stupio dragovoljno u ustašku vojnicu, u vojarni «Ban Jelačić» u Karlovcu. Kad je u lipnju 1941. izbio rat između Njemačke i Sovjetskog Saveza, Jelić se odlučuje priključiti njemačkim vojnim postrojbama. Za Istočno bojište Nezavisna Država Hrvatska je ustrojila dragovoljačku legiju, sastavljenu od Hrvata u sklopu njemačkih oružanih snaga. O pristupanju legiji, Jelić bilježi:

- Kao dragovoljac, među prvima sam se prijavio u legiju. Kako se moje ime i prezime s podatcima nalazilo u službenim

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

papirima i na oglasima po hrvatskim vojarnama, pojedini znatiželjnici i hrvatski visoki dužnosnici dolazili su vidjeti mene, kršna mladića, koji se za vlastite ideale ne boji dragovoljno otici ususret pogibelji bojišnice, pa ni same smrti. Tada sam, iskreno priznajem, bio vrlo ponosan, što se zanimaju za me: tko sam, kakav sam i odakle sam. U mome karlovačkom ustaškom sdrugu nije bilo puno prijavljenih

Jelić u Rusiji

dragovoljaca, jer su se ljudi bojali ići na Istočnu bojišnicu. Uoči svršetka prijavnoga roka, iz moje ustaške jedinice prijavilo se tek nekoliko starijih od mene i moje vojne struke: telefonista i radio-telegrafista.

Nekoliko dana poslije isteka prijavnog roka, Jelić s ostalim dragovoljcima, odlazi u legionarsko sabirno središte u Varaždin, gdje polaže prisegu pred vojskovođom **Slavkom Kvaternikom** i drugim visokim vojnim dužnosnicima. Poslije toga, s drugima odlazi u Stockerau kod Beča, zbog preuzimanja ratne tehnike i oružja. Na Is-

točno bojište legionari su prebačeni vlastkom. O prvim rathnim iskustvima na Istočnoj bojišnici, Jelić navodi:

- Prve okršaje s Rusima imali smo uz rijeku Prut, pa kod Dnjepira, te kasnije kod grada Harkova. Brzo smo napredovali. Područja smo zauzimali uz ključnu potporu njemačkog topništva, tankova i zrakoplova.

Nadalje je Jelić zapisao:

- Upravo kada smo trebali dobiti malo odmora, kada smo, uoči nadolazeće zime 1941., zauzeli milijunski grad Harkov, jer je nastupila studen i veliki snijeg, dogodio se poremećaj na bojišnici prama gradu Minsku. Talijanske postrojbe zakazale su na svojoj bojišnoj crti.

U grčevitim borbama na Istočnom bojištu, Jelić je tri puta ranjavan. Od topničkog projektila ranjen je prvi put u nogu, drugo ranjavanje bilo je u predjelu desne ruke, a treći put je ranjen u obje noge. Vrijedi spomenuti događaj koji opisuje njegovu hrabrost. Kad je bomba upala jednom u njihov rov, Jelić ju je hladnokrvno, bez imalo straha i oklijevanja, izbacio natrag. Pritom je izgubio dva prsta desne ruke te zadobio druge lakše ozljede.

Na bojištu je vladala velika studen, s temperaturama do minus 40 stupnjeva. Stoga ratna tehnika i standardno oružje često nisu mogli biti u uporabi, pa su se borbe prsa u prsa, vodile bombama i noževima na puškama ili u rukama. O tomu Jelić svjedoči:

- U tim borbama prsa u prsa, mogao si ostati živ jedino ako si hrabar, jak i sposoban. Inače te čekala smrtna sudbina na dvometarskim gomilama smrznutih trupala. Trupla poginulih vojnika ostala su smrznuta, kao u hladnjači, sve do travnja 1942., dok ih nije odmrznuo topliji zrak.

Upravo u travnju 1942., legionarske postrojbe započinju pripreme za napadaj prema Doneckom bazenu, na industrijsku i rudom bogatu zonu, te kasnije prema riječi Don. U prvim borbama legionarske postrojbe relativno brzo dolaze u paraleli s drugim postrojbama dosta blizu Staljinograda. O tome Jelić bilježi:

- Tad smo došli u veliku šumovitu pokrajinu, prema riječi Don. Tu su Rusi pružali veliki otpor, jer im je teren bio prikladan za borbu, s gustim šumama i s malo prometnica. Takvo stanje je polucišlo brojne ljudske gubitke s naše strane. Rusi su brojčano bili nadmoćniji od nas, ali mi bismo ih pobijedili da smo imali mudre stratege i sposobnije zapovjednike. Potom je uslijedio naš proboj preko rijeke Don, u smjeru Staljingrada. Preko rijeke i dalje dosta smo brzo napredovali. U Staljingradu su nas čekale tri crte ruske obrane. Treća crta obrane nalazila se na samom rubu Staljingrada. Sve tri crte ruske obrane bile su zapravo rovovske utvrde u zemlji, u kojima je svaka ruska cijev imala svoj cilj. Nakon pada prve crte, ubrzo smo poduzeli odlučan napadaj, te osvojili drugu crtu ruske obrane.

U listopadu 1942., u obilazak hrvatskim legionarima dolaze **Adolf Hitler i dr. Ante Pavelić**:

- Bio sam sudionik počasne straže za njihov doček, koji se dogodio na prostoru između druge osvojene i treće neosvojene crte staljingradske bojišnice. Taj prostor bio je oko dvadeset pet kilometara širine. Nebom su tada letjeli samo njemački zrakoplovi. Ruskih nije bilo nigdje na vidištu. Hitler i Pavelić rukovali su se pojedinačno s vojskom. Hitler je dodjeljivao visoka vojna odličja njemačkim časnicima. Dr. Pavelić je dodijelio odličja Kralja Zvonimira s krunom i trolistom hrvatskim legionarima - svim časnicima i dočasnicima. Hrvatska i njemačka odličja primio sam u činu poručnika. Tijekom rata, dobio sam dvanaest odličja: pet njemačkih te sedam odličja Nezavisne Države Hrvatske. Odličje za hrabrost osobno mi je uručio dr. Ante Pavelić. Sva odličja koja sam zaslužio, vojujući proti vražjoj boljševičkoj satrapiji, čuvalo sam sve do Bleiburške tragedije, kad sam bio prisiljen odličja zakopati na Bleiburgu. Kako su Nijemci poznati kao pedantna nacija, koja drži do viteških bojovnika, njemačke službe su me kasnije pronašle na popisu odlikovanih njemačkih vojnika s Istočne bojišnice te mi iza 1965. ponovno uručile pripadajuća odličja. Ta odličja sam ponovno primio na svečan način u Njemačkoj, od za to određenih njemačkih dužnosnika.

Ubrzo, sutradan, otpočeo je naš napadaj na treću crtu ruske obrane. U Staljingradu su se vodile tad ogorčene borbe za svaku kuću, za svaku prostoriju. Bilo je dana, tijekom uličnih borbi, u kojima nismo napredovali više od sto metara. Staljingrad je, inače, smješten uz rijeku Volgu u duljini više od četrdeset kilometara. To je otprije bila duljina bojišnice. Na trećoj crti bojišta dočekale su nas sveže ruske snage. Do borbi, prije rijeke Don, brzo smo napredovali, jer smo uglavnom za protivnike imali ukrajinske i bjeloruske vojниke, koji nisu bili toliko komunistički zadojeni i ideologizirani, kao što su to bili branitelji Staljingrada. Naše snage vrše jak udar s ciljem probroja do rijeke Volge. Jedna manja postrojba naše legije, u studenom 1942. se uspijeva probiti do rijeke Volge. Tad sam, s još dvojicom zakletih ustaša, **Lukom Brlenom i Milom Šimićem** - obojica Ličani - bio čuvar hrvatske staljingradske ratne zastave. Prvi smo je postavili ponosno se vijoriti na jedan staljingradske uspon. Kad su za to čuli njemački ratni izvjestitelji, odmah su nas s hrvatskom zastavom u rukama, fotografirali. Sva trojica smo predloženi za visoko odličje Viteškog križa, ali spomenuto odličje nismo dobili, jer smo napisljetu izgubili Staljingradsku bitku. Hrvatsku ratnu staljingradsku zastavu sam sačuvao, te je predao osobno dr. Anti Paveliću.

O posljednjim danima u staljingradskom paklu Jelić bilježi:

- Rusi su nas razdijelili, po grupama, na četvrtine. Tukli su po nama sa svih strana. Deset dana prije našega konačnog poraza u Staljingradu, ranjen sam od projektila iz tzv. kače. Teško ranjenog, po zapovijedi mog zapovjednika, bojnika **Tomislava Pletikose**, koji je htio da bar netko od hrvatskih legionara prezivi Staljingradsku bitku, ubacili su me u jedan od posljednjih njemačkih transportnih zrakoplova, koji je napuštao staljingradsku pozornicu smrti. Sa suzama u očima, pozdravio sam se sa svojim supatnicima, jer sam znao, da ih nikada više ne ću vidjeti. Njihova sudbina kod Staljingrada bila je smrtno zapečaćena. Bog me tih dana spasio da ne ostavim, poput tisuća drugih hrvatskih legionara, u Staljingradu zauvijek vlastite kosti...•

RADOSNA SAM

*Što na crnom plotu
Male ruže cvatu,
A ljiljan se kupa
u sunčevu zlatu.*

*Radosna sam
Što nam dunja daje
Plodova i hlada,
Što živimo u slozi
I prije i sada*

*Radosna sam
Što se našim domom
Dječja cika širi,
Što nam iza vrata
Naša Bimba viri.*

*Radosna sam
Što klonuli nismo
U danima jada
Što je prijateljstvo
Utjeha i nada.*

*Radosna sam
Što nam predi žive
U predmetu svakom
U sobi i kutu,
Što nam nikad nisu
Stajali na putu.*

Višnja SEVER

NI HVALA MU NISAM MOGAO REĆI

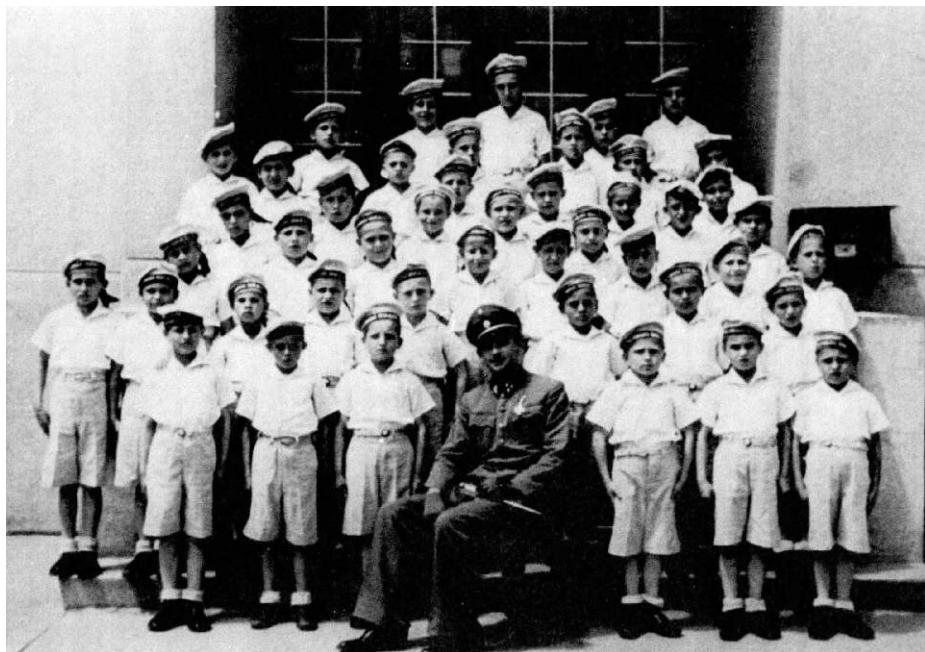
Prvih školskih dana mjeseca rujna 1942. godine u učionici III. i IV. razreda Narodne škole Sesvete (Ludbreške) došao je naš učitelj **Juraj Lakota** vedar i ozaren: "Djeco, imam danas za vas jednu neobičnu vijest. Stigao je natječaj Ministarstva Hrvatskog domobranstva za prijam učenika u Osnovnu školu Domobranskog odgojilišta u Sarajevu".

Pažljivo smo saslušali tekst natječaja, a on je dao i dodatno obrazloženje. U školu se primaju učenici od prvog do četvrtog razreda. Osiguran je put, smještaj, hrana, odjeća, školski pribor, a dobije se i mali džeparac za sitne osobne potrebe. Po završetku četvrtog razreda, učenici nastavljaju školovanje u Vojnoj nižoj srednjoj školi koja se nalazi u Karlovcu, a zatim u Zastavnici koj u Zagrebu. Pitajte kod

Piše:

Ivan HAJDINJAK

rebnim dokumentima i krenuli smo put Sarajeva. Put je trajao gotovo dva dana. Presjedalo se u Zagrebu i u Slavonskom Brodu, gdje smo presjeli u manje vagone i na uskotračnu prugu. Tadašnja pruga gotovo je stalno pratila tok rijeke Bosne. Moje mjesto bilo je uz prozor. Uživao sam promatrajući pejzaže i ljepotu krajolika. Žarko sam upijao nazine željezničkih postaja na kojima se zaustavljao vlak. Upečatljiv je bio za mene znak: "Upozoravaju se putnici da zatvore prozore, ulazimo u tunel Vranduk". Osjetio sam odmah strah i nelagodu, no trajalo je to kratko vrijeme.

Pitomci Domobranskog odgojilišta u Sarajevu 1942.

kuće roditelje, pa tko želi ići, neka roditelji dođu na dogovor.

Bio je to pun pogodak za mene. Ja sam se odmah odlučio. Pa to je divno, vozit ću se prvi puta u vlaku i to čak do Sarajeva.

Kako sam živio kod svoga djeda, to sam prvo ispričao djedu i baki. On je vrlo rado ispunio moju želju i dogovorio se s mojim roditeljima i učiteljem. Molbu je napisao učitelj, a potpisali su roditelji. Povoljno rješenje o prijemu stiglo je brzo od Ministarstva.

Već 7. listopada majka me odvela vlakom u Varaždin u Zapovjedništvo grada. Tu sam dobio vojnog sprovodnika s pot-

plavi pitomac s plavom kragnom obrubljenom s četiri bijela traka, što je označavalo da sam učenik četvrtog razreda.

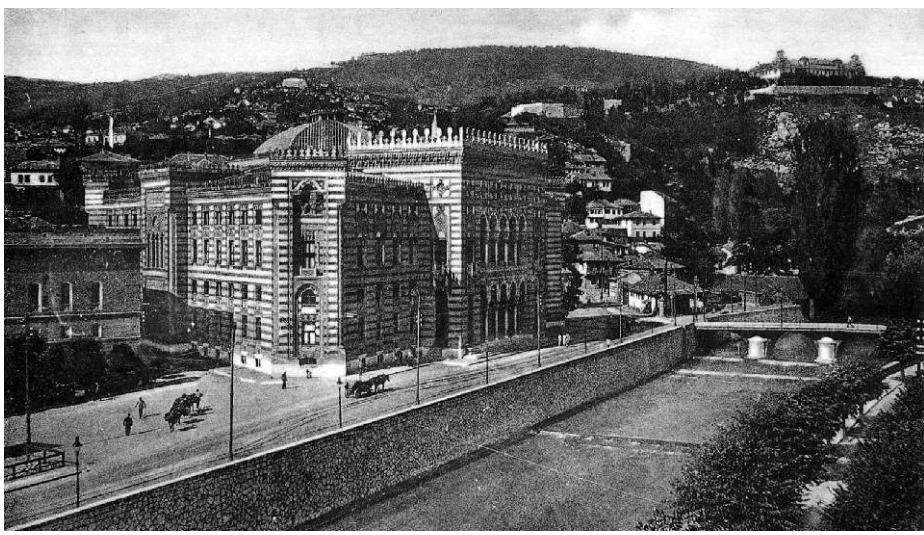
Kao novajlja bio sam glavna fora. Oko mene skupila se grupa vršnjaka koji su me znatiželjno promatrali i ispitivali odakle sam i kako mi je ime? Ja sam ih počastio kolačima koje je u izobilju ispekla moja mama. Nosio sam ih u koferu izrađenom od vrbova šiblja, gdje su bili upakirani uz moje osobne potrebštine.

Sljedeći dan dobio sam svoje radno mjesto u drugoj klupi učionice. Ona nam je bila mjesto nastave, popodnevno mjesto učenja, dnevnog boravka i slobodnog vremena. U njoj je počeo i moj prvi školski radni dan u novoj školi, u novoj učeničkoj sredini i u novome pitomačkom životu.

Naš razred imao je 47 učenika. Kod prozivke čuo sam do tada nepoznata imena. Uz Marka, Tomu, Mirku, Stjepana, tu su bili Mehо, Mujo, Rešad, Refik, Hasan, Enver, Neđip, Ahmed i druga već zaboravljena. Bilo nas je gotovo iz cijele tadašnje Hrvatske. Kod kazivanja mjesta rođenja bila je milina slušati nazive, a kasnije natjecati se i u traženju tih imena na zamljopisnoj karti. Tražila se Foča, Višegrad, Goražde, Međeđa, Čajniče, Ustiprača i Ustikolina uz gornji tok Drine, zatim Konjic, Ljubiški, Široki Brijeg, Mamići, Kupres, Bugojno, Livno, Sanski Most, Prijedor, Bihać, pa preko Une Slunj, pa dalje Otočac, Josipdol, Gospić, Modruš, Brinje. Nije izostala ni Dalmacija, Drniš, Sinj, Imotski, Grabovac, Hvar, te zadarsko područje Kukljica, Vrana, Benkovac, i neka mjesta Slavonije, Našice, Feričanci i Srijema, kao što su Hrtkovci, Ilok, Irig, Slankamen i Ruma. Čuli su se nazivi iz varaždinskoga kraja: Sveti Đurđ, Kelemen, Kneginec, Breznički Hum, Vinica, Višnjica, pa dalje Mihovljani, Golubovec, Mače, Radoboj, te Zagreb, Karlovac, Glina i druga mjesta...

Uz učenje i igru, dani su prolazili brzo i dinamično. Imali smo tu i športske igre primjerene našem uzrastu. Bio sam uključen u tamburaški zbor i svirao prvu bisernicu. Moj vjeroučitelj, velečasni **Branko Grulich**, uključio me u pjevački zbor škole. Provodile su se i šetnje i organizirani izlasci u grad. Bila je tu Baščaršija, Miljacka, podnožje Trebevića. U ljetu smo išli i na kupanje na Ilidžu, na izvor rijeke Bosne.

Učitelj naš brižno nas je pripremao za završetak školske godine. Natjecali smo se u učenju i znanju. Pred kraj školske go-

Sarajevo na predratnoj razglednici

dine došao je dan nadzornog pregleda škole. U nadzornoj ekipi bili su: general vitez **Slavko Štancer**, zapovjednik kopnenih snaga Hrvatskog domobranstva, general **Vilko Begić**, državni tajnik u Ministarstvu domobranstva te nadsatnik **Šime Mačković**, pobočnik generala Štancera, koji je u ovoj školi imao sinove u II. i IV. razredu.

Pred ovom visokom ekipom, učitelj nas je ispitivao, kako to već biva na takvim pregledima i po određenom redoslijedu, uživajući u dobrom odgovorima svojih učenika. U jednom trenutku je zastao i kazao:

"Sada je dosta! Izađi ti Ivane i nastavi ispitivati povijest".

Izašao sam iz klupe i stajao pred dva auditorija; razreda s jedne i nadzorništva s druge strane. Ispitivao sam staru hrvatsku povijest: hrvatske knezove i kraljeve, Kulina bana, bogumile ili patarene, kraljeve Tvrta i Stjepana Tomaševića, velikaše Sandalja Hranića i Hrova Vukčića Hrvatinića, borbe s Turcima, pad Bosne 1463. a čula se i rečenica "Šaptom Bosna pade".

Na završetku, general Štancer potapšao me i kazao: "Bravo Ivane, ti si pravi mali učitelj!" Za nekoliko dana bila je podjela školskih svjedodžaba, a ja sam dobio i nagradu. Bila je to knjiga **Augusta Šenoe** "Turopoljski top", u kojoj je pisalo:

Ivanu Hajdinjaku

najboljem povjesničaru IV razreda

Šk. god. 1942./43.

U Sarajevu, 29. lipnja 1943. godine

Razredni učitelj:

Zdunić Rudolf, satnik

Po završetku školske godine užurbano su počele pripreme za odlazak kućama na ljetne praznike. Došao je dan polaska. Istog dana krenuli su svi koji smo putovali

na relaciji Sarajevo – Slavonski Brod – Zagreb. Na željezničkoj postaji Novo Sarajevo, naš učitelj **Zdunić** ispratio je i naš razred. Kod pozdrava na rastanku mi je kazao: Ivane, pozdravi svoga bivšeg učitelja Lakotu i reci mu da nam pošalje još takvih učenika.

Moj dolazak kući na ljetne praznike bio je velika radost za cijelu obitelj. Posebno su bili sretni djed i baka. Igre s vršnjacima i kupanja na Plitvici nikad dosta.

Ali, što? Nisam video, ni susreo bivšeg učitelja. Gdje je, pitam? Nema ga, bio je odgovor. Mještani su pričali: prošle jeseni bio je na odsluženju vojne vježbe u Varaždinu. Polovicom studenoga došao je na par dana posjetiti svoju obitelj. Jedne mrkle noći došli su u školski stan iz šume partizani, oduzeli mu oružje i odoru, svezali ga i poveli u nepoznatom smjeru. Seljaci iz malog sela Ivančeca kod Duge Rijeke pričali su da su ga partizani treći dan strijeljali.

Žalosno je bilo čuti da se gotovo nije mogao oprostiti od supruge **Katice** i malodobne djece, sina Jožeka i kćerke **Đurđice**. Takvim mučkim ubojstvom, djeca su ostala bez oca, žena bez supruga, a školska djeca i mještani bez voljenog i dobrog učitelja.

U kronologiji doogađaja u Spomenici Narodne škole Sesvete (Ludbreške), za školsku godinu 1942./43. učiteljica Katice Lakota, je napisala:

"Na 19. studenog 1942. godine u noći u 10 sati došli su nenadano u ovu školsku zgradu partizani i odveli sobom učitelja Jurja Lakotu, koji je slučajno došao da pojadi svoju obitelj. Tom zgodom je on predao na zahtjev istih državni novac 108.000 kuna, vojničku uniformu, cipele, revolver, radio aparat i pisaći stroj. Po kazivanju seljaka sela Ivančec, bio je pogubljen tri dana kasnije po partizanima iz nepoznatih razloga" (usp. faksimil pisma na 4. str. korica, op. ur.).

Tada, gotovo prije 70 godina, nisam mu mogao reći hvala za dobro što mi je učinio, uputivši me na školovanje u svijet i na prave životne korake. Nisam mu mogao izručiti pozdrave koje mu je uputio kolega iz Sarajeva. Još je teži i tužniji osjećaj da se gotovo 50 godina nije smjelo spomenuti njegovo ime kao žrtve komunističkog terora. A on je poginuo mlad, bez suda i bez bilo kakve krivnje. Poginuo je od ruke zločinaca i odmetnika, kojima je glavni cilj bio komunizam i srpskomunistička Jugoslavija.

Neka mu ova, prvi put javno objavljena istina o njegovoj tragičnoj smrti, bude znak zahvalnosti za njegovu žrtvu, za njegovu veliku ljubav prema svom hrvatskom narodu i voljenoj domovini.♦

Dani radosti i učenja

ZLOČINSTVA ČETNIKA, SRBOKOMUNISTA I JUGOSLAVENSKIH PARTIZANA U BILAJU

Uz rijeku Liku, 6 km jugoistočno od Gospića smjestio se Bilaj. U srednjem vijeku bio je u posjedu plemena Mogorovića. Do osmanlijskih je osvajanja mijenjao više gospodara. Nakon pada pod tursku vlast hrvatski puk iselio se u sigurnije krajeve. Oni koji su ostali, prešli su na islam. Pod Turcima je Bilaj bio od 1528. do 1689. godine. Postao je njihovo važno naselje i vojna utvrda. Nakon izgona Turaka iz Like većina pučanstva iz turskog razdoblja iselila se i naselila uz desnu obalu Une. Nadpop **Marko Mesić** naselio je godine 1691. u 51 kuću 514 hrvatskih doseljenika. Nešto stanovnika iz turskog razdoblja ostalo je i dalje živjeti u Bilaju. Zapisano je da je 1695. u 23 kuće živjelo 154 stanovnika iz turskog razdoblja.

Uz Bilaj su vezani neki važni nadnevci iz hrvatske povijesti. Primjerice, ovdje je ubijen bosanski kralj **Tomaš**, koji je u svom dvoru u Jajcu zaključio s turskim sultanom tajno prijateljstvo. Na nagovor ugarskog kralja **Matiće** godine 1461. kralja Tomaša ubili su njegov sin i brat. Potom su ova dvojica podijelila Bosnu. No, nisu dugo obnašali vlast. Turci su iskoristili nastale razmirice i bez velikih teškoća 1463. osvojili Bosnu. Od tada je poznata uzrečica „Bosna šaptom pade“. Kod Bilaja se 21. svibnja 1809. krajiški Opservacijski korpus, u kojem su služili Ličani pod zapovjedništvom pukovnika **Rebrovića**, sukobio s postrojbama maršala **Marmonta** i zaustavio ga u osvajačkom napredovanju. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata Bilaj je bio izložen žestokom napadu pobunjenih Vlaha, tzv. Srba i jugoslavenskih partizana. Bilajci su svoje mjesto požrtvovno branili. U borbama tijekom rata, a još više nakon rata ubijena su 162 Bilajčana.

O tim teškim danima svjedoči **Ante Živković**:

«Rodio sam se 8. prosinca 1926., kao peto dijete Marije i Ivana Živkovića. Živjelo se teško. Da bi prehranio obitelj, otac odlazi 1912. na rad u Ameriku. S nešto zrađenog novca vratio se natrag u Bilaj. Otvorio je gostionicu i bavio se tim poslom do 1928. Potrebe su bile velike, a zarađada mala, pa se opet otisnuo na rad u inozemstvo, sada u Kanadu. Slabo je zarađi-

Piše:

Ivan VUKIĆ

vao i malo je novca slao kući. Iz Kanade odlazi u Argentinu. Obolio je od nepoznate bolesti i 1945. je umro.

Obitelj je teško preživljavala, pa sam, iako malodoban, morao ići svojoj sestri u Veliki Žitnik čuvati blago i pomagati u poljodjelskim radovima. Potom odlazim raditi u selo Dragalić kod Nove Gradiške. Kući sam se vratio 1942. godine. Stariji brat i velik broj naših mještana već je bio

Crkva sv. Jakova u Bilaju

u hrvatskoj vojsci. Iako sam bio malodoban, pristupio sam seoskoj straži. Zadužili smo puške, a pravu vojnu izobrazbu nismo prošli. Izobraživali smo se u hodu u neprekidnim okršajima s jugopartizanima i srbočetnicima. U rujnu 1943. u noći napale su nas jake njihove snage. Okršaj je bio žestok. Borili smo se prsa u prsa. Od jugopartizanske granate, koja je eksplodirala u mojoj blizini, poginuli su **Joso Valentij** i **Mićina Mihelčić**, a ja sam bio teško ranjen. Pred zoru partizani su se uz velike gubitke povukli. U zaprežnim kolima prevezli su nas ranjenike u gospičku bolnicu, a potom zrakoplovom 6. listopada 1943. u Zagreb, u bolnicu Sveti Duh. Iz svih krajeva NDH pristizali su novi teški

ranjenici, pa su nas zalječene prevezli u Varaždin na daljnje liječenje.

U lipnju 1944. na vlastiti sam se zahtjev vratio u Liku. Promet je bio otežan. Do Ogulina putovao sam vlakom, a od Ogulina do Senja u njemačkom vojnom kamionu; od Senja do Karlobaga u malome ribarskom brodu, prekrcanom hrvatskim vojnicima, a od Karlobaga do Gospića u hrvatskome vojnom kamionu. Stavio sam se na raspolaganje 9. domobransko-ustaškoj posadnoj bojni u Gospiću. U zimi 1944./45. bio sam na vojnoj izobrazbi u gospičkoj gimnaziji. Nakon izobrazbe u ožujku 1945. prebačen sam na položaj u Kanižu, predgrađe Gospića.

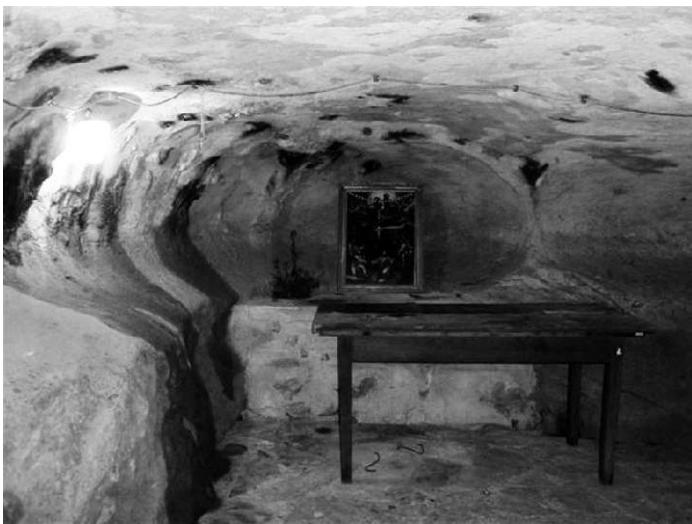
Partizani su 4. travnja 1945. istodobno napali Perušić, Lički Osik i Gospić. Naše postrojbe s mnoštvom civila uzmicale su iz Gospića preko Pazarišta, Krasna, Svetog Jurja do Senja, pa dalje prema Italiji i Austriji. Bio je to put bez povratka za mnoge, pa tako i za moga brata i još mnoge Bilajce. Duž toga puta rasijani su njihovi grobovi.

U Svetom Jurju smo doznali da su naša i njemačka vojska napustile Senj. Ponovno se povlačimo u Velebit. Kod Oltara su klobjavamo se s partizanima. Naša skupina se razdvaja i ona veća, u kojoj sam i ja, napreduje dalje prema Kapeli. Na vrhu Kapele snijeg je bio visok do koljena. Povlačimo se prema Brinju. Ugledali smo neku ženu. Naša ju je prethodnica privela. Predložili smo joj da nam iz sela donese hrane, što ona prihvaća. Postupili smo nesmotreno, što nam se osvetilo. Umjesto hrane, navukli smo na vrat jugopartizane.

Povlačimo se uz borbu u Kapelu, pa dalje preko Bjelolasice prema Ogulinu. U svitanje dolazimo do Kleka iznad Ogulina. Čujemo svirku i jugopartizanske pjesme iz Ogulina, koji je pao u ruke partizanima. U noći nastavljamo put prema Bosiljevu. Pred jutro stižemo do mjesta Toplice Lešće. Primijetili smo skupinu vojnika. Manja naša skupina u kojoj sam i ja, dobila je zadatak ispitati o kojoj se vojsci radi. Bili su ustaše. Nahranili su nas, okupali smo se i dobili čistu odoru. Tako je nakon 25 dana našem tumaranju preko Velebita, Male i Velike Kapele došao kraj. Tih 25 dana jeli smo ono što smo mogli naći u šumi, divlji luk i tek prolistalo bu-

Ulaz u špilju - kapelicu, sklonište u dva posljednja rata

Unutrašnjost špilje - kapelice

kovo lišće. Istog dana prebačeni smo kamionom u Karlovac. Mislim da je to bilo 3. ili 4. svibnja.

Raspoređeni smo na popunu postrojba koje su branile Karlovac. Moja nova postrojba raspoređena je u šumu kraj sela Rečice. Vodili smo žestoke borbe s jugopartizanima. U borbi je ranjen mladi ustashički poručnik, koji je tek iz škole prispio na bojišnicu. Meni nepoznat vojnik i ja dižemo ga i u trku nosimo do parkiranih kamiona. Najednom zamjećujemo oznaku Crvenog križa. Bio je to njemački kamion. Ranjenika primaju, a nama ne dopuštaju ući. Pokazujem im svoje ranjene noge omotane zavojem. Pustili su nas da se smjestimo do ranjenog poručnika. Dovezli smo se do Zagreba. Poručnika smo smjestili u neku bolnicu. Dao nam je adresu svoje sestre, koju smo posjetili. Nahranila nas je i ja sam se uputio u tumaranje Zagrebom.

Zamijetio sam jedan vojni autobus. Rekli su mi da je namijenjen prijevozu invalida i ranjenih časnika. Kao invalid sjeo sam na zadnje sjedalo. Neka vozi bilo kamo, samo da nisam sam na ulici. Zaspao sam i izgubio osjećaj za vrijeme. Nisam znao koliko je sati prošlo otkad sam se ukrcao u autobus. Pred svitanje časnik iz pravnje reče nam neka pripazimo na ponasanje, jer nismo više u svojoj državi. U ranjutro stižemo do neke poljane na kojoj je mnoštvo vojnika, civila i ratne opreme. Oko nas razmješteni su engleski tenkovi. Netko reče da smo u Bleiburgu u Austriji.

Na toj poljani bili smo 3 do 4 dana. Englezi su nas razoružali i svrstali u četverored na cesti koja vodi prema slovenskoj granici. Kad je kolona krenula, nakon nepunog kilometra, ugledali smo na cesti na konjima jugopartizanske ofi-

cire, a uz cestu partizane. Shvatili smo da smo izručeni **Titovim** krvnicima. Gonili su nas naprijed, dalje prema Sloveniji. Ranjeni i iznemogli nisu mogli hodati, a mi im nismo smjeli pomoći. Ostajali su ležati na cesti. Nakon kraćeg vremena čuo bi se prasak pušaka. Iznemogle i nepokretne ranjenike su ubijali.

Nakon 6 do 7 sati iscrpljujućeg hoda dolazimo do jedne livade. Rasporedili su nas u dvored s razmakom za prolaz između redova. Bugarski vojnici i jugopartizani kroz prolaz nose košare. Traže da u košare odložimo satove, prstenje, lančiće, nalivpera i ostale vrijedne predmete. Prije nego smo krenuli dalje, partizanski oficir traži da se jave svi koji ne mogu hodati, jer je pred nama dug put. Bio sam na kraju kolone. Nadvladao sam strah i rekao sam da ne mogu hodati, jer se nakon ranjanja nisam još oporavio. Javili su se i drugi. Za divno čudo ukrcali su nas u kamion. Nismo znali kamo nas voze, mislim, možda nam je ovo zadnja vožnja pred likvidaciju. U takvim trenutcima čovjek otupi i želi da se ono do čega mora doći, dogodi što prije. Mislim na majku, kako sirotica ne će znati za grobove nas trojne djece.

Partizan iz Slavonije, češke narodnosti, koji je bio u pravnji, rekao nam je da se ne bojimo. Voze nas u logor u Mariboru. Pred Mariborom zaustavlja nas ruski vojnik. Traži cigarete. Kažemo mu da su nam sve vrijedne stvari i cigarete već oduzeli. Ulazimo u grad i stižemo do logora u Gradskom vrtu, gdje je danas igralište nogometnog kluba „Maribor“. Pod jakom stražom sprovedeni smo u logor. U logoru je bilo na tisuće hrvatskih vojnika. Nailazim na neke poznanike. Rekli su mi da mi je i brat u logoru. U tome silnom mnoštvu

nisam ga pronašao. Nikad ga više nisam video. Bio je ustaša, ubili su ga negdje na jednom od usputnih stratišta.

Nakon 3 do 4 dana pod jakom stražom u četveroredu poveli su nas dalje. Stižemo u Podravini nakon dugog pješačenja. Negdje između Virja i Đurđevca kolona skreće lijevo do neke livade. Na livadi su dva stola razmaknuta nekoliko metara jedan od drugog. Za stolovima sjede komesari. Privode nas i razvrstavaju. Na livetu stranu ustaše, a na desnu domobrani. Ostajemo ondje cijelu noć na kiši bez hrane. Ujutro kolona domobrana u kojoj je poneki ustaša kreće dalje prema Koprivnici. Uz put nam narod donosi hranu i vodu. Partizani nam sprječavaju uzeti ju. Pokušao sam dohvati komad kruha. Partizan iz pravnje udario me je snažno kundakom pod rebra. Strašno me je boljelo, danima nisam mogao normalno disati.

Konačno, nakon iscrpljujućeg pješačenja, stižemo do poljske kuhinje. Dobili smo malo graha, prvi obrok nakon više dana hoda. Dana i datuma se ne sjećam, jer sam bio u nekom bunilu. U takvom stanju dolazimo u Ludbreg. Zatvaraju nas u neku građevinu nalik vojarni. I ovdje smo dobili nešto hrane i vode. Ujutro nas u dvorištu ponovno razvrstavaju, sada na vojниke, dočasnike i časnike. Nama mlađima daju kape s petokrakom zvijezdom. Rekli su da smo sada partizanska vojska. Raspoređen sam u 18. brigadu 40. slavonske divizije, kojoj je položaj bio ondje. Nisam mogao vjerovati da sam sada pripadnik vojske protiv koje sam se borio 4 godine. Nakon dva dana dali su nam dopisnice neka se javimo svojima. Javio sam majcici da sam živ.

Zadužili smo pješačko oružje i nakon nekoliko dana premještaju nas u Veliku

Rasinju, selo između Ludbrega i Koprivnice. Raspoređeni smo po seoskim kućama i sjenicima. Ondje nas izobražavaju 20 dana vojnoj vještini na partizanski način. Jedinica je bila sastavljena od Hrvata, nešto Čeha i Mađara. Nas, dojučerašnje protivnike, nisu provocirali. Ponovno smo vraćeni u Ludbreg. Ondje razdužujemo oružje. Obuzima me sumnja i strah da će me likvidirati. Tješim se, kad su dopustili da se javim kući, pa valjda ne će.

Ponovno nas novake raspoređuju u novu jedinicu: 16. omladinsku brigadu „Joža Vlahović“, koja je bila u sastavu 34. slavonske divizije. Negdje u jesen 1945. priopćavaju nam da nas nekoliko novaka i nekoliko njihovih boraca šalju na tečaj („kurs“) u Beograd. U Beograd stižemo drugog dana vožnje, jer je željeznička pruga bila oštećena. U vojarni vrše provjeru naše zdravstvene sposobnosti. Mene

Poručnik nas je odveo u komandu grada, gdje smo zadužili oružje, strreljivo i nešto hrane. Iz Ogulina vlakom smo došli u Sušak, potom kamionima koji su prevozili hranu UNRRA-e u Senj. Na putu nam je rečeno da idemo u Gospic preuzeti zarobljenički logor u kojem su bili Nijemci. Iz Senja preko Otočca u nekom starom kamionu stigli smo u Gospic. Drugi dan nam je poručnik rekao da idemo svaki na svoju stranu preuzeti zarobljenike od stražara, koji su tamo dugo i trebaju biti razvojačeni kao stari borci. Mene su rasporedili na Udbinu, Rubinića u Gračac, Antića u Korenicu, a Uhača u Donji Lapac. U Udbinu krećem rano ujutro. Usput sam navratio kući u Bilaj, pozdraviti se s mamom i ostalom rođinom. Brat **Joso** vratio se s križnog puta, a brat **Nikola** je ostao na njemu zauvijek.

Propješao sam do Udbine 60 kilometara. Prolazio sam kroz vlaška sela. Nisam smio reći otkud sam. Da su znali otkud sam, ni partizanska odora me ne bi spasila. Na Udbinu stižem u predvečerje. Stigao sam ranije, jer sam koristio prečace. Od stražara preuzeo sam 47 zarobljenih Nijemaca. On je sutradan otputovao u komandu logora u Gospic, kao stari borac na razvojačenje. Njemački zarobljenici rašišćavali su ruševine u Udbini. Spavali su i kuhali u razrušenoj crkvi u kojoj je neoštećen bio svod nad olтарom, koji ih je štitio od kiše i drugih vremenskih nepogoda. Ja, kao stražar, spavao sam na podu tavana improvizirane pekare. Nisam imao pokrivače, spavao sam odjeven na golim daskama.

Među Nijemicima jedan je dobro govorio hrvatski, pa je bio tumač. Rekao sam im da ih štitim od Srba koji ih ne vole, te neka poštuju logorske propise i neka ne bježe, jer je to u onim uvjetima bilo nemoguće. Udbinu su jugopartizani 1942. srušili sa zemljom, a hrvatsko stanovništvo pobili i prisilili na iseljavanje. Uništili su i katoličko groblje, s nakanom da zatru svači trag da su Hrvati ondje živjeli.

Pred zimu dobio sam nalog iz komande iz Gospic-a, da sa svim zarobljenicima dođem u centralni logor. Putovali smo cijeli dan preko Pločanskog Klanca, Lovinca do Gospic-a. U proljeće 1947. nas vojnike premjestili su u glavni logor Nijemaca u Karlovcu, gdje su zarobljenici radili na

obnovi tvorničkih postrojenja i rašišćavanju ruševina. U lipnju 1947. nas desetak vojnika premjestili su u Bakar, gdje su njemački zarobljenici radili na osposobljavanju bakarske luke. Logor u Bakru bio je pod zapovjedništvom logora u Sušaku čiji je zapovjednik bio **Andelko Šverko**. Početkom srpnja 1947. vojnika **Ivu Paradžika** i mene s 50 njemačkih zarobljenika premjestili su u Sošice kod Rovinja, gdje će zarobljenici raditi na drobljenju kamena potrebnog za popravak i asfaltiranje cesta po Istri. Koncem srpnja vraćeni smo zajedno sa zarobljenicima u centralni logor Sušak, koji je bio smješten na željezničkoj postaji u Sušaku.

Mene su 15. kolovoza 1947. sa skupinom od 45 zarobljenika premjestili u Istru, u Ladrović kod Poreča, također u kamonom na drobljenje kamena za popravak i asfaltiranje ceste Poreč – Baderna. U jesen vraćeni smo u logor Sušak. S istim zarobljenicima premješten sam u Rijeku u staru i u bombardiranu oštećenu zgradu, gdje je kasnije izgrađena robna kuća „Rijeka“. Zarobljenici su radili na popravku nogostupa, na Brajdi, današnja Prvomajska, Fiorello la gvardia i drugdje. U Rijeci ostajem u istom logoru do razvojačenja 14. travnja 1948. Po razvojačenju odlažim kući nakon 6 punih godina izbjivanja. Nakon povratka kući upoznat sam sa svim strahotama, koje je proživio moj Bilaj. Tek nakon oslobođiteljskog obrambenog Domovinskog rata izvršen je popis pobjenih i u groblju im je podignut spomenik.

Time završava ovo svjedočenje. Što reći nakon njega? Mogu li se razumjeti i

Srbi su spalili crkvu i uništili zvona

zbog ranjavanja i nekoliko drugih proglašili su nesposobnim. Vraćeni smo natrag u Ludbreg. Iz Ludbrega su me poslali u Ogulin na posebnu komisiju, jer sam tamo pripadao po mjestu rođenja. Ta super-komisija ocijenila me sposobnim za pozadinsku službu u Jugoslavenskoj armiji.

U Ogulinu sam smješten u neke barake u kojima su vladali nemogući higijenski uvjeti. Obolio sam od pjegavog tifusa. U karlovačkoj bolnici liječen sam dva mjeseca. Nakon izlječenja vraćen sam natrag u iste barake, u sabirnu jedinicu. U svibnju 1946. u baraku dolazi neki partizanski poručnik **Nikola**. Tražio je 12 dragovljaca. Javio sam se, samo da se izvučem iz onih baraka. Javili su se još vojnici iz Istre i Primorja. Sjećam se **Ante Rubinića** iz Mošćenice, **Ivana Uhača** iz Brseča, **Andrije Valčića** iz Svetе Jelene kod Brseča, te **Todora Antića** iz Selca kod Crikvenice.

Spomen - ploča na gospičkoj katedrali

POBIJENI HRVATSKI MUČENICI

RB	Prezime i ime	Rođen	Poginuo
1.	Balen, Roko	1910.	1945.
2.	Borčić, Milan	1919.	1945.
3.	Borčić, Milka	1921.	1945.
4.	Borčić, Milkica	1919.	1943.
5.	Borčić, Pave	1919.	1945.
6.	Borčić, Stipe	1889.	1942.
7.	Brigadir, Milan	1920.	1945.
8.	Brozović, Ante	1915.	1945.
9.	Brozović, Jakica	1921.	1943.
10.	Brozović, Joso	1935.	1945.
11.	Brozović, Marko	1911.	1945.
12.	Brozović, Mile	1935.	1943.
13.	Busija, Ana	1919.	1945.
14.	Busija, Ante	1922.	1945.
15.	Busija, Ive	1913.	1945.
16.	Busija, Ive	1913.	1945.
17.	Busija, Ive	1915.	1945.
18.	Busija, Ive	1930.	1945.
19.	Busija, Jakov	1906.	1945.
20.	Busija, Joso	1924.	1945.
21.	Busija, Joso	1925.	1945.
22.	Busija, Kata	1914.	1943.
23.	Busija, Nikola	1922.	1945.
24.	Busija, Pepa	1925.	1945.
25.	Busija, Tone	1925.	1945.
26.	Butković, Ana	1895.	1943.
27.	Butković, Ante	1912.	1945.
28.	Butković, Ante	1918.	1945.
29.	Butković, Antić	1924.	1943.
30.	Butković, Antina	1901.	1945.
31.	Butković, Ivan	1925.	1945.
32.	Butković, Ivan	1926.	1943.
33.	Butković, Ive	1900.	1943.
34.	Butković, Ive	1910.	1945.
35.	Butković, Ive	1914.	1944.
36.	Butković, Ivica	1900.	1945.
37.	Butković, Joso	1912.	1945.
38.	Butković, Joso	1913.	1945.
39.	Butković, Joso	1923.	1944.
40.	Butković, Joso	1924.	1945.
41.	Butković, Luka	1926.	1945.
42.	Butković, Marko	1895.	1943.
43.	Butković, Marko	1912.	1943.
44.	Butković, Mika	1923.	1943.
45.	Butković, Mika	1923.	1945.
46.	Butković, Nikola	1921.	1945.
47.	Butković, Nikola	1923.	1945.
48.	Butković, Nikola	1924.	1945.
49.	Butković, Nikola	1928.	1945.
50.	Butković, Pajo	1910.	1945.
51.	Butković, Pave	1890.	1943.
52.	Butković, Pave	1920.	1945.
53.	Butković, Pepa	1927.	1943.
54.	Butković, Pere	1924.	1942.

RB	Prezime i ime	Rođen	Poginuo
55.	Butković, Petar	1924	1942.
56.	Butković, Stipan	1919.	1942.
57.	Ćulumović, Jure	1919.	1945.
58.	Ćulumović, Marijan	1919.	1945.
59.	Frković, Joso	1929.	1944.
60.	Frković, Nikola	1880.	1943.
61.	Ilić, Ante	1914.	1945.
62.	Ilić, Ivan	1926.	1945.
63.	Ilić, Jace	1924.	1945.
64.	Ilić, Kate	1921.	1945.
65.	Ilić, Mande	1901.	1945.
66.	Ilić, Marija	1925.	1945.
67.	Ilić, Mica	1928.	1945.
68.	Ilić, Mile	1900.	1945.
69.	Ilić, Nikola	1900.	1945.
70.	Ilić, Nikola	1913.	1945.
71.	Ilić, Pajo	1880.	1943.
72.	Ilić, Pave	1924.	1945.
73.	Ilić, Roja	1884.	1943.
74.	Ivanišević, Pajo	1893.	1943.
75.	Kegljen, Ante	1892.	1942.
76.	Krmotić, Ante	1900.	1945.
77.	Matić, Mile	1924.	1941.
78.	Matić, Pere	1899.	1941
79.	Matić, Petar	1925.	1945.
80.	Medunić, Ante	1924.	1945.
81.	Medunić, Ive	1925.	1945.
82.	Medunić, Jace	1923.	1947.
83.	Medunić, Joso	1900.	1944.
84.	Medunić, Nikola	1915.	1945.
85.	Medunić, Nikola	1921.	1942.
86.	Medunić, Pajo	1894.	1942.
87.	Mihelčić ?	?	?
88.	Mihelčić, Kata	?	?
89.	Mihelčić, Mara	?	?
90.	Mihelčić, Marko	?	?
91.	Mihelčić, Mile	1913.	1945.
92.	Mraović, Ante	1914.	1942.
93.	Mraović, Ante	1922.	1943.
94.	Mraović, Franja	1919.	1945.
95.	Mraović, Ivan	1911.	1945.
96.	Mraović, Ivan	1920.	1942.
97.	Mraović, Ivan	1929.	1945.
98.	Mraović, Ive	1890.	1945.
99.	Mraović, Ive	1900.	1945.
100.	Mraović, Ive	1920.	1947.
101.	Mraović, Jakov	1888.	1945.
102.	Mraović, Jakov	1892.	1945.
103.	Mraović, Jakov	1899.	1942.
104.	Mraović, Joko	1919.	1945.
105.	Mraović, Joso	1924.	1945.
106.	Mraović, Jure	1921.	1944.
107.	Mraović, Jure	1924.	1945.
108.	Mraović, Kate	1896.	1945.

RB	Prezime i ime	Rođen	Poginuo
109.	Mraović, Kate	1929.	1945.
110.	Mraović, Matija	1923.	1942.
111.	Mraović, Mića	1922.	1942.
112.	Mraović, Mile	1926.	1945.
113.	Mraović, Nikola	1911.	1942.
114.	Mraović, Nikola	1919.	1945.
115.	Mraović, Nikola	1926.	1945.
116.	Mraović, Petar	1922.	1945.
117.	Mraović, Stipe	1909.	1943.
118.	Mudrovčić, Franjo	1910.	1945.
119.	Mudrovčić, Joso	1926.	1945.
120.	Mudrovčić, Marija	1904.	1943.
121.	Mudrovčić, Zvonko	1930.	1943.
122.	Sabljak, Ivo	1920.	1945.
123.	Skender, Ivo	1920.	1944.
124.	Skender, Joso	1925.	1945.
125.	Skender, Markić	1875.	1942.
126.	Skender, Marko	1921.	1945.
127.	Skender, Mile	1890.	1943.
128.	Šimunić, ?	?	1945.
129.	Šimunić, Ante	1921.	1945.
130.	Šimunić, Danica	1929.	1943.
131.	Šimunić, Ivan	1892.	1942.
132.	Šimunić, Ivan	1920.	1945.
133.	Šimunić, Ivan	1932.	1944.
134.	Šimunić, Ivo	1920.	1945.
135.	Šimunić, Marica	1924.	1945.
136.	Šimunić, Marija	1937.	1943.
137.	Šimunić, Marko	1917.	1945.
138.	Šimunić, Marko	1920.	1945.
139.	Šimunić, Marko	1922.	1944.
140.	Šimunić, Mile	?	1945.
141.	Šimunić, Mile	1920.	1943.
142.	Šimunić, Nikola	?	1945.
143.	Šimunić, Stanko	1922.	1945.
144.	Valentić, Anka	1930.	1944.
145.	Valentić, Dane	1921.	1945.
146.	Valentić, Ivan	1924.	1942.
147.	Valentić, Joso	1900.	1943.
148.	Valentić, Jure	1919.	1944.
149.	Valentić, Jure	1921.	1943.
150.	Valentić, Marko	1915.	1945.
151.	Valentić, Mićo	1922.	1945.
152.	Valentić, Stipe	1925.	1945.
153.	Vidaković, Luka	1895.	1945.
154.	Vlaićić, Ivan	1884.	1943.
155.	Vlaićić, Milan	1920.	1945.
156.	Živković, Ivan	1921.	1945.
157.	Živković, Ivo	1920.	1942.
158.	Živković, Jandre	1925.	1945.
159.	Živković, Joso	1911.	1944.
160.	Živković, Joso	1924.	1945.
161.	Živković, Mićo	1925.	1945.
162.	Živković, Nikola	1923.	1945.

opravdati, najblaže rečeno, sramotni postupci predsjednika države Josipovića, predsjednika vlade Milanovića, cijele vlade i Hrvatskog sabora. Ne, ne mogu! Svojom politikom opravdavanja zločin-

stva Titovih antifašista igraju se sa strpljenjem naroda. Lažima, podmetanjima i krivotvorinama ne će spriječiti da istina izdiže na vidjelo. Njihova je dužnost okupljati narod, poticati osjećaj zajedniš-

tva i pripadnosti, a ne neprekidno izazivati prijepore i protimbe. Pametni političari stvaraju uvjete da istina bude pomiriteljica, a nezreli pritiscima dozivaju nasilje.♦

O TUĐMANU, UZ DLAKU AKADEMSKIM PODUZETNICIMA I POLITIČKIM TRGOVCIMA (II.)

(U povodu knjige Jamesa J. Sadkovicha *Tuđman: Prva politička biografija*)

Da stvar bude još konfuznija, tobožnji se *tuđmanizam* mjestimice naziva još i *suverenizmom*. Dok su jugoslavenski unitaristi svojedobno izgradili i koristili razmjerno jasan pojam *tuđmanovštine*, nitko živ ne zna niti pokušava objasniti, u čemu bi se sastojao tobožnji *tuđmanizam*, a još je manje jasno po čemu bi *tuđmanizam* bio istoznačan *suverenizmu*.

Tuđmanu se, naime, nipošto ne može poreći da je iznimno politički praktičar i pragmatik, možda i bez preanca u hrvatskoj povijesti do kraja XX. stoljeća, ali bi teško bilo pronaći ma i najmanji dokaz da je izgradio originalni, a pogotovo zaokruženiji ideološki sustav. (Štoviše, vrlo lako bi bilo dokazati da je u vrijeme Tuđmanova stupanja na kormilo hrvatske politike, i bez njegova posebnog truda i zasluge, proces nacionalnog sazrijevanja već bio okončan, ogromna većina Hrvata shvatila da neovisna države nema alternative, a nemali broj Tuđmanu predbacivao kolebljivost i neodlučnost.) Ideološki eklekticizam koji je Tuđman (uostalom neskriveno) promovirao, spajajući nespojivo (Starčevićev hrvatski nacionalizam s Radićevim jugoslavenskim reformizmom) i izmišljajući nepostojeće (tobožnu hrvatsku ljevicu koja nikad nije bila ništa doli integralni i nerazdvojivi dio jugoslavenskoga komunističkog pokreta), na praktičnoj se razini pokazao iznimno pragmatičnim rješenjem, no nikad ne treba smetnuti s uma da bi njegova sudbina (dakle, i njegova politička upotrebljivost i djelotvornost) vjerojatno bila bitno drugačija da nije bilo presudnoga kohezivnog elementa što su mu ga nehotice davali primitivni i brutalni hrvatomrsci poput Blagoja Adžića, Vojislava Šešelja, Milana Paroškoga i sl.

Nepristranija bi raščlamba lako pokazala da je na skoro jednoglasni hrvatski otpor velikosrpstvu (otvorenomu i onomu što je nastupao pod *firmom* novog jugoslavensta) više utjecala agresivna retorika iz Beograda, teroriziranje megalomanskim TV-serijama poput one o *Dva veka Vuka*, napadajući na ustavni naziv službenog jezika u SR Hrvatskoj, primitivizam tzv. jogurt-revolucije i sirovost kojekakvih lunatika što su diljem ondašnje Jugoslavije organizirali procesije s *moštima kneza Lazara*, natječeći se u prljavštini, pijančevanju i

Piše:

Tomislav JONJIĆ

mržnji, negoli neka smisljena i organizirana ideološko-politička i kulturna protuofenziva iz sad već Tuđmanova Zagreba. Drugim riječima, u ideološko-političkom smislu Tuđman ne samo da nije začetnik ideje hrvatske državne neovisnosti, nego ga kao političara u bitnome ne obilježava čak ni promicanje te ideje; on je tek posljedica odnosno zakašnjeli izdanak misli koju je desetljećima, pa i stoljećima hranila *sanguis martyrum*, krv imenovanih i neminovanih, znanih i neznanih apostola i mu-

se rado ogrijali na vatri za koju smatraju da još gori iz Tuđmanova lika!), a da je još neozbiljnije njegov politički pragmatizam nazivati *suverenizmom*. Jer, ako ništa drugo, već danas se može s matematičkom točnošću pokazati da korijeni svih zala koja godinama potresaju hrvatski nacionalni život (ako neka od njih možda i nisu zametnuta u doba Tuđmanova autoritativnog upravljanja Hrvatskom!), u Tuđmanovo vrijeme nisu iščupana, nego su ili tada prokljala, ili su starijeg podrijetla ali su uglavnom neometano čekala pogodan trenutak kad će svom silinom buknuti i ponovno se, poput korova, raširiti u svakom segmentu narodnoga bića.

Tuđman početkom 60-tih godina

čenika, i kojog je on, spretnim i sretnim spletom okolnosti, stao na čelo i doveo do njezina praktičnog oživotvoreњa.

Danas je posve jasno da za Tuđmanov izbor trebamo biti zahvalni ne samo *manolićevskim* manipulacijama u ljeto 1989., nego i Providnosti: godine koje su uslijedile pokazale su kako su Tuđmanovi ondašnji suparnici bili nedorasli izazovima vremena i nesposobni odgovoriti autentičnim težnjama svog naroda. No, to ne potire ocjenu da je neozbiljno Tuđmana nazivati Ocem Domovine i kao recept za opstanak i napredak hrvatske države nuditi *tuđmanizam*, kao što čine njegovi vjernici (i oni koji to nisu, ali bi

Jednako su tako i ilustracije našega danas ograničena suvereniteta – od ustavnog zakona o suradnji s međunarodnim kaznenim sudovima do ropskog odnosa prema Bruxellesu – začeti u vrijeme kad je Tuđman imao takav autoritet da se nesmetano mogao odlučiti i na nepopularne, ali i na hrabre i opasne poteze. Primjer s nazivom hrvatske monete to jasno pokazuje: tamo gdje je bilo političke volje i odlučnosti, moglo se (1994., dok je još trećina Hrvatske okupirana!) provesti i ono što je bilo zazorno ne samo neupućenoj inozemnoj, nego i dijelu vrlo dobro upućene, ali zlonamjerne domaće javnosti. Vrlo brzo su se na kunu naviknuli i oni koji su nakon 30.

travnja 1994. neko vrijeme cijene isticali u – lipama. Dade se onda zamisliti s kakvim se kreditom Tuđman mogao nakon *Oluje* uhvatiti ukoštač i s komunističkim ostacima i s pritajenim zagovornicima uskrnsnuća jugoslavenske himere.

Ustavna zabrana balkanskih integracija i zadnje riječi koje je, prema više neposrednih svjedoka, prvi hrvatski predsjednik izgovorio («Samo nikad više u Jugoslaviju!»), jasno pokazuju da je on bio itekako svjestan te opasnosti. No, upravo je nedostatak jasne ideološke potke njegove vladavine limitirao Tuđmana i one mogućavao radikalni obračun s jugoslavensvom u svim njegovim oblicima te stvaranje doista nove, ne tek oslobođene, već doista slobodne i doista suverene Hrvatske, *hrvatske Hrvatske*, kako bi se izrazio jedan hrvatski politički borac, književnik i emigrant. Jer, ma koliko precizno lučili komunizam od jugoslavensvra, povijest nas nedvoumno uči: nije se moglo onda niti se može danas obračunati s jugoslavensvom, ako se – bez obzira na pobude – hoće tvrditi da su se komunisti

laznim putem legitimira i iznova omogućuje!

A dok Hudelistov pamflet plošno i površno čak i takvoga Tuđmana svrstava među šovinističke mračnjake, usput sustavno kompromitirajući sve temelje na kojima je nastala suvremena hrvatska država, imala je ta *kupusara* i jednu pozitivnu posljedicu: ona je ubrzala, a možda i potaknula nastanak jedne sasvim drugačije knjige o Tuđmanu, one iz pera američkog povjesničara hrvatskog podrijetla Jamesa J. Sadkovicha (*Tuđman : Prva politička biografija*, Večernji posebni proizvodi, Zagreb, 2010.). Sadkovich se već okušao u hrvatskim temama: uz niz članaka u periodici, objavio je iznimno vrijednu doktorsku disertaciju pod naslovom *Italian Support for Croatian Separatism 1927-1937* (Garland Publishing Inc., London-New York, 1987.) što je nedavno prevedena i na hrvatski te objavljena pod naslovom *Italija i ustaše 1927.-1937.* (Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2010.) No, više se bavio talijanskom poviješću XX. stoljeća

već piše duhovito, s mjestimičnim ljupkim digresijama i doskočicama, jetkim primjedbama i jezgrovitim aforizmima koji ponkad naizgled nemaju neposredne veze s predmetom istraživanja, ali zapravo vrlo plastično dočaravaju atmosferu u kojoj su djelovali likovi iz njegove knjige, kao i atmosferu u kojoj je sama knjiga nastajala. Pritom ne bježi ni od političkih provokacija, pa ni ovdje – kao ni u studiji o talijanskoj potpori hrvatskom separatizmu – njegov predgovor nije puki tehnički pripadak knjige i mjesto zahvale suradnicima, nego integralni dio studije bez koga su teško razumljivi i njegove interpretacije i njegovi zaključci.

Tako on u predgovoru ističe kako je u svojoj znanstvenoj karijeri pokazivao nepovjerenje prema «literaturi političke emigracije» i sustavno izbjegavao zauzeti «gledišta koja bi se pogrešno mogla protumačiti kao 'ustaška'». No, i prije nego što je došao do zaključka da su gledišta hrvatske političke emigracije redovito bliže činjenicama od kanoniziranih istina službene historiografije, shvatio je da mu već objavljivanje dokumenata i znanstvenih zaključaka (umjesto službenih partijskih priopćenja i povijesti) zatvara vrata američkih akademskih krugova. Tamo lovori, honorari i stipendije čekaju one što kompiliraju službena priopćenja, na politički korektan način presipaju iz praznoga u šuplje ili jednostavno površno čitaju fragmentarnu dokumentaciju (u čemu, navodi Sadkovich, ni izbliza ne zaoštaju ni tzv. općeprihvaćeni autoriteti poput Stepinčeve biografkinje Stelle Alexander ili već *klasičnoga* Jose Tomaševicha). A s vremenom je Sadkovich naučio još nešto: da je u društvu u kome su navodno svi jednaki i u kome nema diskriminacije, više nego «problematično» i samo njegovo nacionalno podrijetlo. Zato poodavno nema nikakve dvojbe oko sljedećega: «Ono što je sigurno jest da me kritiziraju oni koji, čini se, žude za nestalom jugoslavenskom državom ili koji novu hrvatsku državu smatraju štetnom».

Osjećajući prijezir prema «akademskoj politici i akademskim poduzetnicima koji su proučavanje povijesti podredili osiguranju naklonosti uprava i udvaranju onima koji imaju novac», Sadkovich se odlučio na pisanje biografije prvoga hrvatskog predsjednika, o kome je dodat «u najboljem slučaju» imao – loše mišljenje.

Kako to često biva, izvorni su dokumenti Tuđmana prikazivali drugačijim od slike koja je stvorena na propagandi i gla-

U Pragu 1963. godine, kao direktor IHRPH

hrvatskog podrijetla kroz povijest nadahnjivali ljubavlju prema Hrvatskoj, i ako se hoće prešutjeti da su upravo oni svjesno i voljno potpomogli obnovu Jugoslavije, ne ograničavajući se na legitimnu borbu protiv autoritarnoga i prosovinskog ustaškog režima, nego boreći se protiv samostalne hrvatske države kao takve.

To amnestiranje nacionalne izdaje nije ništa nego otrovna kontrabanda, kvasac kojim se zločudno jugoslavenstvo zaobi-

negoli hrvatskom, jer tješnjih veza s domovinom svojih predaka ipak nije imao, pa je – kako kaže u predgovoru – «ponešto smeten» kad ga ljudi «obavijeste da je hrvatski nationalist».

Sadkovicheva je knjiga pisana drugačije nego što se obično u Europi pišu historiografske studije, u kojima je sve što nije izraženo suhoparnim, birokratskim jezikom, dvojbene znanstvenosti. U američkoj maniri, Sadkovich ne robuje citiraju izvora (što ne znači da ih ne poštuje, naprotiv!),

sinama što su u međuvremenu postali *službenom istinom*. Sadkovich navodi kako je kao suradnik obrane proučio mnoge dokumente što su objelodanjeni u postupku protiv Darija Kordića koji je tekao pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju u Haagu. No, vjerojatno previdom (ili možda zbog toga što postupak još teče?) ne spominje da je osim asistencije u Kordićevu obrani – po mom sudu ponajboljoj što je demonstrirana u sudnicama na haaskome Churchillpleinu – sredinom prošlog desetljeća neko vrijeme pomagao i obrani Jadranka Prlića, kojoj je na raspolažanju bila prava poplava dokumenata iz Ureda Predsjednika Republike, uključujući i znamenite «predsjedničke transkripte» što su *moro croatico*, ponekad zakonito, a većinom nezakonito (uz šutnju hrvatskoga državnog odvjetništva te aplauze ideologa i egzekutora *regionalne varijante hrvatskog europejstva*) završavali na stolu haaskoga tužiteljstva.

Sadkovicheva knjiga kroz Uvod i devet poglavlja (*Jugoslavija, 1922.-1960.; Direktor, 1961.-1964.; Pod opsadom; Iluzija reforme, 1968.-1972.; Disident, 1973.-1984.; Nacionalist, 1984.-1989.; Povjesničar; Tuđmanova Jugoslavija; Epilog*) prati Tuđmanov životni put i njegov počesto burni, iako uvijek evolutivni politički razvitak, pa već time polemizira s međusobno suprotstavljenim statičkim konstrukcijama: onom samodopadnom Tuđmanovom i njegovih apoleta s jedne, i onom njegovih progonitelja i mrzitelja, s druge strane. No, još važnije, ona pokazuje da se skoro navlas podudaraju razlozi zbog kojih je Tuđman na *demokratskom Zapadu* bio nepopularan i u doba kad za to nije davao ni najmanjeg povoda, s razlozima zbog kojih se na tome istom *demokratskom Zapadu* na Hrvate gleda kao na zasukane nacionaliste (Ernst Bloch je bez sustezanja išao korak dalje, proglašivši nas fašistima), patološke oporbenjake i nepouzdane elemente koji će se uvijek pridružiti protivnicima poredka što ga je tijekom XX. stoljeća definirala najprije *Pax Britannica*, a potom – u mjeri u kojoj razlika uopće postoji – *Pax Americana*.

Prateći kao povjesničar razvitak povjesničara Tuđmana, Sadkovich u oslikavanju konteksta toga razvjeta, iako u krupnim crtama, ipak sigurnom rukom pruža panoramu političkih previranja u Hrvatskoj i u Jugoslaviji od 1918. godine do kraja stoljeća, te s pravom zaključuje da su na izgrađivanje glavnih smjerova hrvatske politike, pa i na ideološko op-

Promocija u doktora 1966. godine

redjeljivanje nekih njezinih važnih studio-nika i aktera, više utjecali geopolitički položaj hrvatskih zemalja i odnosi europskih velesila, negoli autonomna volja Hrvata i njihovih predstavnika. A uz one što su posve pristrani, zasljepljeni i nekritični, samo potpuno neupućeni fantasti o hrvatskoj povijesti XX. stoljeća mogu suditi kao o praznoj ploči na koju je hrvatskim političarima bilo slobodno po vlastitoj volji upisivati slova i urezivati znakove. Realnost je bila i ostala posve drugačija: područje na kome živimo i odnosi velesila diktirali su naša *neprijateljstva* i naša *savezništva*, pa su se naše obvezе i naše *deržanstvo* redovito svodili na to da mi sami ne dođemo u napast svrhu zamijeniti sredstvom, da u tome zadanom i nametnutom okviru pokušamo Hrvatskoj osigurati slobodu i blagostanje, umjesto da ona bude instrumentom tuđeg blagostanja.

Iako je, ne računajući Sadkovichev obračun s klasičnom tezom o Tuđmanovu sudjelovanju u tzv. podjeli Bosne i Hercegovine, razdoblje Tuđmanove vladavine (1990.-1999.) obrađeno dosta oskudno – što je svakako ključni nedostatak knjige – Sadkovichev je Tuđman realna osoba, suočena s vlastitim zabludama i lutnjima, strahovima i odlukama. On je, prema Sadkovichu, vrlo rano, još u mlađenčkoj dobi, izabrao put koji se razlikovao od onoga što ga je slijedila većina njegovih vršnjaka: *raščistio* je s religijom, prigrlio marksizam-lenjinizam i

pridružio se Savezu komunističke omladine Jugoslavije. Bilo je to u neskladu s radićevsko-mačekovskom sredinom u kojoj je odrastao, ali ne u potpunom neskladu s političkim pogledima njegova oca koji je, po svemu sudeći, pripadao tzv. lijevim haesesovcima, onoj grupaciji unutar seljačkoga pokreta koja je koketirala s komunistima, prepostavljajući rješavanje socijalnih problema rješenju hrvatskoga nacionalnog pitanja.

Tek u kasnoj dobi, a i tada s teškoćama, ne bez zadrške i ne u potpunosti, Tuđman se počeo oslobođati svoje marksističke poputbine, ali je do smrti svoju mladost u jugoslavenskim partizanima smatrao svjetlom stranicom vlastite i nacionalne prošlosti, što očito nije bio samo čin političkog pragmatizma niti pokušaj naknadnog friziranja vlastitih pogleda, već i izraz njegova najintimnijeg uvjerenja. I u ratno doba i u poratnim godinama bio je bezuvjetno odan Komunističkoj partiji Jugoslavije: «*Čini se da ga nije zanimala Hrvatska ni seljaštvo niti da ga je uznemirivila represija koja je uslijedila nakon kraja rata. Nije javno prigovarao nastojanjima da se kolektivizira seljaštvo između 1945. i 1953., a slijedio je i partijsku liniju kad je Milovan Đilas izbačen [iz Partije] zbog kritiziranja rezima sredinom 50-ih godina*» (str. 62.).

(nastavit će se)

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XIV.)

•**21. X. 1918.** U Bad Ischlu kod cara i kralja Karla I./IV. audijencija sabornika Stranke prava Aleksandra Horvata (predsjednik stranke), Ivice Franka i Josipa Pazmana. Glaise von Horstenau u svojim zabilješkama navodi da su u audienciji bila i dva hrvatska generala: Lukas Šnarić i Mihail Mihaljević.[1] Prvi bježe tada vojni zapovjednik Zagreba (XIII. zbor), a drugi zapovjednik zagrebačkoga VI. hrvatsko-slavonskog domobranskog okružja.[2] Pridobili su vladara za trijali-zam, ali potreban je bio i pristanak naj-važnijeg čovjeka u Ugarskoj – Istvana Tisze (izraziti protivnik Hrvatske). Sljedećeg dana u Budimpešti, Tisza je priznao pravaškim izaslanicima pogrešnost cijele mađarske politike prema Hrvatima i posve pristao na hrvatske pri-jedloge. Detalji su se trebali riješiti za dan-dva, a istodobno je obećano Horvatu da će hrvatske postrojbe (50.000 vojnika) s topništвom i ratnim materijalom biti poslane na ugroženu granicu pod vod-stvom jednog hrvatski osviještenog generala.[3] Takvih nije nedostajalo, jer pored gore spomenutih imamo još Svetozara Boroevića, Pavla Puhalu, Stjepana Sarkotića, Maksimilijana Čičerića, Ivana Salisa Seewisa itd. No, prekasno su shva-

Priredio:

Mladen KALDANA

tili austrijski Nijemci i Mađari da bez Hrvata ne mogu. Monarhija je brojala svoje zadnje dane.

•**29. X. 1918.** Hrvatski sabor prekinuo je sve odnose između Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, te Kraljevine Ugarske i Carevine Austrije. Hrvatska je time proglašena *nezavisnom državom* na temelju hrvatskoga državnog prava. Važno je napomenuti da pritom Habsburgovci nisu detronizirani, što će uraditi Hrvatski državni sabor 1942. Na temelju narodnog načela i narodnog jedinstva Hrvatska, s ostalim južnoslavenskim zemljama bivše Monarhije, stvara *Državu Slovenaca, Hrvata i Srba* (koju treba razlikovati od Kraljevstva/Kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca) – kojoj je na čelu Na-rodno vijeće (NV), a prijestolnica Zagreb. Frankovci nisu bili pozvani u NV, iako je saborski Klub Stranke prava imao 12 zas-tupnika. Zanimljivo je da su bivši zagri-ženi pravaši – Mate Drinković, Nikola Winterhalter i Budislav Grga Angjelino-vić – preuzeli organe Države SHS za-

dužene za obrambeno-sigurnosno-pro-midžbene poslove. S obzirom na to da je stvaranje Države SHS predstavljalo svojevrsno (nepotpuno) ispunjenje pravaš-kog programa u državnopravnom, etničkom i teritorijalnom pogledu, kao i zbog *snažnih pritisaka i prijetnji po fizičku sigurnost*, saborski Klub Stranke prava (Vladimir Prebeg) istodobno je objavio da će predložiti stranačkom vijeću raspust stranke.[4]

•**12. XI. 1918.** Na poziv milinovaca Ivana Peršića i Kerubina Šegvića sastao se dio hrvatskih intelektualaca. Razlog bi-jaše bojazan da se prebrzo odustalo od hrvatske države. Od poznatijih osoba bili su još: Vjekoslav Klaić, Ivica Lorković, Dragutin pl. Hrvoj, Svetozar Rittig, Blaž Jurišić i Rudolf Horvat. Taj svojevrsni „Hrvatski odbor“ sastao se još nekoliko puta, pa su se pridružili i Stjepan Radić, Bare Poparić, Josip Predavec, Vladko Maček, Ivan Pernar, Stjepan Zimmerman itd.[5] Sastanci su jasno pokazali da i va-žan dio milinovačkih pravaša nije htio ju-riti u južnoslavensku državu, odnosno htio je imati zajamčenu hrvatsku državnost. Nažalost, vodeći milinovci poput zubara Ante Pavelića izgubili su i zadnju trunku pravaštva.

Zagrebačke demonstracije 5. prosinca 1918.

Mirogojski grobovi prosinačkih žrtava

•28. XI. 1918. Na Vijeću Stranke prava (frankovci) odlučeno je da se ipak stranka ne raspusti, što je predložio frankovački saborski klub prije mjesec dana. Prema zaključku Vijeća Stranke prava, razlog neraspuštanja stranke jest djelovanje Narodnog vijeća koje je napustilo ideal nezavisne Hrvatske i srljalo u novu monarhiju, kao i talijanska provala u hrvatske krajeve što je ugrozilo ujedinjenje hrvatskih zemalja. Proširen je i Poslovni odbor stranke, kako bi se *preradio pravaški program* u cilju izgradnje *hrvatske republikanske države* u „federativnom savezu država Slovenaca, Hrvata i Srba“. Taj (kon)federalizam frankovaca predstavlja privremenu taktiku zbog tada raširenog jugoslavenstva među Hrvatima. Već je u ožujku 1919. (novi pravaški program) samo spomenuta mogućnost saveza ili sporazuma s drugim (nedefiniranim) narodima i državama, bez diranja u hrvatsku državnost.[6]

•4. XII. 1918. Zabranjeno je daljnje izlaženje frankovačke *Hrvatske* (glavno glasilo Stranke prava) zbog njihova žestokog protivljenja nelegitimnom aktu ujedinjenja, pri čemu su jasno dali do znanja da stranka „ostaje i danas kod svoje odlike za ujedinjenje svih hrvatskih zemalja u republikansku državu u federalivnom savezu slobodnih nezavisnih suverenih država Slovenaca, Hrvata i Srba“. Taj (kon)federalizam frankovaca, koji je počeo krajem studenog, predstavlja privremenu taktiku zbog tada raširenog jugoslavenstva među Hrvatima i pritska represivnih organa. Već je u ožujku 1919. (novi pravaški program) samo spomenuta mogućnost saveza ili sporazuma s drugim, nedefiniranim, narodima i državama, bez diranja u hrvatsku državnost.[7]

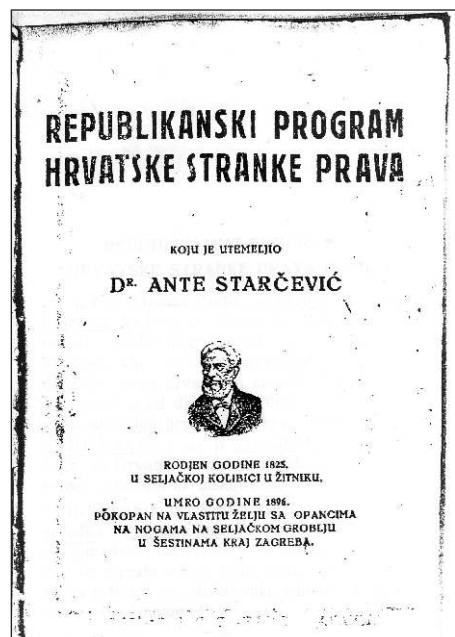
•5. XII. 1918. Na Trgu bana Josipa Jelačića došlo je do krvoprolaća – *Prosinačke žrtve*. Vojnici 25. domobranske i 53. pješačke pukovnije demonstrirali su za republiku. Strojničku vatru otvorila je na njih Narodna straža po zapovijedi Grge B. Angjelinovića (kao student žestok frankovac) povjerenika za javni red i sigurnost u Zagrebu. Narodna straža bila je svojevrsna stranačka vojska (milicija) Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba. Zagrebačku Narodnu stražu činili su dragovoljci iz Hrvatskog te Srpskog sokolskog društva, Akademска garda i mornarički odred mornarice Narodne vojske Slovenaca, Hrvata i Srba. U obraćunu je na hrvatskoj strani poginulo 15 vojnika i oko 20 je ranjeno, a na neprijateljskoj 2 sokola i možda 1 srpski vojnik te 8 ranjenih. Vjerojatno brojka poginulih hrvatskih vojnika nije potpuna, ali je malo vjerojatno da ćemo ikada znati točne podatke. Nakon krvoprolaća pojačava se progon i uhićivanja frankovaca.[8]

•8. XII. 1918. Umro je u Sarajevu pravaš i vrhbosanski nadbiskup Josip STADLER. Rođen je 28. siječnja 1843. u Slavonskom Brodu. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

•27. II. 1919. Poslovni odbor Stranke prava poslao je službeni prosvjed predsjedništvu Privremenog narodnog predstavništva (PNP) – u prosvjedu PNP nazičavaju državnim vijećem – koje je trebalo početi zasjedati 01. ožujka. Frankovci nisu bili pozvani u PNP iako je saborski Klub Stranke prava imao 12 zastupnika, što je bilo deklarativno nepoštivanje volje hrvatskih birača. Prosvjed je preveden na francuski i engleski jezik te poslan Mirovnoj konferenciji u Parizu. Svetozar Pričević, ministar unutarnjih poslova, na-

edio je uhićenje Vladimira Prebega (predsjednik Stranke prava, od 1. ožujka HSP) i Josipa Pazmana, oboje saborski zastupnici, kao potpisnike prosvjeda.[9]

•1. III. 1919. U Zagrebu je donesen *Republikanski program Hrvatske Stranke Prava* koji su potpisali predsjednik Vladimir Prebeg i tajnik Ante Pavelić (odvjetnik). Hrvatska pučka seljačka stranka (HPSS) postala je republikanska (HRSS) tek 8. prosinca 1920. Pravaški program je državotvoran, nacionalan, demokratski, gospodarski, radnički, socijalan i regionalan. Podijeljen je na A) „Državno-pravno ustavni dio“ i B) „Gospodarsko-socijalni dio“. Gospodarsko-socijalni program je u biti preuzet iz programa kratkotrajne *Hrvatske kršćansko-socijalne stranke prava* (HKSSP), nastale u studenom 1906. od domovinaškog/kršćansko-soci-

Republikanski program
Hrvatske stranke prava

jalnog radništva. U njemu, među ostalim, stoji: **I.** da će HSP raditi i dalje svim zakonitim sredstvima da se hrvatske zemlje (Hrvatska, Slavonija, Dalmacija s otocima, Rijeka s kotarom, Međimurje, Prekmurje,[10] Bosna, Hercegovina i Istra s otocima) ujedine u nezavisnu hrvatsku državu {A} 1. a); **II.** ako Slovenci žele u hrvatsku državu to će stranka oduševljeno podupirati {A} 1. b); **III.** decentralizacija i regionalna samouprava za pojedine hrvatske zemlje važna je za razvoj hrvatske države {A} 2. a); **IV.** na čelu države bit će predsjednik republike koji nosi banski naslov {A} 2. b}); **V.** država će štititi malo i srednje poduzetništvo pred

velikim kapitalističkim navalama {B} 2.}; **VII.** HSP će podupirati „da se po naravi kapitalistička i za podržavljenje sposobna poduzeća socijaliziraju (podržave), te se tako u jednu ruku golemi prihodi sačuvaju državi, a u drugu ruku omogući zdrava socijalna politika“ {B} 3.}; **VII.** radno vrijeme bit će najviše osam sati {B} 4.}; **VIII.** radnici će razmjerno sudjelovati u podjeli dobiti poduzeća {B} 4.}; **IX.** podupirat će se ženski pokreta za jednakost kao i izjednačavanje plaća žena i muškaraca koji obavljaju isti posao {B} 5.}.[11] Istog dana u Beogradu se sastalo Privremeno narodno predstavništvo (PNP), u kojem su Hrvatsku predstavljali samo milinovci (18), naprednjaci (4) i koalirci. *Frankovci nisu bili pozvani u PNP* iako je saborski Klub Stranke prava imao 12 zastupnika, zbog čega će uložiti službeni prosvjed u Beogradu krajem veljače. Zbog nepoštivanja volje hrvatskog naroda od strane novih vlasti, HPSS nije htio poslati svoja dva predstavnika u PNP.[12]

•14. III. 1919. HSP je uputio memorandum Mirovnoj konferenciji u Parizu. U pitanju je prevedeni prosvjed od 27. veljače. Memorandumom se navodno traži i istražna komisija velesila koja će ispitati raspoloženje u hrvatskim zemljama po pitanju srpsko-hrvatskog ujedinjenja, no o tome nema riječi u „originalu“ (prosvjedu).[13]

(nastavit će se)

Bilješke:

- [1] Vasa KAZIMIROVIĆ, *NDH u svetu nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza fon Horstenau 1941 – 1944*, Beograd 1987., 56.-57.
- [2] O dvama generala vidi ukratko u *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950 Online-Edition*: P. BROUCEK – A. SCIMIDT-BRENTANO, „Lukas Šnjarić“ (http://www.biographien.ac.at/oeb1_12/384.pdf, 16.04.2012.); R. EGGER, „Michael Mihaljević“ (http://www.biographien.ac.at/oeb1_6/276.pdf, 16.04.2012.).
- [3] Z. MATIJEVIĆ, „Stranka prava (frankovi) u doba vladavine Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba (listopad – prosinac 1918.)“, ČSP, 40/2008., br. 3, 1109.-1110.; J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 2., 78.-79.
- [4] J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 2., 81.-102.; S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 317.; Z. MATIJEVIĆ, „Stranka prava (frankovi) u doba vladavine Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba (listopad – prosinac 1918.)“, ČSP, 40/2008., br. 3, 1110.-1115.; A. PAVELIĆ, *Doživljaji*, 434.

- [5] R. HORVAT, *Hrvatska na mučilištu*, 24.-25.
- [6] Isto, 26.-27., 68.-69.; „Vieće Stranke Prava“, *Hrvatska*, br. 2204 (29.XI.1918.), 1.
- [7] Z. MATIJEVIĆ, „Stranka prava (frankovi) u doba vladavine Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba (listopad – prosinac 1918.)“, ČSP, 40/2008., br. 3, 1116.; „Hrvatski narode“, *Hrvatska*, br. 2207 (03.XII.1918.), 1.
- [8] R. HORVAT, *Hrvatska na mučilištu*, 51.-57.; Mislav GABELICA, „Žrtve sukoba na Jelačićevom trgu 5. prosinca 1918.“, ČSP, 37/2005., br. 2, 467.-477.
- [9] R. HORVAT, *Hrvatska na mučilištu*, 71.-77.
- [10] Prekomurje je područje naseljeno Slovencima i Mađarima, s neznatnom hrvatskom manjinom. U pravaškim tekstovima, do ovog Programa, nisam nikada naišao na decidirano spominjanje Prekomurja u „hrvatskom smislu“. Na pitanje zašto je baš tada (1919.) zatraženo Prekomurje, dva razloga se ističu. Kao prvo, Hrvatska bi preko Prekomurja imala izravnu granicu s Austrijom, gdje se već nalaze začetci frankovačke emigracije; a kao drugo, Hrvatska bi imala neposredni kontakt s gradiščanskim, tada zapadnougarskim, Hrvatima. Inače, u to vrijeme odlučivalo se o slobodnini područja danas znanog kao Gradišće (*Burggenland*), koje je do tada bilo dio Ugarske, ali je većinsko austronjemačko stanovništvo po raspadu Austro-Ugarske htjelo biti dijelom Austrije, do čega je većim dijelom i došlo 1921. Nadalje, unutar Masarykova kruga postojao je, još prije Prvoga svjetskog rata, „češko-hrvatski projekt (ideja)“ uspostave granice („Koridor“) između buduće Čehoslovačke i Jugoslavije preko Gradišča. Tamošnji Hrvati su jasno rekli „ne“ tim nakanama. Jedan od aktivnih podupiratelja „Koridora“ bijaše Stjepan Radić, koji u tom kontekstu spominje Prekomurje kao dio Hrvatske. Srpski vladajući krugovi bili su posve nezainteresirani za tu ideju (Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN, „Pitanje takozvanog Gradiščanskog koridora – hrvatsko gledište“, RZHP, sv. 25/1992., 76.-84.).
- [11] Republikanski program Hrvatske Stranke Prava, s. l. a. (Zagreb 1919.), 3.-11. Vidi program HKSSP-a u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 520.-526.
- [12] J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 2., 158.-176.
- [13] Isto, 180.; Bogdan KRIZMAN, *Korespondencija Stjepana Radića. Svezak 2. 1919.-1928*, Zagreb 1973., 35.; R. HORVAT, *Hrvatska na mučilištu*, 71.-77.; Mladen COLIĆ, *Takozvana Nezavisna Država Hrvatska 1941.*, Beograd 1973., 22.-23.; Bosiljka JANJATOVIĆ, *Politički teror u Hrvatskoj 1918.-1935.*, Zagreb 2002., 135.-136. Mladen Colić smatra da je memorandum djelo frankovačkih emigranata.*

Izborna skupština Podružnice Hrvatskog društva političkih zatvorenika Šibensko-kninske županije održana je 17. ožujka 2012. u dvorani crkve sv. Ante u Šibeniku. Nakon intoniranja hrvatske himne, predsjednik podružnice **Dane Knežević** otvorio je izbornu skupštinu i pozdravio nazočne, posebno goste: predsjednika HDPZ Alfreda Obračića, predsjednika zagrebačke podružnice i dopredsjednika HDPZ **Marka Grubišića**.

Nakon minute šutnje u čast svim žrtvama palima za nezavisnu i slobodnu Hrvatsku, umrlim članovima HDPZ-a te prvom predsjedniku Republike Hrvatske dr. Franji Tuđmanu, utvrđen je dnevni red skupštine, kao i Poslovnik o radu, te su izabrana radna tijela. Potom je predsjednik podružnice pročitao izvješće o radu. Napomenuo je kako su od 2008. na svim godišnjim skupštinama bila podnjeta i prihvaćena godišnja izvješća o radu, pa se sadašnje sažeto izvješće odnosi na četverogodišnje razdoblje. To je razdoblje rješavanja velikih problema, od osiguranja uredskih prostorija, preko raščišćavanja financijskih nepričika do stabiliziranja pojedinačne poidružnice koja je jedno vrijeme bila u rasulu.

Statistički podatci govore da je 31. prosinca 2011. podružnica imala 90 članova, od toga 65 muškaraca i 25 žena. Prosječna starost muškaraca iznosi 73,5 a žena 77 godina. Tijekom izvještajnog razdoblja primljeno je deset članova, za trojicu je formalno uređeno članstvo, a jednom članu (J. B.) je u rujnu prošle godine odlukom Upravnog odbora prestalo članstvo u HDPZ-u. Međutim, valja kazati da točan broj naših članova ne znamo, jer je znatan broj članova umro, promijenio adresu ili se zbog starosti, nemoći i bolesti potpuno pasivizirao. Zbog toga smo u minuloj godini i zatražili od HZMO-a da nam dostavi podatke o broj bivših političkih zatvorenika i njihovoj prosječnoj mirovini, a za našu županiju - popis bivših političkih zatvorenika, kao i članova njihovih obitelji koji su ostvarili pravo na obiteljsku mirovinu, po gradovima i općinama, s adresom i podatkom o prosječnoj mirovini. Ukrzo smo dobili obavijest da možemo dobiti tražene podatke, ali da to košta 5.400,00 kuna!

U nastavku izvješća, predsjednik je naveo kako su se godišnje sjednice održavale redovito, što znači da je članstvo obaviješteno o radu, prihodima i rashodima, programu rada i sl. Upravni odbor Podružnice održao je tijekom izvještajnog razdoblja šesnaest redovitih sjednica.

Od glavnih aktivnosti podružnice treba istaknuti sljedeće: godine 2008. dosta vremena i truda uložilo se u utvrđivanje financijsko-materijalnog stanja od 2002. do 29. veljače 2008. Sve smo učinili da se financijske nejasnoće riješe unutar podružnice, ali kako u tome nismo uspjeli, bilo je nužno obratiti se sudu, pa je Općinski sud u Šibeniku pravomoćno proglašio krivim J. B.-a, jer

IZBORNA SKUPŠTINA PODRUŽNICE HDPZ ŠIBENSKO-KNINSKE ŽUPANIJE

od 15. prosinca 2004. do 18. ožujka 2008. u svojstvu tajnika i ovlaštene osobe za zastupanje HDPZ, Podružnica Šibensko-kninske županije, protivno zakonskim odredbama nije vodio poslovne knjige koje je po zakonu bio obvezan voditi, pa je time počinio kazneno djelo iz čl. 287. Kaznenog zakona. Podružnica je s imovinsko-pravnim zahtjevom upućena u parnicu.

U pogledu uredskih prostorija, grad Šibenik nam je dao na korištenje jednu prostoriju od 11 m² na pet godina te nas je oslobođio plaćanja zakupnine. Iste godine smo organizirali hodočašće na Bleiburg za 48 osoba, te sudjelovali u obilježavanju Dana hrvatskih političkih uznika na otoku Krku.

U godini 2009. organizirali smo u Šibeniku, prvi u Dalmaciji, obilježavanje Dana hrvatskih političkih uznika, u čemu je sudjelovalo više od 400 osoba. Sedmica članova podružnice posjetili su KPD Stara Gradiška na dan Sv. Mihovila 29. rujna te su bili gosti svečane sjednice Općinskog vijeća. Nije se zaboravilo hodočašće na Bleiburg. Iduće, 2010. godine članovi su darovali 1.450,00 i Podružnica 550,00 kuna za zvona sv. Mihovila u Staroj Gradiški, koje smo na preporuku Vijeća HDPZ prenamijenili za postavljanje kamenih blokova u sklopu Crkve hrvatskih mučenika na Udbini i za spomenik na Golom otoku i Svetom Grguru. U našoj organizaciji sudjelovalo je 13 osoba u obilježavanju Dana hrvatskih političkih uznika u Cetingradu. Također su u našoj organizaciji sudjelovala sedmorica naših članova i dvojica simpatizera u obilježavanju 65. obljetnice križnog puta 6. lipnja u Maclju, te su pohodili Bleiburg.

Tijekom godine 2011. organizirali smo među prvima u Hrvatskoj (podružnice Đakova, Dubrovnika i Šibenika) obilježavanje Europskog dana sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritarnih režima - 23. kolovoza. Osam naših članova je sudjelovalo u obilježavanju Dana hrvatskih političkih uznika u Slunju, a sedam članova i dva simpatizera u hodočašću na Jazovku, 22. lipnja. Nismo zaboravili hodočašća u Bleiburg i Škabrnju. Uza sve to, kao i svake godine, pohodili smo na obljetnicu smrti prvog predsjednika Hrvatske njegov grob u Zagrebu.

Izrađen je upitnik za članove podružnice za prikupljanje podataka za izradu analize o socijalnom stanju članova, koji smo dostavili članovima uz poziv za Izbornu skupštinu. Upitnikom želimo postići i dvosmjernu komunikaciju. Također smo, u okviru mogućnosti, posjećivali bolesne i nepokretne članove, davali novčanu pripomoć obitelji za pogreb članova i polagali vijence.

Kao što je spomenuto, na redovnim gođišnjim skupštinama podružnice prihvata-

jedan od razloga da je podružnica pozitivno poslovala. Tiskani mediji slabo prate rad podružnice, ali zato Televiziji Šibenik treba zahvaliti što to čini.

U svome pozdravnom govoru, predsjednik HDPZ-a Alfred Obranić pohvalio je rad podružnice, a Marko Grubišić, predsjednik zagrebačke podružnice i dopredsjednik HDPZ, izložio je svoje poglede na stanje u Hrvatskoj i spomenuo kako postoji nada da se i disidentska skupina političkih uznika vrati u okrilje HDPZ-a.

Šibenik

ćena su izvješća o prihodima i rashodima, pa zbog toga ovdje navodimo podatke samo za 2011. godinu. Podružnica je tada ostvarila ukupan prihod u iznosu od 24.060,88 kuna, rashod 15.621,96 kuna, slijedom čega je saldo 8.480,37 kuna. Tomu treba dodati da grad Šibenik duguje podružnici 3.750,00 kuna za organizaciju obilježavanja Dana hrvatskih političkih uznika - Šibenik, 30. travnja 2009., te 3.000,00 kuna za organizaciju obilježavanja Europskog dana sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritarnih režima - Šibenik, 23. kolovoza 2011., što ukupno iznosi 7.750,00 kuna, te da u zadnje dvije godine grad Šibenik iz proračuna nije podružnici dodijelio ni kune.

Međutim, Šibensko-kninska županija redovno iz proračuna sufinancira naš program, a osim toga dogovorene troškove za posebne programe pravodobno sufinancira, što je za pohvalu. Minule godine, Ante Gašperov, član Upravnog odbora, darovao je Podružnici 1.100,00 kuna, a predsjednik podružnice odričao se godišnjih novčanih nagrada za rad u ukupno iznosu od 19.400,00 kuna, pa je to

Nakon pozdravnih riječi gostiju uslijedila je kratka rasprava u kojoj su sudjelovali **Marinko Lemo, Josip Madžar, Vlade Vukas, Ivanka Đokanović, Paško Kulušić**. Sva izvješća i finansijski plan usvojeni su jednoglasno, kao i program rada s dopunom: (1) da se nastavi s inicijativom objedinjavanje bivših političkih zatvorenika u jedinstvenu udrugu, (2) da se izradi pismeno nezadovoljstvo Vladu o najavi Ministra branitelja, da bi Ured za pronalaženje, uređivanje i obilježavanje grobova komunističkih žrtava trebao potpasti pod okrilje Ministarstva branitelja, jer bi se na taj način Uredu oduzela svrha i smisao utemeljenja. Isto tako Izborna skupština bez rasprave jednoglasno prihvata predložena Pravila Podružnice – HDPZ - Šibensko-kninske županije. Za predsjednika podružnice jednoglasno je izabran Dane Knežević, a za članove Upravnog odbora izabrani su **Ivan Burazer Iličić i Ante Gašperov**. Prije domjenka je Paško Kulušić uručio Kneževiću priznanje za osobitu aktivnost i doprinos u promicanju i provedbi programa HDPZ-a. (Š. I.)

PREMINUO SUDIONIK BLEIBURGA I DUGOGODIŠNJI UZNIK JOZO BAGARIĆ „JOJA“

Opremljen sakramentima kršćanske utjehe, u Bukovici kod Tomislavgrada 30. travnja 2012., u devedesetoj godini života, preminuo je **Jozo Bagarić „Joja“**. Na vječno počivalište s vjerom u uskrsnuće novoga i boljega života, ispraćen je od obitelji, prijatelja, sumještana i poznanika. Sprovodne obrede predvodio je župnik iz Roškoga Polja fra Jozo Radoš „Đoka“, Josipov dugogodišnji prijatelj. U oproštajnoj riječi nad otvorenim grobom, fra Jozo je prikazao Jozin lik ponosnoga hrvatskoga domoljuba, branitelja, dugogodišnjega političkog uznika i patnika. Ispraćen je uz zvuke trublje s hrvatskom himnom i duhovnom šansonom „Krist jednom stade na žalu“. Pokopan je na „Bagarića groblju“ 1. svibnja 2012., točno na 51. obljetnicu izlaska iz tamnice 1961. godine.

Jozo na vojnoj izobrazbi u Gornjim Rajićima (Roždanik) kod Novske

Jozino svjedočanstvo zabilježili su **Želimir Crnogorac** i autor ovoga članka, te je objavljeno pod naslovom "Nakon Bleiburga osuda na osamnaest godina zatvora" u *Političkom zatvoreniku*, br. 170 (Zagreb, svibanj 2006.). Ovom tekstu prilažem neobjavljene fotografije i dokumente, nadajući se da će bar za koji biti mjesto u istom časopisu. (Usp. 3. str. koričca, op. ur.)

Jozo je rođen u Bukovici 2. prosinca 1922. godine u obitelji Joze i Ruže rod. Petrović. Kao devetnaestogodišnjak u or-

Piše:

Mate TADIĆ

ganizaciji „Hrvatskoga radiše“ odlazi u Slavonski Brod na rad u Stjepančevića hotelu, gdje ga je rat zatekao. Vraća se u Tomislavgrad, te je ubrzo pozivan u voj-

sku. Odlazi u Đakovo na uvježbavanje, gdje im je zapovjednik bio povratnik iz emigracije **Josip Mišlov**.

Tijekom rata Jozo je sudjelovao u mnogim borbama u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a u svibnju 1945. s rijkom vojnika i civila krenuo je u povlačenje. Dočekali su ih Englezi, razoružali i predali partizanima koji su sve časnike odmah poubjiali, a

Mate Galić iz Vira (Posušje) i Jozo Bagarić u Đakovu 1944. god.

od vojnika polovicu. Ostale su u koloni odveli do Tomislavgrada. Partizani su na konjima s automatima šarali po njima, te ih na stotine pada mrtvih - čemu je bio svjedok. S još trojicom iz Busovače iz kolone smrti bježi u Sloveniju, te dolaze do Zagrebačke gore. U Mariji Bistrici nakon agentove prijave dolazi potjera, na što se sklanjaju u šumu. Bježe pokraj rijeke Bistrice s nešto oružja. Neka im žena daje hrane, dok ih njezina kći prijavljuje partizanima koji ih zarobljavaju. Glavni im je partizan bio dobar, a njegova ih žena hranii, za što joj iz zahvalnosti daje sav novac što ga je imao. Odvode ih u Sv. Klaru u veliki partizanski logor. Tu ih se sakupilo oko tisuću, gdje ih partizani navečer pozivaju na saslušanje.

Na istrazi mu na teret stavljuju što je bio ustaša, ali te večeri bježi dok su ostale utovarili u kamione i odvezli na ubijanje. Željezničkom prugom stižu u Novsku. Dolazi u Roždanik, gdje se nalazila njegova buduća žena Marija rođ. Medvedović s kojom se vjenčao 1945. godine. Sljedeće 1946. rađa mu se sin Ante, a Dinko tek 1962., zbog dugogodišnjega robijanja u zatvorskim kazamatima. Skriva se dok su partizani svakodnevno ophodili selom kupeći ljudi. Jednom zgodom do dolaze do kuće u kojoj se nalazio, a Jozo kroz selo uspije pobjeći. Bježe iz Novske pošto se poslužio propusnicom, ženina brata Luke te dolazi do Bugojna.

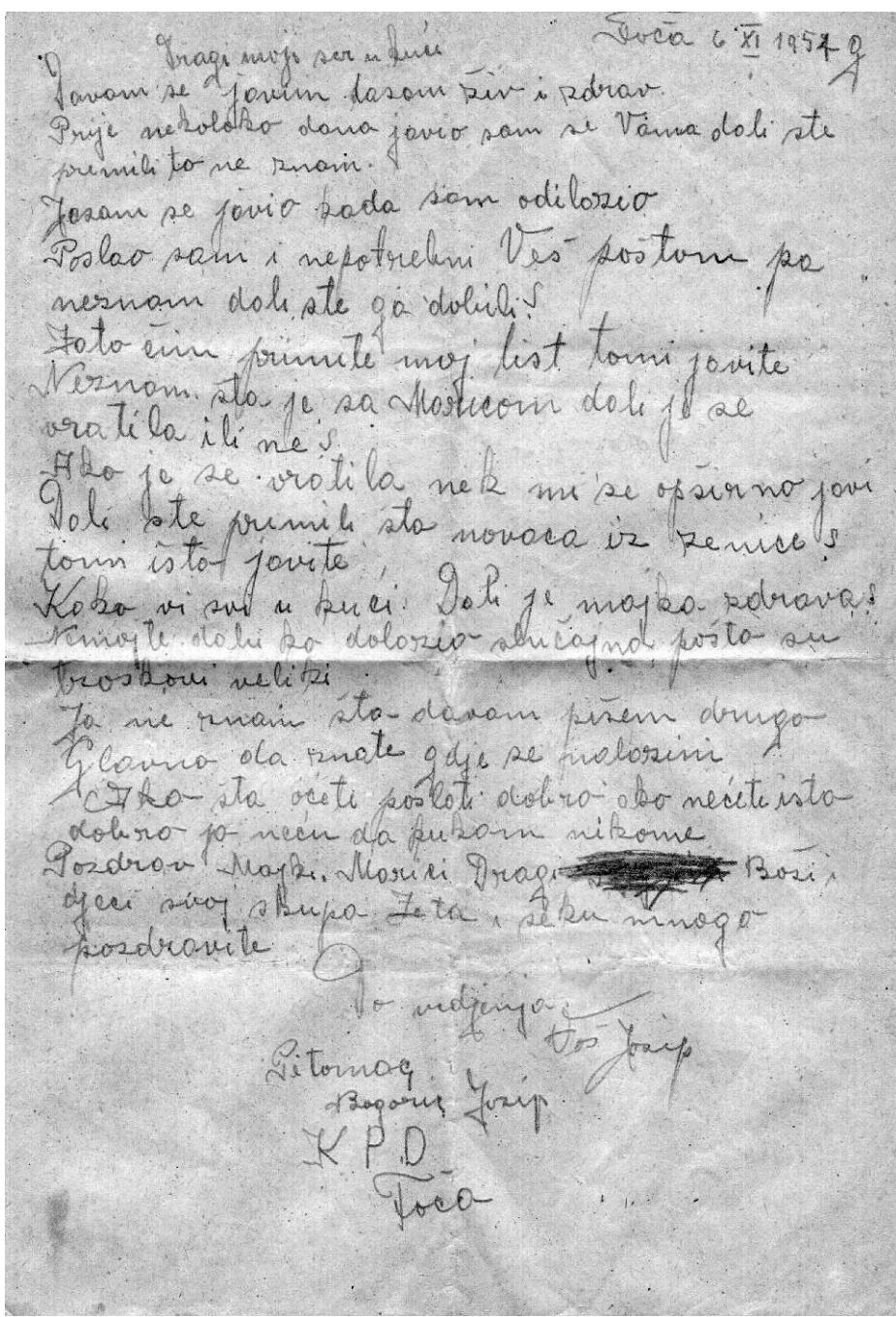
Odatle se prebacio kući u Tomislavgrad, nakon čega k njima dolazi poznati

Supruga Marija sa sinom Antonom (1946.)

partizanski zlotvor u duvanjskom kraju **Mitar Vujić**. Dolaze Tašelović i on tražeći Jozu, da idu na piće te ga napiju i ispitalju. Uočava na Tašeloviću ruski automat i pištolj, dok mu predlažu da malo odu na šetnju. Nakon izlaska iz gostonice, stigše do Kraljevića mosta na što ga šalje ispred sebe. Dolaze do Čerdića, gdje se nalazila milicija sa zapovjednikom Momčilom. Sproveden je u Duvno, dok u zatvorskoj ćeliji zatiče nekoliko „kamišara“. Navečer ga odvode u samostanski podrum fra Mije Čuića, odakle su odvodili ubijati. Posjećuje ga majka, a nakon dva dana ponovno je vraćen u zatvor. Galonju mu uzima osobni opis i šalje u Travnik. Na putu ga prate dva milicionera s rukama vezanimi na ledima. U ćeliju mu dolaze četvorica udbaša, koji ga ispituju. U zatvoru je bilo složenih fratarskih habita, kojima su se istražitelji koristili u ispitivanju. Niko Mihaljević je bio načelnik za izvršavanje kazne, dok su je Pajo i Jovo izvršavali noževima.

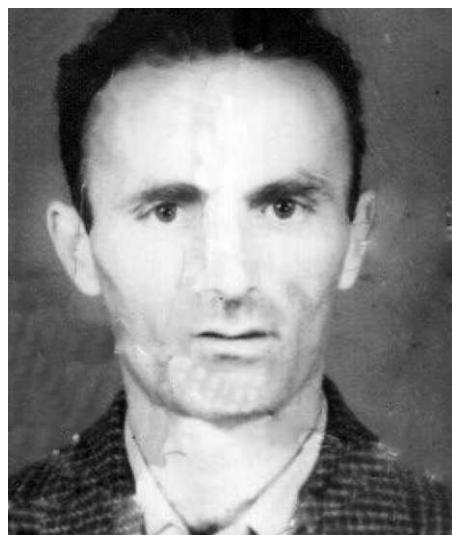
U Travniku ga osuđuje sudac pravoslavac Ilija Slavnić, dok ga je saslušaval Zorka Sučić, a branio Blašković. Na suđenju protiv Jose nije bilo nijednoga svjedoka, osim Kuvačića iz Livna, dok je njemu u prilog svjedočio Kedža od Ljubuškoga. Saslušanje bi trajalo oko sat vremena, nakon čega bi dolazio milicajac, vezao mu ruke i vodio u ćeliju. Osuđen je na kaznu strogoga zatvora u trajanju od osamnaest godina. Kasnijom Odlukom Prezidija Narodne skupštine NR BiH kaz-

na mu je smanjena na petnaest godina strogoga zatvora.

Na izdržavanje odlazi u Zenicu, gdje zatječe 7.000 zatvorenika muškaraca: generala Kuzmića, Đuru Vasilja, Pilu Ančića i drugi, a u petom odjelu 1.500 žena. Odmah je stavljen u „staklaru“ u čijem se kutu nalazila kibla, dok su svi ležali na daskama - bez prostirki i pokrivača jedan nasuprot drugoga. U staklari ostaje četiri mjeseca, nakon čega je prebačen u glavnu kuću, gdje je u jednoj sobi bilo smješteno oko 400 ljudi. Tu je po Jozinu svjedočenju, smrt bila lijepa, a život težak. Kada bi se noću ugasio svjetlo, tisuće buha, stjenica i velikih ušiju bi ih grizle dok nije došla američka «prašina». Kod sebe je imao 'Molitvenik fra Andjela Nuića', dok ga zatvorski „prosvjetitelji“ toga nisu „oslobodili“. Za jelo su im kuhali konjsku gemizu, koja je bila puna miševa. Kada bi kod jela naišli na miša, samo bi ga izbacili te dalje nastavili, jer su bili gladni. Radio je u stolariji i dobivao 20 dkg kukuruznoga kruha. Za Božić su isto tako morali raditi. S njima se u zatvoru tada nalazio i mostarsko-duvanjski biskup **dr. Petar Čule**.

Iz Zenice je 1949. prebačen u sarajevski Centralni zatvor, a potom u Foču. U Zenici je upravitelj prema Jozinim riječima bio „razbojnike“ Mićo Grubor. Kada bi netko od zatvorenika umro, iskopali bi mu jamu i u nju ga ubacili poput životinje. Za boravku u Foči pojавio se trbušni tifus od koga je umrlo mnogo ljudi. Poslije Foče prebacili su ga u Sarajevo na Grbavicu. Odatle odlazi raditi oko čišćenja i brušenja parketa u Sekretarijat unutrašnjih poslova. Tada su zaposlenici bili Ratko Bajić, Uglješa Danilović, Safet Filipović, Boško Bakota i njegova supruga. Jozo priznaje da se supruga generala Bijelića, dok je kod njega radio, prema njemu od-

Jozo Bagarić po izlasku iz KPD Zenica

nosila jako dobro, dajući mu hrane, pića i cigareta koliko je htio. Na koncu mu je kao plaću za rad dala i 4.000 dinara.

Pred kraj izdržavanja kazne, ponovno je vraćen u Foču. Zatvorski upravitelj Oljača pušta ga deset dana prije, ali se tomu suprotstavio „vaspitač“ Bodiroga. Kasnije su ga tri dana prije htjeli pustiti, na što nije pristao. Pred sâm izlazak odgovititelj Miladin Obućina mu reče, da se „poluguti, radi i drži jezik u k?ci“. Nekom zgodom u njihovu zatvorskiju ćeliju došao Čerkez Maglajlić, koji mu je nudio da bude UDB-in doušnik što Jozo energično i bez velika razmišljanja odbija. Na to mu reče da ne će kući ni dana prije isteka kazne. Na to je Jozo ponosno odvratio, kad napravi molbu da mu je ne odobre. A nikada je nije napravio!

Nekom zgodom u Foči, u doba upravitelja Mitra, udbaši su masnom bojom napisali veliku parolu: „Živio Ante Pavelić!“ Njih su ispitivali tko je napisao, na što im Jozo reče: „Ljestve je donio Vujić, a njegovi agenti pisali, da bi nas mogli

maltretirati!“ Na to mu istražitelj reče: „Kući ne ćes izići!“, te po kazni osam mjeseci odlazi u samicu. U odluci o usamljenju Sekretarijata unutrašnjih poslova iz ožujka 1954. godine kaže se da će za vrijeme usamljenja biti odvojen od drugih osuđenika pri šetnji i nastavi, a najmanje jedanput tjedno obilazit će ga upravitelj KPD-a ili njegov zamjenik, liječnik i odgojitelj. U obrazloženju se navodi se da je Jozo u KPD-u nastavio neprijateljsko djelovanje među osuđenicima, da se hvali kako je bio hrabar ustaša i da je takav ostao. Predbacuje mu se da oko sebe okuplja bivše ustaše oživljavajući svoje doživljaje, govoreći kako ga je sudio 'kozački sud' koji ništa ne zna. Tu je odredbu potpisao državni sekretar Safet Filipović.

Jozo je kaznu izdržao do zadnjega dana, te nije prihvatio ni tri posljednja dana koja su mu htjeli podariti nakon izdržanih petnaest godina. Njegov životni put i ustrajnost u zacrtanim idealima, bez pogadanja ili predavanja, zadivljujući su nam i gotovo nadlijudski. Iako su mu komunistički mučitelji nudili smanjenje zatvorske kazne i prijevremeno puštanje, Jozo se nije pokolebao, pokorio niti dao zavesti od onih koji su njemu i njegovu narodu oduzeli slobodu i ljudsko dostojanstvo. Sve to zadivljuje i ulijeva nam snagu i budi ponos, da ni najteže žrtve nisu teške i beznadne, nego vrijedne i dostoje slobode i Domovine. Ostao je nepokoren uzdignute glave, čvrstoga i okretnoga držanja cijelog života. Životne nedaće su ga još više očvrsnule i utvrdile u njegovim životnim stavovima i idealima, od koga svi možemo i trebamo učiti, napose mnogobrojni mekušci na svim razinama političke i državne vlasti i uprave. •

U SPOMEN

SLAVKO MIHIĆ

Rođen 1. prosinca 1930. u Salima (Dugi otok),
preminuo u siječnju 2012.

Presudom Okružnog suda u Splitu 1950. osuđen na 5 godina
zatvora zbog vršenja priprema za bijeg u inozemstvo,
počinjeno iz političkih motiva. Izdržao jednu godinu zatvora.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Zadar

U SPOMEN

PETAR ŽULIČEK

(1939. - 2012.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

IN THIS ISSUE

Several texts in this issue are dedicated to the Day of Croatian Political Prisoners, which is traditionally marked on 30th April, in memory of Croat aristocrats Petar Zrinski and Fran Krsto Frankapan, who were executed on that date in 1671 in Wiener Neustadt. This years' programme was organised at the Church of Croatian Martyrs in Udbina, where the Bishop of Gospic-Senj **Mile Bogović, Ph. D.** served the mass and preached the homily, whose text is published here in full.

*

We also publish in full the homily preached by the Bishop of Šibenik **Ante Ivas** in Bleiburg, an Austrian town near Slovenian border, where in May 1945 the British forces extradited several hundred thousand Croatian military and civilian refugees to the Yugoslav Army. This year's commemoration in Bleiburg was characteristic of the Croatian Parliament Presidency decision that the commemoration would no longer be held under the auspices of that highest legislative and representative body of the Republic of

Croatia. As the decision was made by the social-democrat majority, which politically and legally follows the former communist party, a large part of the Croatian public saw that decision as an ideologically motivated act which needlessly widens the gap within the society.

*

Damir Borovčak writes about the newly-published book written by **Julia Eden Bušić** titled *Živa glava (Alive)*, a literary depiction of mass rapes committed by members of the aggressor Greater-Serbian Army in 1991/92 in occupied parts of the Republic of Croatia. Serbs applied this criminal model in the aggression on Bosnia and Herzegovina even more widely and drastically.

*

Ana Popović writes about the commemoration for Croats from Central Bosnia, who were killed by the Yugoslav Army forces in 1945 near Kiseljak. **Pero Šola** and **Ivo Tubanović** report about the commemoration in Đakovo and Ruševi, where also many Croats were killed in the

name of Yugoslavia. Along with that, we have taken note of the commemoration in memory of 68 Croats killed by the Greater-Serbian aggressor in 1991 Tovarnik, a village in eastern Croatia.

*

Ivan Hajdinjak writes about his memories of the Second World War. As a boy from north-western Croatia, he joined the Croatian Home Guard educational institution in Sarajevo, the second largest town in the then Independent State of Croatia, today the capital of Bosnia and Herzegovina. Hajdinjak met many boys from all over Croatia, who lived there in harmony despite different religions, and started their military formation, which ended with the arrival of the Yugoslav Army to the town and re-establishment of Yugoslavia. Hajdinjak's text is an homage to his teacher in Sesvete Ludbreške (north-western Croatia), who was kidnapped from his family home and executed by Yugoslav partisans, without trial. •

Omiš (by Denis Fistanić)

IN DIESER AUSGABE

Mehrere Artikel in dieser Ausgabe sind dem Tag der kroatischen politischen Gefangenen gewidmet, der traditionell am 30. April, zum Gedenken an die kroatische Adeligen Petar Zrinski und Fran Krsto Frankapan, die an diesem Tag 1671 in Wiener Neustadt hingerichtet wurden. Das diesjährige Programm wurde in der Kirche der kroatischen Märtyrer in Udbina veranstaltet, wo hl. Messe und Predigt der Bischof von dem Bistum Gospić-Senj, Msgr. Dr. Mile Bogović gehalten hat, deren Texte wir in Gänze veröffentlichen.

*

Wir veröffentlichen in Ganzheit die Predigt des Bischofs von Šibenik Msgr. Ante Ivas die er in Bleiburg gehalten hat, einen österreichische Städtchen in der Nähe der slowenischen Grenze, wo im Mai 1945 britischen Streitkräfte Hunderttausende von kroatischen militärischen und zivilen Flüchtlinge an jugoslawischen Armee ausliefert haben. Die diesjährige Bleiburger Gedenkfeier ist besonders durch Entscheidung des Präsidiums des kroatischen Parlaments gekennzeichnet, dass das höchste gesetzgebende und Vertretungsorgan der Republik Kroatien in Zukunft nicht mehr der Schirmherr des Gedenkens wird. Hinsichtlich der Tatsache, dass die Entschei-

dung von der sozialdemokratischen Mehrheit beschlossen wurde, die politische und rechtliche Erbe der ehemaligen Kommunistischen Partei ist, empfand die überwiegende Mehrheit der kroatischen Öffentlichkeit diese Entscheidung als ideologisch motivierte Tat, die unnötig die Lücken in der Gesellschaft vertieft.

*

Damir Borovčak zeichnet das Erscheinen des Buches von Julie Eden Bušić mit dem Titel *Lebendiger Kopf*, in dem auf literarische Art die Massenvergewaltigungen, die Mitglieder der großserbischen Aggressionsarmee 1991-92 in den besetzten Gebieten der Republik Kroatien verübt haben, bearbeitet sind. Dieses Verbrecher-Modell hatten die Serben in noch größeren und drastischeren Ausmaßen in der Aggression auf Bosnien und Herzegowina angewendet.

*

Ana Popović schreibt über das Gedenken an den Kroaten in Zentral-Bosnien, die jugoslawische Armee Einheiten 1945 bei Kiseljak ermordet haben, während Pero Šola und Ivo Tubanović über das Gedenken in Đakovo und Ruševi berichten. Dort wurden, im Namen Jugoslawiens, auch

viele Kroaten getötet. Parallel dazu verzeichneten wir das Gedenken an 68 Kroaten die der großserbischer Angreifer 1991. in Tovarnik, einem Dorf im östlichen Kroatien, getötet hat.

*

Seine Erinnerungen an die Zeit des Zweiten Weltkriegs veröffentlicht Ivan Hajdinjak. Als Knabe aus dem Nordwestlichen Kroatien trat er in das Erziehungsheim des Kroatischen Domobran (Heimwehr) in Sarajevo bei, damals der zweitgrößten Stadt des Unabhängigen Staates Kroatien, heute der Hauptstadt von Bosnien und Herzegowina. Dort traf Hajdinjak auf eine Großzahl von Jungen aus allen kroatischen Regionen zu, die trotz religiöser Unterschiede, harmonisch lebten und die militärische Ausbildung begannen, die durch den Einmarsch der jugoslawischen Armee in die Stadt und baldige Erneuerung des jugoslawischen Staates unterbrochen wurde. Hajdinjaks Text ist auch eine Hommage an seinen Lehrer in Sesvete Ludbreški (nordwestlichen Kroatien), den die jugoslawischen Partisanen aus dem Familienhaus entführt haben und ohne Grund und ohne Gerichtsverfahren hingerichtet. •

Blauer See (Imotski)

52

1

392/52

Broj:

NARODNE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
NARODNE SKUPŠTINE
PREDSJEDNIŠTVO PREZIDIJUMA

20. 2. 1952

Sarajevo 16 II 1952

20 Februara 1952

je i pomilovanja, člana 5 Zakona o Prezidiju
me skupštine Narodne Republike BiH i člana 9 Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i poslovanju
Prezidijuma Narodne skupštine NRBiH — Prezidijumu Narodne skupštine NRBiH na
svojoj sjednici od 16 II 1952 donijelo je sijedeću

ODLJKU

Molba Bagarić Mariće za pomilovanje njezinog muža BAGARIĆ JOSIPA,
osudjenog izvršivom presudom Okršeg suda u Travniku od 19 II 1949. K.
241/46 DJELOMIMO SE UVAZAVA, te je osudjeni od izvršenja izređene kazne
stoga zatvora DJELOMIMO OSLOBAĐA, te mu se izvršenje ove kazne
prelazi od 18 /osamnaest/ godina na 15 /petnaest/ godina.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Sekretar,
Potpredsjednik,

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Dr. Jakov Grčarić, s.r.

/M.P./

Predsjednik,

Vlado Šegrt, s.r.

Da je prapis vjeran originalu
tvrdi:

Šef kancelarije:

Radivoje Žubomir
/Radivoje Žubomir/

Školska godina 1942-43.

Ova školska godina započela svojim ravnom 15. srpnja. Toga su dana djeca prisutvovala sasivo „Ducha Svetoga“ u crkvi u Sv. Gjurgju. Uloženje školskih prostorija nije moglo biti potpuno obavljeno - pobijeljen je samo hodnik i zah. prostorije, jer nije bila dovoljna osigurana svota po držav. škol. proračunu, radi porasta cijena. Djeca imadu sav pisorisac i pribor i kujige na vrijeme nabavljenе. U školu je upisano 75 učenika. U obadva odjelenja radi učiteljica Katica Lakota, dok se učitelj ove škole na odsluženju vojne vježbe na neodređeno vrijeme hod. Posaduog obštebnog shladista u Varazdinu.

Na 19. studenoga 1942 u noći u 10^h dosli su nemadani u ovu škol. zgradu partizani i odveli sobom učitelja Jurja Lakotu koji je slučajno došao da polodi svoju obitelj. Tom xgodom je on predao na zahtjev istih državni novac od 108.000 kn, vojničku uniformu, cipele, revolver radio-aparat i pisaci stroj. Po karavanju seljaka sela Ivance, bio je pogubljen 3. dana kasnije po partizanima iz nepoznatih varloga.

Poznici praznici trajw 20 dana. Proz. zimu je polazak djeca općenito dobar, premda nema